

AKTINES

ΕΤΟΣ 28ον

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1965

ΑΡΙΘ. 266

ΤΟ ΝΟΗΜΑ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

Πρέπει να προσέξωμε, να μην αντιπαραθέσωμε την άρμοδιότητα των ειδικών προς την θεϊκή εμπνευση. Δέν αποτελεί, προφανώς, τὸ ιδεῶδες, νὰ ὑπάρχουν ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος σοφώτατοι εἰδήμονες, καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο, ἄνθρωποι τῆς περισυλλογῆς. Τὸ ἰδανικὸ εἶναι, ἀντίθετα, αὐτοὶ ἀκριβῶς οἱ εἰδικοί νὰ προσθέτουν στὴν ἐπιστήμη τους τὰ φῶτα τῆς «περυσυλλογῆς». Στὴν πραγματικότητα, ὅσο κανεὶς εἶναι σοφώτερος, τόσο περισσότερη ἀνάγκη ἔχει περισυλλογῆς, καὶ τόσο ἡ περισυλλογὴ αὐτὴ εἶναι γονιμώτερη. Ἀντιστρόφως, ὅσο περισσότερο ἀφοσιωνόμαστε σ' αὐτήν, τόσο καὶ ἀνακαλύπτουμε περισσότερα σπουδαῖα προβλήματα καὶ ἐργαζόμαστε περισσότερο μὲ τὴν ἐπιστημονικὴ μελέτη γιὰ νὰ τὰ ἐπιλύσωμε.

Δέν πρόκειται, λοιπόν, νὰ κατακρίνωμε τὴν ἐπιστήμη! Σκεφθῆτε τί ὀφείλομε στὴν ἐπίσημη ἰατρικὴ: ὁ μέσος ὄρος τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς ἔχει σχεδὸν διπλασιασθῆ, ἀπὸ τὸν καιρὸ πού ἤμουν παιδί. Περισσότεροι ἀπὸ τοὺς μισοὺς, ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἡλικίας μου, θὰ εἶχαν ἤδη πεθάνει ἂν ζοῦσαν μισὸ αἰῶνα νωρίτερα. Ὁ Θεός, πού εἶναι ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς, εἶναι ἐπίσης καὶ ἡ πηγὴ τῆς ἐπιστήμης πού προστατεύει καὶ συντηρεῖ τὴν ζωὴ. Σκεφθῆτε, ἐπίσης, τί ὀφείλομε στὴν τεχνικὴ, στὴν ἀνάπτυξη τῆς βιομηχανίας, τῆς χημείας, τῆς φυσικῆς, τῆς παραγωγῆς ἐνεργείας, πού ἐπιτρέπει—ἢ θὰ ἐπέτρεπε, μὲ μιά καλύτερη ὀργάνωση—νὰ θρέψωμε, νὰ στεγάσωμε, καὶ νὰ ντύσωμε ὅλο αὐτὸ

τὸ περίσσευμα τοῦ πληθυσμοῦ!...

Τί θὰ τὸ κάνωμε, ὅμως, τὸ περίσσευμα αὐτὸ τῆς ζωῆς, τῶν ἀγαθῶν, τοῦ ἐλεύθερου χρόνου; Εἶναι τὸ ἐρώτημα πού θέτει στὸν ἑαυτὸν του, κάθε ἀληθινὸς ἐπιστήμων. Ἡ «ἀκρόασις» τοῦ Θεοῦ, ἢμπορεῖ ἀράγε νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ σὲ μιά καλύτερη χρησιμοποίησι τῆς ἐπιστήμης μας, σὲ μιά ἰατρικὴ πληρέστερη καὶ ἀποτελεσματικώτερη, σὲ μιά βιομηχανία περισσότερο χρήσιμη; ἢμπορεῖ, τέλος, ἐνῶ συνάμα θὰ ἀναπτύσση ὅλα αὐτὰ τὰ εὐεργετήματα, νὰ διαφυλάξῃ τὸν ἀνθρώπινο χαρακτήρα τοῦ πολιτισμοῦ μας; Τὰ πειράματα πού κάνει ὁ καθένας μας στὸ ἰδιαιτέρὸ του ἐπάγγελμα, ἢμποροῦν νὰ δώσουν μιά ἀπάντησι στὰ ἐρωτήματα αὐτά. Δέν ἰσχυρίζομαι ὅτι εἶναι εὐκόλο, ἀλλὰ πρόκειται ἐδῶ γιὰ μιά μεγάλη περιπέτεια πού ἔχομε νὰ διανύσωμε μὲ τὴν βοήθεια τοῦ Θεοῦ.

Ὅπως εἶπε ἤδη ὁ Bergson, στὴν ἀρχὴ τοῦ αἰῶνος μας, ἡ τρομακτικὴ ἐπιστημονικὴ καὶ τεχνικὴ πρόοδος ἀπαιτεῖ ἕνα ἀντίστοιχο «ψυχικὸ συμπλήρωμα». Πολλοὶ ἰατροὶ καὶ ἐπιστήμονες ἀσχολοῦνται σήμερα μὲ τὴν μοῖρα τοῦ πολιτισμοῦ μας καὶ κατανοοῦν ὅτι τὰ προβλήματα εἶναι τόσο τεράστια, ὥστε νὰ μὴ ἢμποροῦν νὰ ἀντιμετωπισθοῦν μὲ τὴν ἐπιστήμη μόνο καὶ τὴν τεχνικὴ, χωρὶς μιά πνευματικὴ ἀνανέωσι. Ὁ Σύνδεσμος τῶν Ἰατρῶν τῆς Ἀμερικῆς, ἱδρύσε τελευταίως τὸ τμήμα «Ἰατρικὴ καὶ Θρησκεία». Ὁ κ. G. Gusdorf ἐδημοσίευσε τελευταίως ἕνα ἐξαιρετὸ βιβλίον «Διάλογος μὲ τὸν ἰατρό», ὅπου μᾶς δεί-

χρει πόσο είναι σπουδαίο τὸ νὰ ἀπαλλαγούμε σήμερα ἀπὸ ἕνα στενὸ θετικισμό ὁ ὁποῖος παρεγνώριζε μίαν ὀλόκληρη ἄποψη τῆς ἀνθρωπίνης πραγματικότητας. Μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτή, ὁ Dr. Girardet, γραμματεὺς τῆς Ὁμοσπονδίας τῶν Ἑλβετῶν Ἱατρῶν, μᾶς θεβαιώνει ὅτι οἱ ἱατροὶ εἶναι πολὺ περισσότερο εὐαίσθητοι ἀπ' ὅ,τι νομίζομε, γιὰ τὰ ἀνθρώπινα καὶ τὰ πνευματικὰ προβλήματα. Ἐν πολλοῖς ἀπ' αὐτούς, παραμένουν ἀπέναντι στὴν Ἐκκλησία ἐπιφυλακτικοί, μήπως αὐτὸ συμβαίνει διότι μερικαὶ παραδοσιακὰ διατυπώσεις τῆς πίστεως δίνουν τὴν ἐντύπωση ὅτι ἀντιτίθενται πρὸς τὴν πραγματικὴ ζωὴ, πρὸς τὴν ἐπιστημονικὴ ἱατρικὴ ἢ τὴν τεχνικὴ πρόοδο;

Θὰ πρέπει νὰ τοὺς πείσωμε, ὅτι οἱ δρόμοι μας εἶναι παράλληλοι, καὶ ὄχι ἀντίθετοι, καὶ ὅτι μὲ τὴν ἐπιστημονικὴ ἐργασία τοὺς ἐντάσσονται καὶ αὐτοὶ στὴν μεγάλη τοῦ Θεοῦ περιπέτεια.

Ἄν ἐγὼ γράψω ἕνα βιβλίον ἐπάνω στὸ «πνευματικὸ» νόημα τῆς ἱατρικῆς, ἢ κάποιος ἀπὸ τοὺς συναδέλφους μου ἐνεργήσῃ στὸ ἐργαστήριον μιᾶς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας, θριασκώμαστε, καὶ οἱ δύο ἐξ ἴσου, στὰ χέρια τοῦ Θεοῦ, κινούμενοι καὶ οἱ δύο, ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς περιπέτειας ποὺ ὁ Θεὸς ἔβαλε μέσα στὴν καρδιά μας, ὄργανα τοῦ ὑπερτάτου ἔργου Του. Ἡ ἐργασία, γιὰ ὅλους μας, εἴτε ἐπιστημονικὴ εἶναι, εἴτε τεχνικὴ, ἐμπορικὴ, παιδαγωγικὴ ἢ καλλιτεχνικὴ· εἴτε χειρωνακτικὴ, ἀγροτικὴ ἢ βιομηχανικὴ, ἔχει τὴν θέσιν της μέσα στὸν κόσμον ποὺ ἀποτελεῖ τὴν θεϊκὴ «περιπέτεια». Ὅλοι μετέχομε στὴν περιπέτεια αὐτή, ὅλοι παίρνομε μέρος στὴν θεϊκὴ τῆς ἀγαλλίαση. Στὴν χαρὰ τοῦ νὰ πραγματοποιηθῇ κανεὶς κάτι τὸ ὠφέλιμον, κάτι ποὺ ἔχει νόημα μέσα στὸ ὅλον σχέδιον τοῦ κόσμου αὐτοῦ. Στὴ χαρὰ τῆς καρποφορίας... Ἡ ζωὴ εἶναι τὸ ρεῦμα, εἶναι ὁ χυμὸς ποὺ δεχόμεστε ἀπὸ τὸν Θεόν, μέρᾳ μὲ τὴν ἡμέρα. Ἡ ἐργασία μας, κάθε τι ποὺ ἐνεργοῦμε, ποὺ νοιώθομε, ποὺ σκεπτόμαστε καὶ πιστεύομε, εἶναι

οἱ καρποὶ ποὺ κάνει ὁ Θεὸς νὰ ὠριμάζον μεῖσα μας.

Νὰ γιατί, ἢ πίστη, ἀντὶ νὰ μᾶς ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὸν κόσμον, μᾶς ὀδηγεί σ' αὐτόν· νὰ, γιατί, ξυπνᾷ μεῖσα μας ἕνα καινούργιον πάθος γιὰ τὸν κόσμον, γιὰ τὴν συγκεκριμένη καθημερινὴ πραγματικότητα, τὴν συχνὰ σκληρὴ, τὴν δύσκολη, ἐπίμονη καὶ ἐπώδυνη, ἀλλὰ θαυμαστὴ στὴ πραγματικότητα. Εἶναι ἡ χαρὰ τῆς ὑπάρξεως, τῆς προσπάθειας, τῆς ἐπιδιώξεως ἑνὸς σκοποῦ. Ἡ χαρὰ τοῦ νὰ κινῆ κανεὶς τὸ δάκτυλόν του, νὰ ὁσφραίνεται ἕνα ἄρωμα, νὰ παρατηρῇ ἕνα ἀντικείμενον, νὰ ἀκούῃ μιὰ φωνή, νὰ μαθαίνει κάτι, νὰ ἀγαπᾷ κάποιον... Ἡ χαρὰ τῆς ἔρευνας, τῆς μελέτης, τῆς κατακτήσεως· τῆς ἀνακαλύψεως, ἢ μᾶλλον τῆς ἐλπίδος γιὰ ἀνακάλυψη, τῆς διεγέρσεως ποὺ δοκιμάζει κανεὶς ὅταν ρίχνεται ἐπάνω σ' ἕνα δύσκολον πρόβλημα· ἢ εὐχαρίστηση ποὺ νοιώθει κανεὶς ἐννοώντας κάτι ποὺ δὲν εἶχε ἀκόμα κατανοήσει, γνωρίζοντας κάτι ποὺ δὲν ἐγνώριζε, ἢ χαρὰ τοῦ αἰνίγματος καὶ ἢ χαρὰ ποὺ δίνει ἢ λύση του.

Εἶναι ἡ εὐχαρίστηση, ἀπὸ τὴν σκληρὴν ἐκείνη προστριβὴ μὲ τὴν πραγματικότητα, ποὺ τὸ κάθε τι, χωρὶς αὐτὴν, δὲν εἶναι παρὰ ἕνα ὄνειρον. Ἡ εὐχαρίστηση ποὺ χαρίζει ὁ κίνδυνος, ἢ ἐκκρεμότης, αὐτὸ τὸ ρεῦμα τῆς ὑπέρτατης ἐνεργητικότητος ποὺ κάνουν ν' ἀναπηδᾷ μεῖσα μας. Ἡ χαρὰ τῆς τεκνογονίας καὶ τῆς δημιουργίας. Χαρὰ, ποὺ νοιώθει κανεὶς φέρνοντας ἕνα καινούργιον πλάσμα στὸν κόσμον, ποὺ τὸ περιβάλλει ὁ φωτιστέφανος τοῦ μυστηρίου, ὀλοκλήρου τοῦ ἀγνώστου τοῦ μέλλοντος. Ἡ χαρὰ ἑνὸς ἔργου ποὺ ξεπήδησε σὲ μιὰ στιγμή τῆς χάριτος, ἢ σὰν καρπὸς μιᾶς μακρᾶς ὑπομονῆς, ἢ χαρὰ τοῦ νὰ προσφέρῃ κανεὶς στὸν κόσμον κάτι τὸ καινούργιον.

Εἶναι ἡ χαρὰ ποὺ νοιώθω, διαπιστώνοντας ὅτι αὐτὸ ποὺ πραγματοποιῶ κάθε στιγμή εἶναι κάτι τὸ ἀπολύτως μοναδικόν, ὅτι κανένα ἄλλο πλάσμα δὲν θὰ εἶναι ποτὲ αὐτὸς ποὺ εἶμαι ἐγὼ, ὅτι καμμιά ἄλλη στιγμή τῆς ζωῆς μου δὲν

θά είναι ή παρούσα αὐτή στιγμή.

Ἡ χαρὰ ἀπὸ κάθε ἐμπειρία, ἀπὸ κάθε πράξη καὶ ἐπιτυχία, μόλις συνειδητοποιήσωμε ὅτι σ' αὐτὸ ἐγκτεται τὸ γεγονός ὅτι εἴμεθα πλασμένοι «κατ' εἰκόνα Θεοῦ», ὅτι ὁ Δημιουργὸς συνεργάζεται μαζί μας στὸ ἔργο του, ὅτι θρίσκειται μαζί μας σὲ κάθε τι πὸ ἐπιχειροῦμε. «Ὅτι ἀπ' Αὐτὸν ἀντλοῦμε τὸ θάρρος γιὰ τὴ ζωή.

★ ★ ★

Ἐν ὅμως, ἡ ἀνθρώπινη περιπέτεια ἔχει τὰ ὄρια της. Καὶ, πρῶτα ἀπ' ὅλα, δὲν μποροῦμε νὰ τοποθετηθῶμε ἔξω ἀπὸ τὸν κόσμον τῆς δημιουργίας. Κάθε τι πὸ ἀνακαλύπτουμε εἶναι ἤδη ὑπαρκτό. Ἡ πιδὲ φερευρητικὴ φαντασία, δὲν εἶναι παρὰ ἓνα ἀθροισμα ἀπὸ στοιχεῖα ἀντλημένα ἀπὸ τὴν γνωστὴ πραγματικότητα. Ἐξ ἄλλου, ὅσο περισσότερο ἐκμεταλλευόμαστε, τόσο περισσότερο συνειδητοποιοῦμε τὴν ἀπεραντοσύνη τῶν ἀνεξερευνητῶν πραγμάτων. Κάθε ἀνακάλυψη θέτει ἐμπρὸς εἰς τὸν πνευματικὸ μας ὀρίζοντα ἓνα πλήθος ἀπὸ καινούργια ἐρωτηματικά. Ὅσο περισσότερο μελετοῦμε, τόσο καὶ περισσότερο ἀναμετροῦμε τὴν ἀγνοία μας. Γιὰ νὰ ἐπαναλάβωμε τὴν φράση τοῦ Σωκράτη: «Ἐν οἶδα, ὅτι οὐδὲν οἶδα».

Ἡ ἐπιστήμη ὀλόκληρη εἶναι ἀπλῶς μία γλῶσσα, ἓνα σύστημα συμβατικῶν συμβόλων πὸ ἡμπορεῖ τὸ πνεῦμα νὰ χειρίζεται ὡς ἓνα εἶδος μαθηματικῶν ἐξισώσεων. Ἐπισημαίνει μόνον τὶς σχέσεις μεταξύ τῶν πραγμάτων, ἐνῶ παραμένει ἄφωνη σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν οὐσία τους. Ἡ φιλοσοφία δὲν εἶναι μὲν δίχως φωνή, εἶναι ὅμως ὑπερβολικὰ φλύαρη, καὶ δίνει γιὰ τὴν οὐσία τῶν πραγμάτων πολλὰς ἀλληλοσυγκρουόμενες ἐξηγήσεις...

Ἐπάρχουν, ἐξ ἄλλου, οἱ ἀπογοητεύσεις, οἱ ἀντιξοότητες, οἱ ἀποτυχίες. Κι' αὐτὲς ἀκόμη οἱ ἐπιτυχίες δὲν εἶναι ποτὲ πλήρεις καὶ ὀριστικές. Κι' ἂν ἀκόμα κερδίζαμε ἀπ' αὐτὲς ἑκατὸ φορὲς περισσότερες, κι' ἂν ἀκόμη διαθέταμε τό-

σες πολλὰς, πὸ θὰ ἡμποροῦσαν νὰ ἐγέμιζαν ἑκατὸ ζωές, τὸ ἀποτέλεσμα θὰ ἦταν τὸ ἴδιο. Ὅσο προχωρεῖ κανεὶς στὴ ζωή, τόσο περισσότερες εἶναι οἱ χαμένες ἐλπίδες καὶ τὰ ἀποτυχημένα σχέδια, πὸ διαπιστῶνε κανεὶς ὅτι δὲν θὰ πραγματοποιηθοῦν ποτέ...

Καὶ ἔρχονται, σιγά-σιγά, τὰ γεράματα, καὶ ἡ ἀντοχή γιὰ ἐργασία μειώνεται, καὶ οἱ ἱκανότητες χαλαρώνονται.

Μήπως, λοιπὸν, ἐπῆρε τέλος ἡ «περιπέτεια»; Ὅπως εἶδαμε παραπάνω, ἡ περιπέτεια εἶναι «μοναδικῆς κατευθύνσεως», προχωρώντας πάντα πρὸς τὰ ἐμπρός. Ἐνα γῆρας, πὸ θὰ ἦταν ἀποκλειστικὰ γυρισμένο πρὸς τὸ παρελθόν—εἴτε μὲ λύπη τὸ βλέπομε, εἴτε μὲ ὑπερηφάνεια—εἶναι μία πορεία ἀντίθετη πρὸς τὴν κατεύθυνση τῆς ζωῆς. Κάθε ἡλικία ἔχει τὴ δική της περιπέτεια. Στὴν παιδικὴ ἡλικία, εἶναι ἡ προσευρητικὴ ἀνακάλυψις τοῦ κόσμου, ἡ προετοιμασία γιὰ τὴν ζωή, ἡ μαγεία ἐνὸς μέλλοντος πὸ εἶναι ἀκόμα μαγικὸ καὶ μυστηριῶδες. Ὅταν δῆτε ἓνα παιδί, τὸ ρωτᾶτε: Τί θὰ κάνης ὅταν μεγαλώσης; Ἡ ἐφηβεία εἶναι ἡ περιπέτεια τῆς ἐκλογῆς: ἐκλογῆς ἀνάμεσα σ' ὅλες τὶς φιλοσοφίας καὶ σ' ὅλες τὶς διδασκαλίας, ἀνάμεσα στοὺς συγγραφεῖς τῆς προτιμήσεως ἢ τοὺς ξακουστοὺς καλλιτέχνες, ἐκλογῆ ἐνὸς φίλου, ἐνὸς μνηστήρος, μιᾶς καριέρας, ἐνὸς σκοποῦ ζωῆς στὸν ὁποῖο θὰ θυσιαστοῦν ἄλλες φιλοδοξίες. Ἡ ὄριμη ἡλικία εἶναι ἡ οἰκοδομὴ τῆς οἰκογενειακῆς ἐστίας καὶ ἡ ἐπαγγελματικὴ σταδιοδρομία, ἡ ἀνατροφή τῶν παιδιῶν, ἡ λύση σὲ διάφορα συζυγικὰ προβλήματα, ἡ κοινωνικὴ, καλλιτεχνικὴ καὶ πνευματικὴ ζωή, στὴν ὁποία κανεὶς ἀγωνίζεται γιὰ τὴν πραγματοποίηση ἐκείνου πὸ θεωρεῖ ὡραῖο, ἀληθινὸ, χρήσιμο καὶ ἄξιο.

Καὶ ὕστερα, στὴν ἀρχὴ τῆς ἀποστρατείας, ὑπάρχει συχνὰ ἡ εὐκαιρία γιὰ νέες περιπέτειες, ἡ εὐκαιρία νὰ πραγματοποιηθῶν κανεὶς ἐκεῖνο πὸ δὲν ἡμπορεσε ποτὲ νὰ πραγματοποιηθῶν καὶ πὸ σὲ ὅλη του τὴ ζωὴ ἐπεθύμησε.

Ἡ ἴδια πάντοτε κίνηση, πρὸς «τὰ ἐμ-

πρός», πρὸς ὠρισμένο σκοπό.

Ὅμως, ἀργὰ ἢ γρήγορα, προοδευτικά ἢ ἀπτόμα, ξεθωριάζει ὄλη αὐτὴ ἡ ζέση γιὰ δραστηριότητα: γιὰ ποιὸ λόγο ὄλα αὐτά, ἀφοῦ ὄλα θὰ καταλήξουν στὸν θάνατο! Μήπως, λοιπόν, ἡ περιπέτεια πραγματικά ἐτελείωσε; Μόνο γιὰ τὸ κενὸ ὑπάρχει θέση, γιὰ τὸν σκεπτικισμό, τὴν ἀπογοήτευση;

Οἱ ἡλικιωμένοι θυμώνουν μὲ τοὺς νεωτέρους διαδόχους των, ποὺ κατευθύνουν τὴν περιπέτεια τους μὲ βάση ἄλλες ἀρχές, ἄλλες μεθόδους, καὶ διαφορετικούς σκοπούς, ποὺ καταστρέφουν αὐτὸ ποὺ οἱ ἴδιοι εἶχαν οἰκοδομήσει, καὶ ξανακτίζουν αὐτὸ ποὺ εἶχαν καταστρέψει· ποὺ εἰρωνεύονται τὶς συμβουλές τῶν γερόντων, ποὺ ἀναστατώνουν τὰ ἦθη καὶ κυνηγοῦν ἐπικίνδυνες χίμαιρες. «Στὴν ἐποχὴ μας, ἐκάναμε διαφορετικά»—ἐπαναλαμβάνει διαρκῶς ὁ γέρος, νοιώθει ὅμως ὅτι δὲν τὸν ἀκούουν. Διότι θρῖσκεται ἔξω ἀπὸ τὸ ρεῦμα τῆς ζωῆς.

Ἐτελείωσε, λοιπόν, ἡ περιπέτεια; Ἐ, λοιπόν, δὲν τὸ πιστεύω. Αὐτὴ ἡ προοδευτικὴ παραίτηση ἀπὸ τὶς φιλοδοξίες μας, στὴν ὁποία τότε ὑποχρεωνόμαστε, αὐτὴ ἡ «πτώχευσις», ἡ προοδευτικὴ ἀπογύμνωσις ἀπὸ τὴν κίνηση τῆς ζωῆς, τὸ πέρασμα αὐτὸ ἀπὸ τὴν τάξη τοῦ ποιεῖν στὴν τάξη τοῦ εἶναι, ποὺ ἀποτελεῖ τὸν νόμο τοῦ γήρατος, εἶναι καὶ αὐτὴ ἐπίσης μιὰ περιπέτεια—καὶ τί περιπέτεια! Εἶναι ἀκόμη, ἡ ἀποκάλυψη κάποιου καινούργιου πράγματος, θαυμαστοῦ, γεμάτου ἀπὸ μιὰ γέυση ἰδιαίτερη. Εἶναι τὸ πέρασμα, ἀπὸ τὸ πολλαπλὸ στὸ μοναδικό, ἀπὸ τὸ σκόρπιο στὸ συγκεντρωμένο, ἀπὸ τὸ πρόσκαιρο στὸ αἰώνιο. Ἐννοεῖ τότε κανεὶς ὅτι τὸ νὰ ἐπιτύχη στὴ ζωὴ του καὶ τὸ νὰ κερδίσει τὴν ζωὴ του εἶναι δυὸ πράγματα πολὺ διαφορετικά. Καὶ εἶναι καλὰ ποὺ ἔχουν ἔτσι τὰ πράγματα διότι καθιεροῦνται ἔτσι ἡ ἰσότης μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων· διότι εἴμαστε ὄλοι διαφορετικά προικισμένοι, γιὰ νὰ ἐπι-

τύχωμε στὴν ζωὴ, εἴμαστε ὅμως ἴσοι προκειμένου νὰ κερδίσωμε τὴν ζωὴ μας.

Ἐννοεῖ κανεὶς, τότε, ὅτι τὸ πᾶν δὲν εἶναι τὸ «ἄθροισμα τῶν παρτίδων». Δὲν ἀρκεῖ, τὸ νὰ συσσωρεύσει κανεὶς στοιχεῖα, πράξεις, εἰδικές περιπέτειες—ποὺ τὸ ἄθροισμά τους θὰ εἶναι πάντα ἀρκετὰ μικρὸ, ἀλλὰ αὐτὸ ποὺ μᾶς χρειάζεται νὰ θροῦμε εἶναι ἡ «περιπέτεια» καὶ ὄχι οἱ περιπέτειες, αὐτὴ ποὺ ἐνσαρκώνει τὸ συνολικὸ νόημα τῆς ζωῆς. Δὲν πρόκειται νὰ ἀρνηθοῦμε τὸ παρελθόν, τὶς περιπέτειές του, ἀλλὰ νὰ ἰδοῦμε σ' αὐτὲς τὴν μαθητεία τῆς μεγάλης περιπέτειας. Τὰ καθέκαστον ἔργα τοῦ παρελθόντος, δὲν ἦταν στοιχεῖα ποὺ ἐπισωρεύτηκαν σ' ἓνα μάταιο πύργο τῆς Βαβέλ, δὲν ὑπῆρξαν ὡστόσο χωρὶς σημασία γιὰ τὴν ζωὴ μας γιατί ἦταν ἓνα σχολεῖο, ἓνα σχολεῖο περιπέτειας.

Τὸ ἔργο τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ ζωὴ του ἢ ἴδια. Ἦμπορεῖ τώρα τὸ γῆρας νὰ στραφῆ πρὸς τὸ μέλλον, νὰ πορευθῆ πρὸς τὸν θάνατο! Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐκέρδισε τὴν ζωὴ του, «γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου» (Φιλ. β', 8).

Τὸ νόημα, τὸ συνολικὸ νόημα τῆς ζωῆς, αὐτὸ ποὺ τοῦ χαρίζει τὴν ἐνότητα, παρ' ὄλη τὴν ποικιλία τῶν σταθμῶν τῆς ζωῆς αὐτῆς, εἶναι ἡ ὑποταγὴ εἰς τὸν Θεόν. Ὅταν τὸ παιδί μεγαλώνη καὶ ἀναπτύσσεται, ὑπακούει εἰς τὸν Θεόν ποὺ τοῦ ἐχάρισε τὴ ζωὴ· αὐτὴ μὲ τὴν θαυμάσια ὄρμη πρὸς τὴν ἐξέλιξη καὶ τὴν πρόοδο. Ὅταν ὁ ἔφηβος ἐκλέγη, ὑπακούει εἰς τὸν Θεόν, ποὺ τοῦ ἐδώρησε τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν εὐθύνη τῆς ἐκλογῆς. Ὅταν ὁ ὠριμος ἄνθρωπος ρίχνηται μὲ πάθος σὲ ὄλες τὶς δημιουργικὲς περιπέτειες, ὑπακούει εἰς τὸν Θεόν ὁ ὁποῖος τὸν ἔπλασε «κατ' εἰκόνα Του». Καὶ ὅταν ὁ γέρον ἀποσπᾶται ἀπὸ τὶς διαβατικὲς πράξεις καὶ τὰ ἰδιαίτερα πράγματα, γιὰ νὰ ἀφοσιωθῆ στὶς ὑπερβατικὲς ἀξίες, ὅταν ἀποδέχεται τὴν ἀνθρωπίνην του ἰδιότητα, τὴν ἀνθρώπινη φύση τὴν ἀναγκαστικὰ εὐθραυστη, περιορισμένη, ἀτελῆ καὶ πρόσκαι-

ρη, υπακούει πάλι στον Θεό που τον ξέκαμε «πάροικον και παρεπίδημον» (Πέτρ. Α' 6' 11).

Στήν πραγματικότητα, αυτή ή περιπέτεια του γήρατος έχει ήδη πρό πολλού αρχίσει, ανεπαίσθητα. Από τό λίκνο άκόμη, ή ζωή είναι μία έκλογή, και κάθε έκλογή είναι και μία άπογύμνωση, μία έγκατάλειψη από μία δυνατή πραγματικότητα, μία πορεία από τό πολλαπλό πρός τό μοναδικό. Και στο μήκος όλο τής ζωής, άκόμα και σ' αυτές τις δημιουργικές περιπέτειες, οί παραιτήσεις επιβάλλονται. Παραιτήσεις από τις θεμιτώτερες φιλοδοξίες, από τό γάμο, τήν μητρότητα, τήν υγεία, τήν επιτυχία σέ μία υπόθεση στην όποία αφιερώθηκε ένας άνθρωπος. "Άλλοι τόσοι σταθμοί, στην άλλη εκείνη περιπέτεια τής αναθεωρήσεως τών αξιων, που θα άνθιση στο δειλινό τής ζωής. Παράλληλα πρός τήν δημιουργία θα συντελεσθή ή «άποδημιουργία» εκείνη που έχει περιγράψει ή Simone Weil σαν προϋπόθεση τής αγάπης. Η έγκατάλειψη του πνεύματος εκείνου τής «κτήσεως» που υπάρχει πάντα στην περιπέτεια τής δράσεως, τής προσκολλήσεως πρός τά πράγματα, τής δουλειάς τών πραγμάτων.

Είναι ή περιπέτεια τής έσωτερικής έλευθερίας άπέναντι στον κόσμο, τής έλευθερίας που τόσο συχνά περιγράφει ό Άπ. Παύλος: «ίνα και οί έχοντες γυναίκας ως μη έχοντες ωσι, και οί κλαίοντες ως μη κλαίοντες και οί χαίροντες ως μη χαίροντες, και οί αγοράζοντες ως μη κατέχοντες και οί χρώμενοι τῷ κόσμῳ τούτῳ ως μη καταχρώμενοι' παρταυι γάρ τῷ σήχημα τοῦ κόσμου τούτου» (Κορ. Α' ζ', 29-31).

Τότε, άφοῦ θα έχη κανείς αγωνισθή για μίαν υπόθεση ένάντια σέ μίαν άλλη, για ένα σχέδιο ένάντια σ' ένα άλλο, για μία Έκκλησία αντίθετα πρός μία άλλη Έκκλησία, προσχωρεί τώρα πρός τήν ιδέα τής άνοχής, που δέν είναι οὔτε άδιαφορία, οὔτε παραιτηση, αλλά μία καινούργια περιπέτεια τής αγάπης.

Ο καρτεσιανικός πολιτισμός μας ξέ-

χει έγκαταστήσει ένα προβάδισμα του όρατου επάνω στο άόρατο, εκείνου που μετράται και προσδιορίζεται επάνω στο άστάθμητο και τό άπροσδιόριστο, του ποιεῖν επάνω εις τό είναι, του homo faber επί του homo religiosus. Το κλίμα αυτό είναι ελάχιστα εὔνοικό για τήν περιπέτεια του γήρατος. Για τόν λόγο αυτό, στην εποχή μας οί γέροντες αισθάνονται σαν νά έχουν στερηθῆ από τήν αξία τους σαν άνθρωποι, πῶγμα που είναι γι' αυτούς δυσάρεστο. Υποφέρουν, γιατί θεωροῦν τόν έαυτό τους άχρηστο, έξω δηλαδή από κάθε ειδους περιπέτεια διότι γι' αυτούς περιπέτεια είναι μόνον ή δράση. Η μεγαλύτερη όμως, απ' όλες τις περιπέτειες, δέν είναι ή δράση, αλλά ή προσωπική μας εξέλιξη. Στον καιρό τής δράσεως, βέβαια, με τόν τρόπο τής δράσεως, αλλά και ή έσωτερική μας εξέλιξη, ή συνάντηση με τόν Θεόν, ή όλο και μεγαλύτερη απ' Αὐτόν εξάρτηση, που έξασφαλίζει τήν βαθμιαία ανεξαρτησία του ανθρώπου και του κόσμου.

Και άντηγεί, τότε, ή φωνή του Χριστού: «δς άν θέλη τήν ψυχὴν αὐτοῦ σώσαι, ἀπολέσει αὐτήν' δς δ' άν ἀπολέσῃ τήν ψυχὴν αὐτοῦ ἔνεκεν ἐμοῦ, εὐρήσει αὐτήν. Τί γάρ ὠφελεῖται ἄνθρωπος ἐάν τὸν κόσμον ὅλον κερδήσῃ, τήν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῆ; ἢ τί δώσῃ ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ;» (Ματθ. ις' 25- 26).

Εκείνος που χάνει τή ζωή του για τόν Ἰησοῦ Χριστό, δέν είναι μόνον ό μάρτυς τών ρωμαϊκῶν ἀμφιθεάτρων, ή τών Ἐκκλησιῶν τών νεωτέρων χρόνων. Είναι αὐτός που ἀποδέχεται τήν καινούργια αὐτῆ περιπέτεια τής αναθεωρήσεως τών αξιων, αὐτός που είναι έτοιμος νά έγκαταλείψῃ ὅλους τοὺς θησαυροὺς που ἐσύναξε στην περιπέτεια, για νά ἀφοσιωθῆ στον Χριστό, ὅπως γράφει ό Άπ. Παύλος: «ήγοῦμαι πάντα ζημίαν είναι δι' Ὀν τά πάντα ἐζημιώθην... ἵνα Χριστόν κερδήσω» (Φιλ. γ', 8). Νά χάσης τά πάντα—νά ἀποδεχθῆς: ἰδοὺ ή περιπέτεια... Η αντίθεσις αὐτῆ, είναι μόνον

φαινομενική. Αυτό που συνιστά την έννοτητα της ζωής, είναι η γνώση του Θεού. Η πραγματική αξία της περιπέτειας της δράσεως, δέν ήταν αυτό που έκάμαμε, αλλά τὸ γεγονός ὅτι τὸ ἐκτελούσαμε «μαζὺ μὲ τὸν Θεό», ὅτι ἐμπαίναμε καὶ ἐμεῖς στὴ δημιουργικὴ Του περιπέτεια, ὅτι εὐρισκόμαστε σὲ στενὴν οἰκειότητα μαζὺ Του. Καὶ εἶναι ἀκριβῶς, αὐτὴ ἡ στενὴ γνωριμία μὲ τὸν Θεόν, πού θὰ ἀποτελέσει τὴν ὑπερτάτη περιπέτειά μας.

Ἡ ἀνακάλυψη τοῦ κόσμου, κατὰ τὴν παιδικὴ ἡλικία, εἶναι μία προσέγγιση τοῦ Θεοῦ, διὰ τοῦ θαυμασμοῦ καὶ τῆς ἐκπλήξεως ἐμπρὸς εἰς τὰ ἔργα του. Ἡ περιπέτεια τοῦ ἐνηλίκου εἶναι ἡ ἐμπειρία τοῦ Θεοῦ μέσα εἰς τὴν δράση πού Αὐτὸς ἐμπνέει καὶ κατευθύνει. Ἡ προοδευτικὴ καὶ ἀναγκαία ἀπόσπαση ἀπὸ τὸν κόσμον, εἶναι μία στενώτερη ἐπικοινωνία μὲ τὸν Θεόν. Σὲ ὅλη τὴν διάρκειά τῆς ζωῆς, μαθαίνομε νὰ τὸν γνωρίζωμε μὲ τὴν μελέτη, μὲ τὴν δράση, μὲ τὴν λατρεία, ... (τρὴς διαφορετικὲς περιπέτειες, πού οὐσιαστικὰ εἶναι μία καὶ μόνη).

Συνήντησα, πρὶν ἀπὸ λίγες μέρες, ἕνα παλιό μου φίλο βιομήχανο πού εἶχε τὴν σοφὴ ἔμπνευση νὰ ἀποσυρθῆ ἀπὸ τὴν ἐπίπονη ἐργασία του προτοῦ φθάσῃ ἀκόμη σὲ πολὺ προχωρημένη ἡλικία, καὶ ἀπολαμβάνει τώρα κάθε τι πού ἠμπορεῖ νὰ ἐπιχειρήσῃ.

—Καλημέρα! πῶς εἶσαι;

—Πολὺ καλά, μοῦ ἀπαντᾷ. Ἔχω παρατηρήσει, ὅτι ἡ ζωὴ ἀρχίζει μὲ τὴν γέννηση, συνεχίζεται μὲ τὴν γνώση, καὶ συμπληρώνεται μὲ τὴν ἀναγνώριση.

Μὲ τὴν «ἀναγνώριση»... Ἕνα συναίσθημα εἰρηνικὸ καὶ θαυμάσιο, λίγο σπάνιο στὶς μέρες μας. Αὐτὴν ἀκριβῶς σκέπτομαι, ὅπως ξαναδιαθάξω τὸ ὠραῖο κείμενο πού ἔγραψε ὁ C. F. Ramuz γιὰ τὸ «*L'Intret de famille*» τοῦ καντονίου μας Vaudois, στὸ ὁποῖο μᾶς πα-

ρουσιάζει ἕνα ἡλικιωμένο ζευγάρι χωρικῶν νὰ χαίρεται τὴν ἀνάπαυσή του καθισμένο σ' ἕνα πάγκο ἐμπρὸς στὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ, ἀναπολώντας τὴν περασμένη τους ζωὴ μὲς στὴν γαλήνη πού χαρίζει ἡ ἐκπλήρωση τοῦ χρέους...

Ἡ ἀνάπαυση δέν σημαίνει τὴν παύση τῆς περιπέτειας. Εἶναι ἡ ἴδια ἡ περιπέτεια πού φθάνει τὴν ὀλοκλήρωσή της «εἰσελθεῖν εἰς τὴν κατάπαυσιν» (Ἐβρ. γ' καὶ δ') Ὁ καθηγητὴς Crespy μᾶς τὸ ἐξήγησε στὸ Συνέδριο τοῦ Ενίαν, εἰς τὸ θέμα «Ὁ κόπος καὶ ἡ ἀνάπαυσις». Εἶναι αὐτὴ πού δίνει ὁ Ἰησοῦς (Ματθ. ια' 28), πού συμφιλιώνει μὲ τὸν Θεό, μὲ τὴ ζωὴ καὶ μὲ τὸν ἑαυτό μας, πού θάζει τέλος στὸν ἐσωτερικὸ μας σπαραγμό. Ἡ περιπέτεια συνεχίζεται, σὲ ἄλλον ὅμως ρυθμό, περισσότερο «γεμάτο» ἀπὸ Θεό. Ὑπάρχει καὶ σ' αὐτὴν, τὸ στοιχεῖο τοῦ κινδύνου, ὑπάρχει κάποιος ἄγνωστος, ὑπάρχει ὁ θάνατος.

Ἀργότερα, τὴν ἐποχὴ τῆς Ἀναστάσεως, θὰ ὑπάρξῃ ἡ πλήρης γνώση, ὅπως λέγει ὁ Ἄπ. Παῦλος.

Τί θὰ εἶναι, ἄραγε, αὐτὴ ἡ «αἰώνιος ζωὴ», μέσα εἰς τὴν Ἀνάστασι; Αὐτὸ, εἶναι ἕνα μυστήριον. Γνωρίζομε, ὅμως, ὅτι θὰ εἶναι μία ἀκόμη «περιπέτεια», μία ζωὴ μαζὶ μὲ τὸν Θεόν, μία δημιουργία μαζὶ μὲ Αὐτόν. Ἡ ἀνάστασι πού μᾶς ἔχει ὑποσχεθῆ, εἶναι κάτι τὸ τελείως διαφορετικὸ ἀπὸ τὸ μέγα κενόν, παθητικόν καὶ ἀμετακίνητον τοῦ Νιρβάνα, ἀπὸ τὴν «ἀπροσωποποίηση» τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν ἀπορρόφησι ἀπὸ τὸ «μέγα Πᾶν». Εἶναι ἀκόμα κάτι τὸ διαφορετικὸ ἀπὸ τὴν ἀθανασία τῆς ψυχῆς γιὰ τὴν ὁποία μᾶς ὀμιλεῖ ὁ Πλάτων, μιὰ ἀπλὴ συνέχιση τῆς ὑπάρξεως.

Ἡ ἀνάστασι, εἶναι ἕνα καινούργιο ξεκίνημα, τὸ πῆδημα πρὸς μιὰ καινούργια περιπέτεια. Εἶναι μιὰ προσωπικὴ ἀνάστασι, μιὰ προσωπικὴ περιπέτεια καὶ ἐπικοινωνία μὲ τὸν Θεόν καὶ τὸν πλησίον, μιὰ ζωὴ προσωπικὴ.

Αὐτὸ εἶναι τὸ νόημα τῆς Νέας Ἱερουσαλήμ, πού βλέπει ὁ δραματιστὴς τῆς Πάτμου νὰ κατεβαίνῃ ἀπ' τὸν οὐ-

ρανό «ήτοιμασμένην ὡς νύμφην κεκοσμημένην τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς» (Ἀποκ. κα', 2). Δὲν πρόκειται γιὰ ἕνα κόσμο ἀπὸ «καθαρὰ» πνεύματα, ἕνα κόσμο ἄσαρκο καὶ ἀπρόσωπο. Ὑπάρχουν σ' αὐτόν, πύλες καὶ προχώματα, χρυσοὶ καὶ πετράδια πολυτίμα, ἕνας ποταμὸς τῆς ζωῆς—καὶ δένδρα τῆς ζωῆς! Ὅμως «καὶ πᾶν κατάθεμα οὐκ ἔσται ἔτι» (Ἀποκ. κβ' 3).

Ἡ «Νέα Ἱερουσαλήμ»... Ἡ λέξις αὐτὴ ἐκφράζει ἐπιτυχημένα τὸ νόημα τοῦ γεγονότος ποὺ δραματίστηκε ὁ Ἅγ. Ἰωάννης: Ἰαρχίζει, τώρα, μιὰ καινούργια «περιπέτεια»! Ἡ θεϊκὴ «περιπέτεια» συνεχίζεται, ἀνανεώνεται, ἀναπηδᾷ καὶ πάλι, γιὰ νὰ μετᾶσχωμε σ' αὐτὴν ὀλοκληρωτικά.

PAUL TOURNIER

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΗΣ ΕΛΠΙΔΑΣ

(Στὴν ἀδελφὴ πού ξενυχτᾷ πάνω ἀπ' τὸ κεφάλι τοῦ ἄρρωστου).

Τῆς λευκῆς σου ἐσθῆτας
φορῶντας τὴ λευκότητα,
πορεύεσαι ἀδιόρατα
ἀνάμεσα σὲ μᾶς καὶ στὸ ἔλεος.
Ὁ πόνος τῆς γήϊνης ὑπαρξῆς μας
ἀποχωρίζεται γιὰ λίγο τὸ εἶναι μας,
καθὼς τὸ λεπτό σου χαμόγελο
ψιθυρίζει ἀπαλά τὴν συμφωνία τοῦ Ἐαιρος.

Σκυμμένη μητρικὰ πάνω μας
ἀφαιρεῖς τοῦ ἰδρώτα τοὺς θρόμβους,
μὲ τὴ γαλήνια πεποίθησι
μιᾶς ὑπέρτατης πράξης.

Δὲν τολμῶ ν' ἀντικρύσω τῶν ματιῶν σου τὸ φέγγος!
Ἡ ἔντασι τῆς ἀγάπης,
πού ὁ Οὐρανὸς πρόσφερε δῶρο στὴ γῆ
—ὅταν ὁ ἥλιος τῆς ἔδινε τὸ παρθενικὸ φίλημα—
ἐξασθενίζει τὴν ὄρασί μας.
Μόνο ἐκεῖνοι,
πού πορεύτηκαν τὴν ὁδὸ,
πέρα τοῦ Χειμάρου τῶν κέδρων
μποροῦν ν' ἀντικρύζουν τὸ Οὐράνιον Φᾶος.

Ἡ ἀφή τῶν χειρῶν σου,
ψιθυρίζει γλυκὰ
τὸ αἰώνιο τραγούδι τῆς πανανθρώπινης ἀγάπης!
Δὲν πέθαναν οἱ καρδιές!...
—Ποιὸς ἔδωσε αὐτὴ τὴν εἶδησι στὴν ἀνθρωπότητα;
Μόνο σκοτώθηκαν μερικοὶ στὴ Χιροσίμα
ἢ κᾶηκαν ζωντανοὶ στὰ στρατόπεδα τοῦ Ἄουσιβιτς...

Τὸ ἄλικο χρῶμα
πού ροδίζει στὸ φῶς τοῦ προσώπου σου
στεφανώνει τὴν ὑπαρξή σου.
Σχηματίζει ἀπλοὺς ἀδιόρατους πίνακες
πού μιλοῦν γιὰ τίς καρδιές τῶν ἀνθρώπων!
Καὶ σύ,
στῆς λευκῆς σου ἐσθῆτας τὴ γλυκεῖα θαλπωρή,
τραγουδᾷς τὸ τραγούδι τῆς ἐλπίδας...

ΝΙΚΟΣ ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ

▷ ◊ Ν Β ◊ Σ ◊ ◊

(1815 - 1888)

Πριν από 150 χρόνια ἐγεννήθηκε σ' ένα χωριό τῆς Βόρειας Ἰταλίας (Castelnuovo τῆς Asti) ένα παιδί. Τὸ ἔλεγαν J e a n B o s c o. Οἱ γονεῖς του ἦσαν χωρικοί. Ἦταν δύο χρόνων ὅταν ἔμεινε ὄρφανὸ ἀπὸ τὸν πατέρα του. Ἦ φτωχή, ἀλλὰ πιστὴ μητέρα, προσπαθεῖ σὸ ἐξῆς νὰ τὰ φέρη μόνη τῆς βόλτα καὶ ν' ἀναθρέψῃ τὰ τρία τῆς ἀγόρια.

Εἶναι ἐννέα ἐτῶν ὁ μικρὸς Ἰωάννης ὅταν βλέπῃ σέ ὄνειρο πὼς εὐρίσκεται μεταξὺ παιδιῶν τῆς ἡλικίας του ποὺ βλασφημοῦν καὶ ἀλητεύουν. Τότε ἀκούει μιὰ φωνὴ πού τοῦ λέγει: «Πάρε τὴν κλίτσα σου καὶ ὀδηγήσέ τους»⁽¹⁾. Ἔτσι, δὲν εἶναι λίγες οἱ φορὲς πού οἱ γείτονες βλέπουν τὸ μικρὸ αὐτὸ ἀγόρι νὰ συγκεντρώνει τὰ παιδιά τοῦ χωριοῦ καὶ νὰ τοὺς ὀμιλῇ: ὁ π α ι δ α γ ω γ ὁ ς εἶναι στὰ σκαριά.

Συγχρόνως φωντάνει μέσα του ἡ ἐπιθυμία νὰ ὑπηρετήσῃ τὸ Θεὸ σὰν ἱερεὺς. Ὅσον βλέπει τὴν ψυχρὴ σοβαροφάνεια τῶν μεγαλύτερων του καὶ αἰσθάνεται τὴν ἀπόστασι πού χωρίζει τοὺς ἱερεῖς τῆς ἐποχῆς του ἀπὸ τὰ παιδιά τόσο περισσότερο θέλει νὰ ἱερωθῇ. «Γιατί θέλεις νὰ γίνῃς ἱερεὺς»; Τὸν ἐρώτησε μιὰ μέρα ἡ μητέρα του.

—Γιὰ νὰ ἀφιερῶσω τὴ ζωὴ μου στὰ παιδιά. Ἄν κατ'ὄρθωνα κάποτε νὰ φθάσω στὴν ἱερωσύνη θὰ τὰ εἴλκνα κοντά μου θὰ τ' ἀγαποῦσα καὶ θὰ μ' ἀγαποῦσαν. Θὰ τοὺς ἔδινα καλὲς συμβουλὲς καὶ θὰ προσέφερα τὸ πᾶν γιὰ τὴν σωτηρία τῆς ψυχῆς τους»⁽²⁾.

Ἔτσι, εἰσέρχεται στὸ γυμνάσιον. Συγχρόνως ἐργάζεται γιὰ νὰ ζήσῃ. (Αὐτὸς πού ἀργότερα πρόκειται νὰ ἰδρύσῃ τόσα ἐπαγγελματικὰ σχολεῖα κερδίζει τὸ ψωμὶ τοῦ σπουδαστοῦ μαθαίνοντας 36 ἐπαγγέλματα...). Συνεχίζει στὸ σεμινάριο τῶν ἱερο-

σπουδαστῶν καὶ στὸ 1841 χειροτονεῖται ἱερεὺς. Εἶναι τότε 26 ἐτῶν.

Πηγαίνει στὸ Τουρίνο. Ἐνας περίπατος στοὺς δρόμους τοῦ εἶναι ἀρκετὸς γιὰ ν' ἀντιληφθῇ τὸ θλιβερὸ θέαμα τῶν ἐγκαταλειμμένων παιδιῶν: χωρὶς ἐργασία ἢ ἀπασχόλησι, χωρὶς στέγη, γυροῦν δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ καί... ἀλητεύουν. Ἐπισκέπτεται τὶς φυλακὲς. Βλέπει ἐκεῖ τὴν ταχύτητα τῆς μεταδοτικῆς ἀσθενείας ἀπὸ τοὺς μεγάλους στοὺς μικροὺς καὶ πιστοποιεῖ τὴν διαφθορὰ τῶν «ἐπανορθωτικῶν» ἰδρυμάτων. Ἡ ἀγνὴ του καρδιὰ σφίγγεται ἀπὸ πόνο γιὰ τὰ παντέρημα αὐτὰ παιδιά. Ἡ κλίσι του πλέον ξεδιπλώνεται: θάναι στὸ ἐξῆς ὁ πατέρας τῶν φτωχῶν καὶ ἐγκαταλειμμένων παιδιῶν.

Προσπαθεῖ νὰ τὰ πλησιάσῃ. Μάταια στὴν ἀρχή. Τὰ ἀλητάκια ἀποφεύγουν τὸ ράσο. Μετὰ λίγες μέρες κατορθώνει νὰ συζητήσῃ μ' ἕνα δεκαεξάχρονο ἀγόρι. Ἡ γλυκύτητα αὐτοῦ τοῦ ἀσυνήθιστου παπᾶ ἀφοπλίζει τὸ νέο. Γίνεται ὁ «κράχτης» τῶν ἄλλων. Σὲ λίγο μαζεύονται 5, 10, 100. Στὸ τέλος τοῦ χρόνου τὸ «κατηχητικὸ» τοῦ Don Bosco συγκεντρώνει πάνω ἀπὸ 300 παιδιά!

Μὰ ἡ κατήχησι δὲν ἀρκεῖ. Θέλει νὰ τὰ βοηθήσῃ πιὸ πλατεῖα, νὰ τὰ μορφώσῃ. Γι' αὐτὸ προσπαθεῖ νὰ βρῇ μιὰ φωλιὰ γιὰ τὴν «συμμορία» του. Μὰ ἀπὸ παντοῦ τὸν διώχνουν. Βλέπετε, οἱ μεγάλοι δὲν εὐκαιροῦν ν' ἀσχοληθοῦν μὲ τὰ παιδιά ὅταν δὲν ταρᾶσσεται ἡ ἀσφάλειά τους. Τέλος στὸ 1846 στεγάζει τὴν ομάδα του κάτω ἀπὸ ἕνα ἄθλιο ὑπόστεγο, ἔξω ἀπὸ τὴν πόλι. Συνεργάτες ἐρχονται, τὸ ἔργο ἰδρύεται: βραδυνὰ μαθήματα, ἐπαγγελματικὰ σχολεῖα, οἰκοτροφεῖα κ.λ.π. Στὴν ἀρχὴ στὸ Piemonte πού εἶναι ἡ περιοχὴ του. Ἀργότερα ἀπλώνεται σ' ὅλη τὴν Ἰταλία, στὴν Γαλλία, σ'

ὄλο τὸν κόσμο. Ἰδρύει τὸ τάγμα τῶν Σαλεζιανῶν. Ὅταν πεθαίνει στὸ 1888 τὸ τάγμα αὐτὸ διευθύνει ἤδη 250 ἰδρύματα ἀφιερωμένα εἰδικῶς στὴ μόρφωσι τῶν παιδιῶν τοῦ λαοῦ.

★ ★ ★

Ἡ ἐπέτειος αὐτῆ τῆς γεννήσεώς του μᾶς φέρνει στὸ νοῦ τὴ μεγάλη πράγματι μορφή του καὶ τὸ παιδαγωγικὸ του σύστημα. Ἄν ἦταν δυνατόν νὰ ἐδιάβαζε ὁ Bosco τίς γραμμὲς αὐτὲς θὰ παρεπονεῖτο διότι ἀκριβῶς δὲν παρεδέχετο πὼς εἶχε κάποιο σύστημα. Παρὰ ταῦτα, νομίζομε πὼς εἶναι δυνατόν νὰ συγκεντρώσωμε τὴν προσοχή μας καὶ νὰ γνωρίσωμε ἀκριβέστερα τὴν προσωπικότητα καὶ τὸ ἔργον του.

Ὁ Don Bosco πιστεύει στὴν δύναμι τῆς ἀγωγῆς γιατί ἔχει ἐμπιστοσύνη στὸ Θεὸ καὶ στὸ παιδί. «Μέσα σὲ κάθε νεανική ψυχή, ἔλεγε, ἔστω τὴν πιὸ ἄθλια, ὑπάρχει πάντα μιὰ χορδὴ εὐαίσθητη. Καθῆκον τοῦ παιδαγωγοῦ εἶναι νὰ τὴν ἀνακαλύψῃ καὶ νὰ τὴν κἀνῃ νὰ ἠχήσῃ!»

Πὼς εἶναι δυνατόν μιὰ καρδιά πού χτυπᾷ τόσο δυνατὰ νὰ μὴ φέρῃ θαυμαστὰ ἀποτελέσματα, νὰ μὴ μεταβάλλῃ πόλλὰ ἀλητάκια τοῦ δρόμου σὲ ἐκλεκτοὺς ἀνθρώπους καὶ ν' ἀξιωθῇ τῆς χάριτος νὰ προσφέρῃ σὰν παιδαγωγὸς νέους ἀγίους στὴν Ἐκκλησία του (π. χ. τὸν 15χρονο Ἅγιο Δομήνικο Σάβιο);

«Εἶχε χάρισμα, εἶχε κλήσι, γράφει ὁ βιογράφος του A. Auffray. Ἄλλοι γεννῶνται ποιηταί, ἄλλοι ζωγράφοι, ἄλλοι μαθηματικοί. Αὐτὸς ἐγεννήθη κει παίδαγωγός. Ἐμπιστευόμενος ὁ Θεὸς σ' αὐτὸν μιὰ τόσο σαφῆ ἀποστολή, τὸν εἶχε ἤδη ἐξοπλίσει. Μέχρι τὸ τέλος τῆς ζωῆς του θὰ ἐξασκῆ μιὰ καταπληκτικὴ ἔλξι ἐπὶ τῆς νεότητος. Ἦτο φαινόμενον ἠθικοῦ μαγνητισμοῦ»⁽³⁾.

Στὸν Bosco συναντοῦμε αὐτὸ πού εἶναι κοινὸ γνώρισμα τῶν ἀληθινῶν παιδαγωγῶν δηλ. τὴν παιδαγωγικὴ προσωπικότητα. Ὁ λόγος, τὸ ἔργο, ἡ ὑπαρξις μιᾶς τέτοιας προσωπικότητος, παιδαγωγοῦν. Ἐνας τέτοιος παιδαγωγὸς δὲν παιδαγωγεῖ σὰν μέρος (μυαλό-καρδιά-σῶμα) ἀλλὰ σὰν

ὄλον, σὰν Προσωπικότης. Ἡ παιδαγωγικὴ ἐνέργεια τοῦ Bosco εἶναι βαθεῖα ἐπηρεασμένη ἀπὸ τὴν ἀγιότητα τῆς ἐσωτερικῆς του ζωῆς⁽⁴⁾. Θεωρεῖ ἀσυμπλήρωτη τὴν παιδαγωγικὴ πράξι πού δὲν ἐνεργεῖ εἰς βάθος καὶ δὲν φιλοδοξεῖ νὰ μεταβάλλῃ καὶ βελτιώσῃ τὴν ὅλη ὑπαρξι τοῦ παιδιοῦ. Γι' αὐτὸ καταφεύγει καὶ συνιστᾷ τὴν θεῖα βοήθεια καὶ ἰδιαίτερος τὰ μυστήρια τῆς Ἐξομολογήσεως καὶ τῆς Θεῖας Κοινωνίας.

Φυσικὸν ἐπομένως εἶναι τὸ δημιουργημα νᾶναι σφραγισμένο ἀπὸ τὴν «ὑπαρξι» τοῦ δημιουργοῦ του. Ἄν ἐννοήσωμε αὐτὸ, ἀντιλαμβανόμεθα γιατί ὠδηγήθη καὶ παρέμεινε ὁ Bosco στὴν προληπτικὴ του (Preventive) ἀντίληψη περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ἀγωγῆς, πράγμα ἄλλωστε πού ἐπήνεσε σαφῶς καὶ ὁ Förster. Ἡ προληπτικὴ αὐτῆ ἐνέργεια τῆς ἀγωγῆς πραγματοποιεῖται μέσα σ' ἓνα ὑγιεῖς παιδαγωγικὸν περιβάλλον ὅπου ὑπάρχει δίκτυον ἀληθινῶν παιδαγωγικῶν σχέσεων.

Ὁ παιδαγωγὸς μας πιστεύει αὐτὸ πού σήμερα θεωρεῖται κοινὸς τόπος δηλ. πὼς «καλύτερον τὸ προλαμβάνειν ἢ τὸ θεραπεύειν». Τοῦτο, διότι τὸν συνέχει ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἐπιθυμία νὰ σώσῃ τίς ψυχὰς τῶν μαθητῶν του.

Ἔτσι ρίχνει τὸ βάρος εἰς τὸ σχολικὸν περιβάλλον. Συνιστᾷ στοὺς παιδαγωγοὺς του νὰ παρακολουθοῦν ἀγρύπνως τὰ παιδιά. Ἡ παρακολούθησις αὐτῆ δὲν ἔχει ἀστυνομικὸ χαρακτήρα ἢ αὐστηρό. Ἄπλως εἶναι μέσα στὸ πνεῦμα τῆς προηγουμένης παραγράφου: Δηλαδή νὰ προλάβουν τὸ κακὸ ὥστε νὰ μὴ μολυνθῆ, νὰ μὴ τραυματισθῇ τὸ παιδί. Οἱ καθηγηταὶ εὐρίσκονται πάντα μεταξὺ τῶν παιδιῶν εἴτε κατὰ τὰ μαθήματα εἴτε κατὰ τὰ διαλείμματα καὶ τὰ παιγνίδια. Συζητοῦν καὶ παίζουν μαζί τους. Ὁ ἴδιος ὁ Bosco παίζει ποδόσφαιρο μὲ τὰ παιδιά. (Αὐτὰ συμβαίνουν στὸ 1850 καὶ μάλιστα στὴν Ρωμαιοκαθολικὴ Ἰταλία τοῦ Βορρᾶ). Ὁ νεοτεριστὴς αὐτὸς γιὰ τίς παιδαγωγικὰς ἀντιλήψεις τῆς ἐποχῆς ἐκεῖνης ἀκολουθεῖ τὴ συμβουλή τοῦ Fénelon καὶ ἀναμινύει τὸ μάθημα μὲ τὸ παιγνίδι. Ἐχει στηρίξει τὸ σχολεῖον του στὴν ἀμοιβαία ἐμπιστοσύνη μεταξὺ μαθητοῦ καὶ δασκάλου.

Και οι δύο αναπνέουν τὸ ὄξυγόνο μιᾶς χαρούμενης ἀτμόσφαιρας. Ξέρει καλά πόσο δίκιο ἔχει ὁ Fénelon σὰν γράφει πὸς ἄν τὸ παιδί σχηματίσῃ μιὰ λυπηρὴ καὶ σκοτεινὴ ἀντίληψη γιὰ τὴν ἀρετὴ, ἐχάθη τὸ πᾶν! Πιστεύει, ὁ Pestalozzi αὐτὸς τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, στὴν θαυματουργικὴ ἐπίδρασι τῶν ὑγιῶν σχέσεων μαθητοῦ καὶ δασκάλου. «Ἐνα παιδαγωγικὸ σύστημα, γράφει ὁ Newman, ὅπου ὁ δάσκαλος δὲν ἐπιδοῦ προσωπικῶς ἐπὶ τοῦ μαθητοῦ, εἶναι ἕνας χειμωμένος καὶ σφηνωμένος στοὺς πάγους». Σὰν γεννημένος παιδαγωγὸς ποὺ εἶναι, γνωρίζει καλά πὸς οἱ σφραγισμένες πόρτες τῆς καρδιάς τῶν νέων ἀνθρώπων, ἰδιαίτερος τῶν ποινεμένων καὶ τῶν ἐγκαταλελειμμένων, δὲν ἀνοίγουν μὲ τὸν βοριά τῆς βίας ἀλλὰ μὲ τὴν φωτιὰ τῆς ἀγάπης ποὺ μαλακῶνει σιγά-σιγά καὶ τὰ πιὸ σκληρὰ μέταλλα. Αὐτὴν ἔχει γιὰ ὄπλο: μιὰ ἀγάπη ποὺ ξεχύνεται ἀπὸ τὴν πηγὴ μιᾶς ζωῆς ἐνάρετης καὶ ἐνὸς παραδείγματος πατρικοῦ. Εἶναι βέβαιος πὸς χωρὶς αὐτὴν δὲν καταφέρει τίποτε. «Πὼς θέλετε νὰ τὸν μάθω γράμματα, ἔλεγε ὁ Diderot γιὰ ἕνα μαθητὴ του, τὴ στιγμὴ ποὺ δὲν μ' ἀγαπᾷ;» «Γίνε ἀγαπητός, τονίζει ὁ Bosco, ἂν θέλῃς νὰ σὲ ὑπακούσουν». Μὴν εἶσθε προϊστάμενοι, παραγγέλλει στοὺς διαδόχους του, ἀλλὰ πατέρες»⁽⁵⁾. Στὸ θεμέλιο αὐτὸ ἔχει στηρίζει τὴν θαυμάσια πειθαρχία τοῦ σχολείου του. Ἡ ἀνεπιτήδευτη ἀγάπη του ἐπιτρέπει νὰ κατεβαίῃ καὶ στὰ γεράματά του ἀκόμη στὸ ἐπίπεδο τῶν νεαρῶν τροφίμων του ποὺ τὸν πλησιάζουν θαρρετὰ καὶ τὸν θεωροῦν φίλο τους. «Ὅταν ὁ Don Bosco, γράφει ὁ Auffray, ἐδέχετο τὰ παιδιά, τὰ μετεχειρίζετο σὰν μεγάλους κυρίους. Τοὺς προσέφερε τὸν καναπέ, ἔπαιρνε ὁ ἴδιος θέσι πλησίον τους καὶ τὰ ἄκουγε μὲ τὴν πιὸ μεγάλη προσοχή, σὰν οἱ μικροῦποθέσεις των νὰ ἦσαν ἐξόχου σπουδαιότητος... Ὅταν ἡ συζήτησις ἔπαιρνε τέλος, συνώδευε τὸ ἀγόρι μὲχρι τὸ κατώφλι, ἀνοίγε τὴν πόρτα καὶ τὸ ἀποχαιρετοῦσε λέγοντάς του: «πάντα φίλοι, ἔτσι;»⁽⁶⁾.

Κάθε βράδυ, πρὶν στείλῃ τὰ παιδιά νὰ κοιμηθοῦν τοὺς λέγει «δὺ λόγια» παραινε-

τικά. Χάρις στὴ δύναμι καὶ τὸν πλοῦτο τῆς φαντασίας του τοὺς προσφέρει τὶς εὐαγγελικὰς ἀλήθειες μὲ ἀλληγορίες καὶ παραβολές. Τὴν συνήθεια αὐτὴ τῆς βραδυνῆς προσλαλιᾶς τὴν κρατοῦν ἀκόμη οἱ διάδοχοί του στὰ σχολεῖα τους.

Ὁ Bosco σὰν παιδαγωγὸς καὶ κατηχητὴς ἔχει πνεῦμα ἀνήσυχο. Μηχανεύεται τὰ πάντα προκειμένον νὰ κερδίσῃ τὰ παιδιά. Ἔτσι ὁ L. Riboulet⁽⁷⁾ τὸν θεωρεῖ πρωτοπόρο στὰ ἐξῆς τέσσαρα σημεῖα:

1) Χρησιμοποιεῖ τὴν τυπογραφία γιὰ ἱεραποστολὴ καὶ τὴν ἐκπαίδευσιν, πρᾶγμα ὄχι συνηθισμένο κατὰ τὴν ἐποχὴ ἐκεῖνη. Ὁ ἴδιος δημοσιεύει πολλὰ βιβλία: συλλογὰς συγγραφέων γιὰ σχολικὴ χρῆσι, βιογραφίες, διηγήσεις καὶ παραμύθια γιὰ παιδιά.

2) Ἐγκαινιάζει τὶς παιδικὰς κατασκευαστικὰς ἐργασίας (Πρὸ τοῦ 1848). Κάθε μίᾳ διαρκεῖ τρεῖς ἐβδομάδες.

3) Στὴν μικρὴ του κοινωνία ρυθμίζει κατὰ πρωτοποριακὸ καὶ ὁμορφὸ τρόπο αὐτὸ ποὺ ὄνειρεύονται πολλοὶ σύγχρονοι οἰκονομολόγοι: τὴν συμμετοχὴ τοῦ ἐργάτου στὰ ἀγαθὰ. Τὰ μαθητεύοντα ἐργατοπαῖδα τοῦ ιδρύματός του, δημιουργοῦν ἀπὸ τὰ πρῶτα τοὺς χρόνια ἕνα μικρὸ κεφάλαιο μὲ τὸ νὰ παίρνουν, κάθε μῆρα ἐργασίας, ἕνα φιλοδώρημα. Ἔχουν βιβλιάρια καὶ ἀποταμιεύουν τὶς παραμικρὰς τοὺς οικονομίας.

4) Τέλος, δὲν διστάζει, παρὰ τὸ ἀντίθετο πνεῦμα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ πρὸ τῆς *Quam Singularem* νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴ συχνὴ ἐξομολόγησι καὶ Θεῖα Κοινωνία σὰν παιδαγωγικὰ μέσα. «Γιὰ μένα, ἔλεγε, δὲν ὑπάρχουν παρὰ δύο μέσα γιὰ τὴν ἀγωγή τῶν παιδιῶν: ἡ Θεῖα Κοινωνία καὶ τὸ μπαστοῦνι. Ἄφῃσα κατὰ μέρος τὸ μπαστοῦνι, διοικῶ μὲ τὴν Θεῖα Εὐχαριστία».

Αὐτὸς σὲ πολὺ λίγες γραμμές, ἦταν ὁ Don Bosco, ποὺ ἐγεννήθηκε πρὶν ἀπὸ 150 χρόνια στὴν Ἰταλικὴ γῆ. Εἶδε σ'ὄλη του τὴ ζωὴ νὰ γίνεται πραγματικότης τὸ παλιὸ ἐκεῖνο ὄνειρο τῶν παιδικῶν του χρόνων: Ἔγινε ὁ παιδαγωγὸς τῶν πιὸ ἐγκαταλελειμ-

μένων παιδιῶν· ἐγεύτηκε τὴ χαρὰ τοῦ ποι-
μένου πού φέρνει στὸ μαντρί τοῦ Θεοῦ
πολλὰ τραυματισμένα παιδιά του.

ΑΛ. ΚΟΣΜΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΑΡΑΠΟΜΠΑΙ

(1) A. Auffray: «La pédagogie d' un Saint».
Vitte, Paris—Lyon 1940, σελ. 22.

(2) "Ενθ. ἄνωτ. σελ. 23.

(3) "Ενθ. ἄνωτ. σελ. 38. Ὁ ἴδιος βιο-
γράφος ἀναφέρει πὼς κάποτε ἔβγαλε σὲ ἡ-
μερησιο περίπατο 300 νέους φυλακισμένους
τῶν φυλακῶν τοῦ Τουρίνου, χωρὶς φύλακες
καὶ συνοδεία φρουρᾶς. Τὸ βράδυ ἐπέστρε-

ψαν ὅλοι στὰ κελλιά τους πρὸς μεγάλη
ἐκπληξί τῶν ὑπευθύνων καὶ τοῦ Ὑπουργοῦ
τῶν Ἐσωτερικῶν Rattazzi πού εἶχε
πειραματικά δώσει τὴν σχετικὴ ἄδεια.

(4) Χαρακτηριστικὸ τῆς ζωντανῆς πί-
στεώς του, εἶναι ἡ... παραγγελία του στὴν
Παναγία. Ὅταν ἕνας μαθητὴς του ἀπέθανε
(ὁ Μιχαὴλ Magot) τοῦ ἔλεγε: «Μόλις φθά-
σης στὸν Παράδεισο χαιρέτισέ Την με ἀ-
μέτρητο σεβασμὸ ἐκ μέρους ὄλων μας καὶ
πὲς Της νὰ προστατεύη τόσο καλὰ τὰ παι-
διὰ αὐτοῦ τοῦ σπιτιοῦ ὥστε κανένα ἀπ'
αὐτὰ νὰ μὴν χάσῃ τὴν ψυχὴ του»!

(5) "Ενθ. ἄνωτ. σελ. 144.

(6) "Ενθ. ἄνωτ. σελ. 151-152

(7) L. Riboulet: «Histoire de la pédagogie»
Vitte, Paris—Lyon 1935, σελ. 530.

ΝΥΧΤΑ ΤΡΑΝΗ

Νύχτα τρανή! Πάνω ἀπ' τὴ γῆ, τὴ μολυσμένη γῆ μας,
περνᾶ ὁ Θεός... Σκιρτοβολᾶ κι' ἀγάλλετ' ἡ ψυχὴ μας.
Περνᾶ ὁ Θεὸς καὶ σμίγουνε φύση θνητὴ καὶ θεία,
κι' ἀσίγητη στοὺς οὐρανοὺς ἀντιλαλεῖ ὕμνωδία.

Νύχτα τρανή, γεμάτη φῶς, ψηλὰ στὸν οὐρανὸ
θλέπω ἔν' ἀστέρι νὰ σκορπᾶ τὶς μαγικὲς του ἀχτίδες.
Ψάλλε, ψυχὴ μου. Τώρα πιά θὰ πάψω νὰ πονῶ.
—Γλυκὲς φυτρώνουν μέσα μου κι' ἀνθοβολοῦν οἱ ἐλπίδες.

Νύχτα τρανή, ξανάνωμα τοῦ παλιωμένου κόσμου,
σὰν φῶς καὶ δύναμη ψυχῆς καὶ νοῦ σὲ νοιώθω ἐντός μου.
Νύχτα τρανή. ὦ Θεῖο Παιδί στή βρεφικὴ σου φάτνη

κόσμοι, φυλές, λαοί, γενιές, γιὰ νὰ σὲ προσκυνήσουν
σκύβουν γεμάτοι ἀπὸ χαρὰ κι' ἀπὸ παλμὸ γεμάτοι
κι' ἀπὸ τὸ φῶς πού χάρισε στὸν κόσμο ἡ γέννησή Σου.

Γ. ΒΕΡΙΤΗΣ

Β'.

Στις σύγχρονες κοινωνίες, ανάλογα με την αλλαγή που επιφέρει ή τεχνική στα διάφορα θέματα ζωής του ανθρώπου αναπτύσσεται ή ψυχολογία, ή κοινωνιολογία και γενικά οι άνθρωποι είναι καλλιεργημένοι. Αποτέλεσμα της καλλιεργείας και της πνευματικής προόδου είναι ή προσωπική σκέψη του καθενός και έν συνεχεία ό σχηματισμός της κοινής γνώμης.

Κατά τόν J. Follieer κοινή γνώμη θά μπορούσε νά θεωρηθῆ ή συλλογική παρουσίασις μιᾶς ομάδος ή ἑνός ἔθνους, ὅταν θρίσκεται ἀπέναντι σέ μιᾶ ἰδέα ἢ σ' ἕνα γεγονός πού κινητοποιεῖ τό σύστημα ἀξιών του και τό ἀναγκάζει νά λάθῃ μιᾶ θέση.

Οἱ συλλογικές παρουσιάσεις τῶν ομάδων ὅμως, εἶναι πολυάριθμες και ἀναφέρονται σέ διάφορα θέματα. Πάντοτε ὅμως στρέφονται γύρω ἀπό μιᾶ ἰδέα και ἀπ' τήν γνώμη πού ἔχει ἐπ' αὐτῆς ἕνας ἀριθμός ἀνθρώπων. Παίζου δέ, ἕνα σημαντικό ρόλο σέ μιᾶ δημοκρατική κοινωνία τῆς ὁποίας ή λειτουργία ἐξηγεῖται τελικά μ' αὐτό πού ό Léon Dion ὀνομάζει «ἀναγνωρισμένη κοινότητα ἀξιών».

Ἐνδιαφέρον εἶναι νά καταλάβωμε πῶς πραγματοποιεῖται ή ἀναγνωρισμένη αὐτή κοινότης ἀξιών και νά δοῦμε τί ρόλο παίζουν οἱ διανοούμενοι στήν πραγματοποίησι αὐτή.

Ἄς μὴν φαντασθῆ κανεῖς πῶς κοινή γνώμη εἶναι τό σύνολον τῶν ἰδεῶν πού ἐμφανίζονται αὐθόρμητα στίς ἀτομικές συνειδήσεις. Στίς κοινωνίες μας, τά ἄτομα ἐπηρεάζονται ἀπό ἀπείρους παράγοντες, τόσο ὅσο νά θεωροῦν δικές, ἰδέες πού ἄν δέν εἶχαν ἐπηρεασθῆ, οὐδέποτε θά πρέσθευαν.

Βέβαια γιά νά ὑπάρξῃ κοινή γνώμη

μη πρέπει ἕνας ἀριθμός ἀτόμων νά δέχεται ὀρισμένη παρουσίασιν ἰδεῶν, ἀδιάφορο μέ ποιό τρόπο τήν παραδεχτήκε. Ἄριστο θά ἦταν ή παραδοχή νά ἔχῃ γίνεῖ κατόπιν προσωπικῆς σκέψεως.

Ἄλλὰ ἄς δοῦμε πῶς δημιουργεῖται ή κοινή γνώμη.

Ἐπάρχουν ἰδέες συγκεχυμένες. Ὁ κόσμος τίς νοιώθει χωρίς νά μπορῆ νά τίς ἐκφράσῃ και συνεπῶς νά τίς καταλάβῃ καλά. Τότε παρουσιάζεται ό λόγιος μέ τήν μορφή φιλοσόφου, δραματουργοῦ ή ποιητοῦ. Παίρνει τίς ἰδέες, τίς κάνει συγκεκριμένα παραδείγματα και τίς παρουσιάζει σάν θεατρικό ἔργο, μυθιστόρημα ή φιλοσοφικό σύγγραμμα. Ὁ λαός τό διαβάσει, τό ἀκούει ή τό βλέπει. Ἀναγνωρίζει τόν ἑαυτόν του στόν ἥρωα και μοιραία δέχεται τήν λύση πού προτείνει ό συγγραφεύς του. Ἀκόμη περισσότερο: Ἐχει τήν ἐντύπωση ὅτι κι' ό ἴδιος τήν ἴδια λύση θά εὔρισκε.

Παράδειγμα ό Μάρξ. Παίρνει τήν διαφωνία μεταξύ ἐργατῶν και ἐργοδοτῶν. Οἱ ἐργάται ὑποφέρουν, οἱ ἐργοδοται τοὺς ἐκμεταλλεύονται. Οἱ ἐργάται θέλουν νά γλυτώσουν ἀπ' τήν δυστυχία. Ὁ Μάρξ τοὺς παρουσιάζει τήν κατάστασι σέ λευκές γραμμές: Ἡ κυρίαρχος τάξις ἐκμεταλλεύεται τό προλεταριάτο. Σάν λύση τοὺς προτείνει: πάλι τῶν τάξεων γιά τήν ἐπιβίωση τῆς δικτατορίας τοῦ προλεταριάτου.

Ἐδῶ φαίνεται καθαρά πόσο ἐπηρεάζει ή γνώμη τοῦ λογίου. Μπορεῖ, παρουσιάζοντας στοὺς συναθρώπους του εἰκόνες πού τοὺς ἐπιτρέπουν νά συγκεντρώσουν τίς διεσπαρμένες ἰδέες των, νά τοὺς κρατήσῃ στήν ἀλήθεια, νά τοὺς ὠθήσῃ σέ δημιουργία, ή νά κάνῃ ἀκριβῶς τό ἀντίθετο προτεινοντάς τους διαφορετικές λύσεις.

Πολύ δύσκολη ή αποστολή τῶν λογίων. Αυτό φαίνεται καθαρά σέ ἐποχές ἐκλογῶν. Ὁ ἱκανώτερος ρήτωρ μπορεί νά ἀνατρέψη ἢ νά στερεώσῃ μιᾶ κυβέρνηση.

Οἱ ἄνθρωποι δέν δέχονται μέσες λύσεις. Θέλουν ἥρωες ἢ ἐνόχους. Ὅμως ἡ πραγματικότης δέν εἶναι τόσο ἀπλή. Ἐποστολή λοιπὸν τῶν λογίων νά κρατήσουν τὸ πλῆθος καὶ ἐν συνεχείᾳ τὴν κοινὴ γνώμη, στὴν ἀνησυχία γιὰ τὴν ἀλήθεια. Μποροῦν ἀκόμη νά εὐρύνουν τὶς γνώσεις τους ὡς πρὸς τὶς διάφορες αἰώνιες ἀξίες. Οἱ ἀξίες προβάλλονται, πιάνουν ρίζες στὶς κοινωνίες, μεγαλώνουν, καὶ μποροῦν ἀργότερα νά σχηματίσουν τὴν κοινὴ γνώμη ποὺ προσανατολίζει τὴν διαγωγή τῶν πολιτῶν. Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο μπορεί νά ἀφαιρεθῇ ἡ αἴγλη μιᾶς ἀξίας.

Ἄλλος τρόπος δημιουργίας τῆς κοινῆς γνώμης.

Μιὰ ομάδα ἀνθρώπων, μὲ κάποια δημοτικότητα, δίνουν τὴν ἐντύπωση τῆς πλειοψηφίας. Ἡ γνώμη τους γίνεται ἀποδεκτὴ διότι ὁ μέσος ἄνθρωπος δέν θέλει νά ἀποτελέσῃ ἐξαίρεση. Ἀσπάζεται λοιπὸν τὴν γνώμη ἐκείνων ποὺ κατάφεραν, φωνάζοντας περισσότερο, νά τὸν πείσουν ὅτι εἶναι ἡ πλειοψηφία.

Καὶ σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσιν ἡ ἐπιρροή τῶν λογίων καθοδηγεῖ τὸν λαὸ ὥστε νά μὴ γίνῃ τυφλὸ ὄργανο.

Κατὰ τὸν E. Hello, οἱ ἰδέες ἔχουν ἀξία μόνο ὅταν συνδέονται μεταξύ των. Μένει λοιπὸν στοὺς λογίους νά κάνουν γνωστὸ στὸν λαὸ τὸν σύνδεσμο ποὺ ὑπάρχει ἀνάμεσα στὴν ἰδέα καὶ στὴν γνώσιν ποὺ ἤδη ἔχει γίνῃ παραδεκτὴ, καὶ στὴν καινούργια.

Ἐπιρροή τῶν λογίων στὴν δημιουργία τῆς κοινῆς γνώμης δέν εἶναι ἡ προσπάθειά των νά πείσουν τοὺς ἄλλους γιὰ τὸν συγκεκριμένον τρόπο παρουσιάσεως μιᾶς ἰδέας, μιᾶς ἀξίας. Ὅχι. Ὁ θιασμός τῶν συνειδητῶν δέν ἐπιτρέπεται γιὰ κανένα λόγο καὶ κοινὴ γνώμη εἶναι ἡ ἔκφρασις τῆς συλλογικῆς συνειδήσεως. Ἐποστολή τοῦ λογίου εἶναι νά φωτίσῃ τοὺς ἄλλους καὶ νά τοὺς

προτρέψῃ νά σκεφθοῦν. Γι' αὐτὸ καὶ κάθε ἐνέργεια, κάθε ἐπιχείρημα πρέπει νά εἶναι ἀπολύτως ἀληθινόν. Ὁ λόγιος ἐξυπηρετεῖ τὴν κοινὴ γνώμη, δέν ἐξυπηρετεῖται ἀπ' αὐτὴν.

Παραθέτομε ἐδῶ ὠρισμένες δυσκολίες.

Σὰν μέσον γιὰ νά ἐπηρεάσῃ ὁ λόγιος ἔχει τὸν Λόγο. Στὸν εἰκοστὸ αἰῶνα ὅμως ὁ Λόγος ἔχει χάσει τὴν ἀξία του. Δέν πείθει πλέον εὐκόλα ἀκροατὰς ποὺ ἄλλοτε εἶχαν ἐξαπατηθῇ ἀπ' τοὺς μύθους περὶ προόδου, τεχνικῆς, ὀργανώσεως γιὰ τὴν εἰρήνη, ἀκόμη καὶ Δημοκρατίας. Ἡ διαφῆμισις ἔχει συνηθίσει τὸν κόσμον στὸ ψέμα. Ὁ Λόγος, πρῶτο ὄργανο τοῦ πολιτισμοῦ, ἔχει καταντήσῃ ὄργανο τῶν διαφημίσεων. Ἐτσι ὁ ἀκροατὴς δέν ἔχει πλέον ἐμπιστοσύνη οὔτε καὶ στὸν ἀφιλοκερδῆ ἄνθρωπο ποὺ θὰ τοῦ μιλήσῃ γιὰ κάποιο ζωτικὸ πρόβλημα. Ὁ σκεπτικισμὸς ἔχει πλέον εἰσχωρήσει μέσα μας. Ὅσοι δέν ἔχουν γίνῃ σκεπτικιστὰς, ἔχουν χάσει τὴν προσωπικότητά τους.

Ἡ διαπίστωσις πὼς κάθε τι ποὺ ἐλκύει τὶς αἰσθήσεις κερδίζει ἔδαφος, ἀποτελεῖ ἄλλη δυσκολία γιὰ τὸν λόγιον. Γιὰ νά ἐλκύσῃ τὸ κοινὸ πρέπει ἡ παρουσίασις τῶν ἰδεῶν του νά εἶναι αἰσθητικὴ. Κι' ὅμως ἡ πραγματικότης δέν εἶναι πάντα ἐλκυστικὴ. Γιὰ νά τὴν κἀνῃ λοιπὸν νά προκαλέσῃ τὶς αἰσθήσεις τὴν παραμορφώνει καὶ ὅπωςδήποτε παραβλέπεται ἡ ἀλήθεια. Τὸ κοινὸ δέν μπορεί νά περιμένῃ. Χρειάζεται εἰδήσεις ποὺ νά κάνουν ἐντύπωση, νά προκαλοῦν αἴσθησι. Τὸ σκάνδαλο ἔχει ἄμεση σχέση μὲ τὴν ἀνάγκη τοῦ ἐντυπωσιασμοῦ, τῆς αἰσθήσεως. Τὸ τί προκάλεσε τὸ σκάνδαλο δέν ἔχει σημασία. Ἀκόμη κι' ἂν πραγματικὰ δέν κἀνῃ ἐντύπωση, πρέπει νά παρουσιασθῇ ἔτσι ὥστε νά κἀνῃ. Γιὰ τὴν ἀλήθεια καὶ πάλι πλήρης ἀδιαφορία.

Γι' αὐτὸ κι' ἡ γνώμη τοῦ P. Baillargeon «ὁ συγγραφεὺς δέν λύει προβλήματα, μόνο τὰ θέτει», εἶναι ἀπολύτως σωστὴ. Νὰ θέσῃ λοιπὸν τὸ πρόβλημα μὲ ὅλα τὰ δεδομένα καὶ κυρίως μὲ ἀπό-

λυτη ειλικρίνεια, άδιαφορώντας άν θά προκαλέσουν τις αισθήσεις, είναι ή άποστολή του λογίου.

Τρίτη δυσκολία: ό φανατισμός. Πόσο εύκολα ξεσπά ή πίκρα που υπάρχει στην καρδιά του ανθρώπου είναι σ' όλους γνωστό. Ό λόγιος όμως δέν έχει τό δικαίωμα να υπηρετή τά συμφέροντα του τυφλού πάθους. Χρέος του είναι να φωτίζει άμερόληπτα τά θέματα με τά οποία καταπιάνεται.

"Άλλη δυσκολία είναι και ή δημοκρατικοποίησης της συγχρόνου ζωής. Βάσει αυτής της άρχης ό λαός πρέπει να γνωρίζει όσα άφορούν τό κοινόν συμφέρον, έφ' όσον έκείνος κυβερνά διά τών αντιπροσώπων του. Μόνο που όλα δέν μπορούν να λέγονται δημοσία, άκριβώς γιατί υπάρχει ό κίνδυνος, όχι μόνο να μη φωτισθή ό λαός από την άλήθεια που θά του λεχθή, αλλά αντίθέτως να μπερδέψη περισσότερο όσα άκούει, έφ' όσον δέν μπορεί να τά καταλάβη άπολύτως. Χωρίς δε να καταλάβη όσα του πουν, αρχίζει την κριτική.

"Η κριτική είναι προνόμιο όλων. Στην πραγματικότητα όμως, όταν αυτοί που την κάνουν δέν έχουν τις άπαιτούμενες γνώσεις, δέν μπορούν να κρίνουν σωστά μόνο τους. Τότε παρουσιάζουν σαν δικές τους τις κριτικές τών έφημερίδων ή τών ανθρώπων που τους έπηρεάζουν.

"Επίσης, όταν ή κριτική γίνεται με πάθος, καταστρέφει χωρίς να αντικαθιστά τό άρνητικό άποτέλεσμα με θετικό παράδειγμα: Μιά άνεύθυνη κριτική για τους καθηγητάς κάνει τους νέους να χάσουν τελείως την έμπροστούνη που τους είχαν και να μην δέχονται πλέον τίποτε έκ μέρους των.

Δέν άρνούμεθα την κριτική για τους καθηγητάς. Πρέπει όμως να γίνεται μεταξύ άρμοδίων. «"Η κριτική είναι εύκολη, λέει ό P. Baillargeon, δύσκολη είναι μόνο ή αυτοκριτική».

Μερικά συμπεράσματα:

"Ας μην ξεχνάμε ότι οι υπεύθυνοι του τύπου, του ραδιοφώνου, της τηλεόρασης, είναι υπηρέτα και όχι ιδιοκτή-

ται της κοινής γνώμης. Κι' έδω οι λόγοι πρέπει να αναλάβουν την διαπαιδαγώγησί των. Πρέπει να νοιώσουν την ευθύνη τους και να μην διαστρεβλώνουν την κοινή γνώμη.

Οί χριστιανοί φαίνονται σαν να μην δίνουν άρκετή σημασία στην κοινή γνώμη. Τείνουν μάλλον στο να συμπεριφέρονται, χωρίς να τους ενδιαφέρει ή κοινή γνώμη.

"Η σύγχρονη ζωή δέν είναι θέμα προπαγάνδας αλλά φυσικής άκτινοβολίας. Στην Έκκλησία υπάρχουν θαυμάσιες έμπειρίες, που όμως... δέν φθάνουν ως την κοινή γνώμη. Αντίθετα κάθε άπόρρητο που άφορά την ζωή τών άστέρων βγαίνει άμέσως στην δημοσιότητα. "Ετσι σιγά-σιγά τό κοινό άσχολείται μόνο με τά σκάνδαλα και δέν ενδιαφέρεται για τά μεγάλα προβλήματα που άφορούν τό μέλλον του κόσμου.

Τελειώνοντας προσθέτομε πως μιιά ύγιής κοινή γνώμη είναι άπαραίτητη προϋπόθεση για μιιά υγιή κοινωνία. "Η τελευταία δέν αναπτύσσεται όταν ή κοινή γνώμη είναι διεφθαρμένη ή αντιπροσωπεύει μόνο την γνώμη τών όλίγων ή υποτάσσεται στην πίεση της διαφημίσεως. "Η κοινή γνώμη πρέπει να πλησιάζη όσο τό δυνατόν περισσότερο την γνώμη τών μορφωμένων ατόμων της κοινωνίας. Να συμβαδίση με τις αξίες της Δημοκρατίας στα ήθικά αξιώματα. "Ο G. Marcel γράφει: «"Η άλήθεια είναι πως ένας μικρός αριθμός φανατικών και πωρωμένων ανθρώπων έχει πολλές πιθανότητες να κατευθύνη μιιά άμορφη μάζα λαού που δυστυχεί, χρησιμοποιώντας την βία, την διαφήμιση και τον τρόπο. Μπορεί να άσκη έπάνω της μιιά μαγνητική έλξη. Τά τελευταία χρόνια είδαμε τις φρικτές συνέπειες αυτής της καταστάσεως».

"Ας τά σκεφθούν λοιπόν αυτά όλα οι διανοούμενοι.

PAUL—ÉMILE ROY

"Απόδ. Σ. ΚΟΝΙΟΡΔΟΥ

ΤΑ ΛΑΘΗ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

ΕΙΣ ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟΝ

Διάφορα είδη σφαλμάτων.

Υπάρχουν λάθη και λάθη. Υπάρχουν λάθη τὰ ὅποια ὀφείλονται εἰς ἄγνοϊαν. Τὸ παιδί π.χ. δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐρμηνεύσῃ ἕνα ἀρχαῖον κείμενον, διότι δὲν ἔχει τὸ κλειδί τῆς ἐρμηνείας. Καὶ ὑπάρχουν λάθη, τὰ ὅποια ὀφείλονται εἰς πλάνην, εἰς παραγνώρισιν συγκεκριμένου γεγονότος.

Ἐπίσης τὰ λάθη διακρίνονται ἀπὸ τὴν προέλευσίν των, τὸν τρόπον δηλαδὴ κατὰ τὸν ὅποιον γεννῶνται, εἰς:

—Λάθη εὐκολίας· μαρτυροῦν κάποια ἀδυναμίαν τῆς σκέψεως. Τὸ παιδί χρησιμοποιοῖ τὸν εὐκολώτερον τρόπον ἐκφράσεως, γραφῆς τῶν λέξεων, κ.λ.π.

—Λάθη ὀφειλόμενα εἰς τὴν ἰσχυρὰν ἐπίδρασιν ὠρισμένης σκέψεως. Συμβαίνει δηλαδὴ κάποια σκέψις νὰ ἔχη ἀποτυπωθῆ εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ παιδιοῦ, κατὰ τρόπον ὥστε κάθε τι πού ἀναλαμβάνει ἐν συνεχείᾳ νὰ καθορίζεται ἀπὸ αὐτὴν τὴν προνομιούχον σκέψιν. Ἀποκαλύπτουν αὐτὰ τὰ λάθη μίαν φύσιν ἢ ὅποια στερεῖται κάπως εὐελιξίας.

—Σφάλματα λόγῳ ὁμοιότητος. Τὰ γράμματα, τὰ ψηφία, οἱ τόνοι τῆς φωνῆς, οἱ ἀριθμοί, αἱ συλλαβαὶ καὶ αἱ λέξεις τῶν ὁποίων ἡ γραφὴ ἢ ὁ ἦχος ὁμοιάζουν, συγγέονται εὐκόλως. Μαρτυροῦν αὐτὰ τὰ σφάλματα ἔλλειψιν σαφηνείας καὶ ἀντικειμενικότητος εἰς τὰς ἰκανότητας παρατηρήσεως.

—Σφάλματα λόγῳ συγχύσεως. Ὅταν δύο ἔννοιαι συγγέωνται μέσα εἰς τὸ μυαλό. Αὐτὰ τὰ σφάλματα ὀφείλονται εἰς μνήμην ὄχι πιστὴν.

—Σφάλματα προσδιοριζόμενα ἀπὸ τὸ συναίσθημα καὶ τὴν φαντασίαν. Ὅταν συναίσθηματικὸι παράγοντες ἢ ἡ φαντα-

σία ἐπεμβαίνουν διὰ νὰ μεταβάλλουν τὴν ἀντίληψιν τῆς πραγματικότητος.

Παράγοντες οἱ ὁποῖοι ἐπηρεάζουν τὴν ἐμφάνισιν τῶν λαθῶν.

α) Τὸ περιβάλλον:

Ὁ καιρὸς, ἡ ἐποχὴ, ἡ ὥρα τῆς ἡμέρας· ἡ ἔνδυσις, ἡ διαδρομὴ ἀπὸ τὸ σπίτι εἰς τὸ σχολεῖον, ὁ προσανατολισμὸς καὶ ὁ ἐξοπλισμὸς τῆς τάξεως· ἡ κατοικία, ἡ κοινωνικὴ θέσις τῶν γονέων, αἱ σχέσεις τῶν γονέων μεταξύ των, ὁ τόπος ὅπου μελετᾷ τὸ παιδί.

Ὅταν ὁ χρόνος ἢ ὁ χῶρος εἶναι συμπιεσμένα, εὐνοεῖται ἡ ἐμφάνισις λαθῶν. Καὶ ἡ ἐποχὴ μας διακρίνεται καὶ διὰ τὰ δύο. Ἡ ζωὴ τρέχει μὲ πολὺ μεγαλυτέραν ταχύτητα ἀπὸ ἄλλοτε. Ἡ δὲ συμπίεσις τοῦ χώρου, ἰδίως εἰς τὰς μεγαλοπόλεις, ἐντείνεται καθημερινῶς. Νευρικότης εἶναι ἡ συνέπεια διὰ τὰ παιδιὰ καὶ διὰ τοὺς μεγάλους. Εἶναι διὰ τοῦτο ἀνάγκη διὰ τὸ παιδί νὰ διαθέτῃ ἕνα ἰδικόν του χῶρον καὶ νὰ μένῃ ἐπ' ὀλίγον μόνον εἰς τὸν ἰδικόν του κόσμον.

Σὰς ἔχει τύχει νὰ κάνετε ἕνα τουριστικὸν ταξεῖδι κατὰ τὸ ὅποιον νὰ σὰς ἔχουν ὀρίσει τὸ πρόγραμμα, μὲ τόσην λεπτομέρειαν πού νὰ μὴν μένῃ τίποτε κενὸν διὰ νὰ τὸ διαθέσετε ὅπως ἐσεῖς θέλετε; Τὰ σύγχρονα παιδιὰ ἔχουν περίπου αὐτὸ τὸ συναίσθημα εἰς τὸ σχολεῖον καὶ εἰς τὸ σπίτι μὲ τὰ βαρυφορτωμένα προγράμματα.

β) Αἱ ἰκανότητες καὶ ὁ χαρακτὴρ τοῦ παιδιοῦ:

ἡ ἰκανότης πρὸς ἐργασίαν μὲ τὴν ὁποῖαν εἶναι προικισμένον τὸ παιδί·

αἱ κρίσεις τῆς ἀναπτύξεως, ἡ κόπωσις, ὁ τρόπος διατροφῆς καὶ ἡ καλὴ ἢ κακὴ λειτουργία τῆς πέψεως, ἡ ἀδυναμία ὠρισμένων ὀργάνων, αἱ ἀσθένειαι καὶ αἱ ἀναπηρίαί·

αί μεταβολαί τῆς συναισθηματικῆς ζωῆς, ἡ δύναμις τῆς φαντασίας, τῆς βουλήσεως, ὁ θαθμός εὐφύιας (ἡ διανοητικὴ ἱκανότης), ἡ δύναμις τῆς προσοχῆς·

ἢ ἄλλως, ἡ σωματικὴ, ἡ συναισθηματικὴ καὶ ἡ διανοητικὴ κατάστασις.

Δὲν πρέπει νὰ περιμένωμεν ἀπὸ ὅλα τὰ παιδιὰ τὴν ἰδίαν καί, πρὸ πάντων, τῆς αὐτῆς ποιότητος ἀπόδοσιν. Ἐὰν τὸ δεχθῶμεν αὐτό, θὰ ἠμποροῦμεν νὰ βοηθήσωμεν κάθε παιδί κατὰ τὸν καλύτερον τρόπον. Ἐξ ἄλλου ὅλαι αἱ ἀνθρώπιναι ἱκανότητες εἶναι δυνατὸν νὰ σταματήσουν ἴκαποτε νὰ ἐργάζονται. Εὐρίσκονται κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν διαφόρων περιστάσεων αἱ ὁποῖαι τὰς ἐνισχύουν ἢ τὰς ἐξασθενοῦν. Ἀπὸ αὐτὰς τὰς περιστάσεις ἐξαρτᾶται ἐὰν δημιουργοῦνται ἢ ὄχι λάθη. Ἡ κόπωση π.χ. εἶναι δυνατὸν νὰ ἐλαττώσῃ τὴν ἀπόδοσιν. Ἔτσι ἐπὶ παραδείγματι καλοὶ μαθηταὶ εἶναι δυνατὸν νὰ κάνουν πολλὰ λάθη εἰς τὴν ὀρθογραφίαν τῶν ἔπειτα ἀπὸ μίαν ὥραν γυμναστικῆς ἰδιαίτερος ζωηράς.

γ) Ὁ τρόπος τῆς διδασκαλίας, ἡ συμπεριφορὰ τοῦ διδάσκοντος καὶ αἱ σχέσεις τοῦ παιδιοῦ μαζί του·

ὁ τρόπος κατὰ τὸν ὁποῖον ἐργάζεται τὸ παιδί καὶ τὸ σύστημά του·

ἡ μέθοδος τοῦ διδάσκοντος καὶ ἡ προσωπικότητος του·

ἡ ὄργανοις τῆς διδασκαλίας· ἡ ὕλη· τὸ παιδαγωγικὸν σύστημα τὸ ὁποῖον χρησιμοποιεῖται· τὸ πρόγραμμα· ἡ σύνθεσις τῆς τάξεως.

Κάποτε ὁ τρόπος τοῦ διδάσκειν εἶναι ἀντιπαιδαγωγικός, ἀντιανθρώπινος. Ἐννοοῦμεν τὸν ἄκαμπτον, ψυχρὸν τρόπον διδασκαλίας. «Ἐγὼ θὰ κάνω τὸ μάθημα· δὲν μ' ἐνδιαφέρει ἂν πάρετε ἢ ὄχι», σκέπτεται ὁ διδάσκων. Αὐτὸς εἶναι ὁ «δάσκαλος», ἀνθρώπος δηλαδὴ ὁ ὁποῖος δὲν ἀποκτᾷ ψυχικὴν ἐπαφὴν με τοὺς μαθητάς, ἐνδιαφέρεται μόνον νὰ κάνῃ τὴν διδασκαλίαν. Ἐνῶ ὁ πραγματικὸς παιδαγωγὸς ἐξασφαλίζει διδασκαλίαν ποὺ ἀποτρέπει τὰ λάθη.

Ὅλαι αὐταὶ αἱ συνθήκαι, καὶ ἄλλαι ἀκόμη, ἐπιδρῶν εἰς τὴν ἀπόδοσιν τοῦ παιδιοῦ. Ὅφειλομεν νὰ τὰς λαμβάνωμεν ὑπ'

ὄψιν, ἐὰν θέλωμεν νὰ ἐργάζονται καλῶς τὰ παιδιὰ μας. Ὅφειλομεν νὰ λαμβάνωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν ἐπίδρασιν τῶν, ὅταν τὰ παιδιὰ δὲν ἐργάζονται καλῶς.

Πῶς νὰ προλαμβάνωμεν καὶ ν' ἀποφεύγωμεν τὰ λάθη.

Ὅταν κτίζουν μίαν γέφυραν διὰ ν' ἀποφεύγονται μελλοντικὰ ἀτυχήματα, δύο πράγματα πρέπει νὰ προσέχουν· α) ἕνα γερὸ κτίσιμο καὶ β) νὰ προσδιορίζεται ἀνάτατον ὄριον θάρους καὶ ταχύτητος δι' αὐτοὺς ποὺ θὰ τὴν χρησιμοποιοῦν.

Διὰ νὰ ἀποφεύγονται τὰ σφάλματα τῶν παιδιῶν χρειάζεται ἀντιστοίχως: Πρῶτον, ἕνα γερὸ κτίσιμο. Αὐτὸ σημαίνει ἱκανοποιητικὸν ἐφοδιασμὸν τοῦ παιδιοῦ εἰς γνώσεις, ὀρθὰς καὶ ἀκριβεῖς, ὥστε νὰ ἠμπορῇ νὰ οἰκοδομῇ με κριτικὴν διάνοιαν. Καὶ δεύτερον, ἀπαιτεῖται διάθεσις καὶ ἱκανότης τοῦ παιδιοῦ νὰ ἀποφεύγῃ τὰ σφάλματα.

Πρὶν νὰ προχωρήσωμεν εἰς μερικὰς πρακτικὰς ὑποδείξεις διὰ τὴν πρόληψιν τῶν λαθῶν, πρέπει νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν ὠρισμένους κανόνες:

α) Τὰ σφάλματα εἶναι προϊόντα καὶ ἔκφρασις ὀλοκλήρου τῆς καταστάσεως τοῦ πνεύματος, ἢ ὁποῖα κατάστασις τοῦ πνεύματος εἶναι ἀνανάκλασις τῆς σωματικῆς καταστάσεως καὶ τῆς εἰδικῆς φύσεως τοῦ ψυχισμοῦ. Αὐτὸς ὁ ἰδιαίτερος ψυχισμὸς κάθε παιδιοῦ χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν ἀδυναμίαν ὠρισμένων ἱκανοτήτων (τὸ παιδί ἀφαιρεῖται εὐκόλως, ἢ ἱκανότης παρατηρήσεως εἶναι ἀσαφής, φαντασία ὑπερβολικὴ, ἔλλειψις κριτικοῦ πνεύματος, ἐλλιπὴς ἱκανότης εἰς τὸν σχηματισμὸν καθαρῶν ἰδεῶν) καὶ ἀπὸ τὸν ἰδιαίτερον τρόπον κατὰ τὸν ὁποῖον πραγματοποιεῖται ἡ ἐξέλιξις τοῦ παιδιοῦ.

β) Ἡ ἀποφυγὴ τῶν λαθῶν εἶναι ἐπίσης ὑπόθεσις τοῦ παιδιοῦ. Ἀπαιτεῖ τὴν κινήσειν ὀλοκλήρου τῆς θελήσεώς του. Πρέπει, πρὸ πάντων, νὰ ἔχη τὴν θέλησιν νὰ ἀναπτύξῃ καὶ νὰ χρησιμοποιήσῃ τὰ δῶρα καὶ τὰς ἱκανότητάς του, καὶ αὐτὴ ἢ θέλησις ἐμφανίζεται εἰς τὸν τρόπον κατὰ

τὸν ὁποῖον ἐπιδίδεται εἰς τὰς πλέον διαφόρους ἐργασίας, εἰς τὸ σπῆτι καὶ τὸ σχολεῖον, εἰς τὴν χαρὰν νὰ ἀναλαμβάνῃ ἓνα προσωπικὸν ἔργον καὶ νὰ τὸ φέρῃ εἰς πέρας.

Εἰς ὠρισμένα σχολεῖα ἢ θία εἶναι τὸ κίνητρον αὐτῆς τῆς θελήσεως. Εἰς ἄλλα χρησιμοποιοῦν τὸν συναγωνισμὸν καὶ ἐπικαλοῦνται τὸ φιλότιμον. Ἐνας μεγάλος παιδαγωγὸς ὑπέδειξε τὸ ἐνδιαφέρον ὡς ἀποτελεσματικὸν παράγοντα τῆς ἐξελιξέως τῆς θελήσεως. Ἄλλοι εἰδικοί πιστεύουν εἰς τὴν καλὴν ἐπίδρασιν τῆς ἐλευθέρως ἐκλογῆς ὑπὸ τοῦ ἐφήθου τῆς ὕλης τῆς διδασκαλίας καὶ τῆς ἐργασίας. Ἡμεῖς, λέγει ὁ Spieler⁽¹⁾, θεωροῦμεν ἀποτελεσματικὸν κίνητρον τῆς θελήσεως τὸ νὰ λάθῃ τὸ παιδί συνείδησιν τῆς καταστάσεως εἰς τὸν ἑαυτὸν του καὶ γύρω του.

γ) Συχνὰ τὰ σφάλματα προέρχονται διότι διαθέτομεν γνώσεις ἀσφαεῖς, στοιχεῖα τὰ ὅποια δὲν ἀντιλαμβάνομεθα καὶ τῶν ὁποίων δὲν ἐννοοῦμεν τὴν λειτουργίαν. Ἐδῶ παίζουσι ρόλον ἢ αὐτάρκεια τοῦ ὑποκειμένου, ἢ τάσις νὰ μὴ ὑποπεύεται πόσον ἀτελεῖς εἶναι αἱ γνώσεις καὶ ἡ καλλιέργειά του.

Ἴδου λοιπὸν ὅτι τὸ κριτικὸν πνεῦμα ἀπέναντι τῆς ἐργασίας μας εἶναι τὸ βασικὸν καὶ περισσότερον ἀποφασιστικὸν κίνητρον τῆς θελήσεώς μας διὰ νὰ ἀποφεύγωμεν τὰ σφάλματα. Ἄλλὰ τὸ παιδί γενικῶς δὲν διαθέτει ἀκόμη κριτικὴν ἰκανότητα. Αἱ πρῶται ἐκδηλώσεις τοῦ κριτικοῦ πνεύματος συμπίπτουν μὲ τὴν κρίσιν τῆς ἀντιθέσεως, μεταξὺ τοῦ τετάρτου καὶ πέμπτου ἔτους. Τότε γεννᾶται ἡ ὄρεξις διὰ τὴν γνῶσιν. Τὸ παιδί ἐξοικειώνεται ὀλίγον κατ' ὀλίγον μὲ τὴν πραγματικότητα. Ἐν τούτοις ὅταν εἰσέρχεται εἰς τὸ σχολεῖον, τὸ πνεῦμα του εἶναι ἀκόμη πολὺ ὀλίγον κριτικόν. Μόνον γύρω ἀπὸ τὸ ἐνδέκατον ἔτος, ἀρχίζει νὰ γίνεται προσεκτικὸν εἰς τὸν κόσμον τῆς σκέψεως. Τότε, πολὺ γρηγορᾶ, ἐγκαθίσταται τὸ κριτικὸν πνεῦμα τὸ ὁποῖον ἐνισχύεται διαρκῶς περισσό-

τερον καὶ φθάνει εἰς τὸ ὕψιστον σημεῖον κατὰ τὴν ὠριμον ἡλικίαν. Κατὰ τὴν νεανικὴν ἡλικίαν ἀκόμη ἐλλείπει ὁ συλλογισμὸς εἰς τὴν ἔρευναν, ἢ ἀντικειμενικότης εἰς τὴν κρίσιν, ἢ πείρα τῆς ζωῆς, καὶ ἡ σκέψις ἐπηρεάζεται ἀκόμη ἰσχυρῶς ἀπὸ τὰς ἐξωτερικὰς ἐντυπώσεις καὶ μόνον. Διὰ τοῦτο εἶναι ἀνάγκη αὐταῖς αἱ ἐξωτερικὰς ἐντυπώσεις τοῦλάχιστον νὰ μὴ μένουν ἀνερμήνευτοι ἢ καὶ νὰ εἶναι τυχαῖα εἰς τὴν ζωὴν τοῦ παιδιοῦ.

Μέσα εἰς τὸ σπῆτι θὰ πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἓνας κύκλος ἀγαθῶν ἐξωτερικῶν ἐντυπώσεων, ὁ ὁποῖος θὰ φθάσῃ μέχρι τοῦ ἰδιαιτέρου δωματίου μελέτης, ὅπου ἐργάζεται τὸ παιδί. Ἄς ἔχωμεν ἐπὶ παραδείγματι εἰς τὸ δωμάτιον ἓνα πίνακα τοῦ νὰ ἐμπνέῃ, μίαν εἰκόνα· αὐτὰ δημιουργοῦν περιβάλλον τὸ ὁποῖον προκαλεῖ εἰς ἐργασίαν. Ὅταν διαμορφῶνουν τὴν ἐγκατάστασιν τῶν τὰ νέα ζεύγη, σκέπτονται ὅλα τὰ ἄλλα, καὶ τὰ ἐπιπλα Louis XV, Louis XVI, empire, μὲ τὰ ὅποια θὰ στολίσουν τὸ σπῆτι τῶν. Ἄς ὑπάρχῃ καὶ ἓνα empire διὰ τὸ παιδί.

Ἄς προσέχουν ἐπίσης αἱ μητέρες νὰ μὴ φοροῦν πάρα πολλὰ ἐνδύματα εἰς τὸ παιδί, διότι κάποτε ἀρρώστησεν, οὔτε νὰ τὸ ὑποχρεῶνουν νὰ ἐργάζεται εἰς ἓνα παγωμένον δωμάτιον. Ἄς προσέχουν τὸν θόρυβον, τὴν κίνησιν μέσα εἰς τὸ σπῆτι κατὰ τὰς ὥρας κατὰ τὰς ὁποίας μελετᾷ τὸ παιδί.

δ) Ἐχετε ὅπ' ὄψιν ὅτι ἀπευθύνεσθε εἰς ἓνα παιδί. Ὁμιλεῖτε κατὰ τρόπον ποῦ νὰ σὰς ἐνοῆ. Ἐπιμένετε εἰς ὅ,τι ἔχει σημασίαν. Ἀποφεύγετε τὸν ἐκνευρισμὸν. Δὲν γεννᾶτε παρά ἓνα νέον ἐκνευρισμὸν. Μὴ κάνετε κατάχρησιν τῶν λόγων σας. Φυλάξατε τοὺς ἐξαιρετικὸς λόγους διὰ τὰς ἐξαιρετικὰς περιστάσεις.

ε) Ἡ ἐργασία τοῦ παιδιοῦ δὲν εἶναι αὐτοσκοπός. Ὑπηρετεῖ ἓνα σκοπὸν πολὺ ὑψηλότερον· νὰ καλλιερῆσῃ εἰς τὸ παιδί τὴν εὐχαρίστησιν τῆς προσωπικῆς ἐπιτυχίας. Κάθε παιδικὴ ἐργασία ἢ ὁποία δὲν τείνει πρὸς αὐτὸν τὸν σκοπὸν θλάπτει σοβαρῶς τὰς δυνατότητας τῆς δραστηριότητος τοῦ παιδιοῦ.

στ) Λαμβάνετε σοβαρῶς ὅπ' ὄψιν τὰς

(1) J. Spieler: «L' enfant qui travaille mal», Avignon 1955.

ερωτήσεις τῶν παιδιῶν. Ἀπαντᾶτε ἀμέσως καὶ σαφῶς. Ἀλλά, ὅταν αὐτὸ εἶναι δυνατόν, βοηθεῖτε τα νὰ εὐρίσκουν αὐτὰ τὰ ἴδια τὴν ἀπάντησιν.

ζ) Ἀπὸ πολὺ ἐνωρὶς ἀρχίζει ἡ ἀσκησις διὰ τὴν ἐπιμελὴ καὶ προσεγμένην ἐργασίαν. Ὅ,τι ἀξίζει νὰ γίνηται, πρέπει νὰ γίνηται καλὰ. Κάθε ἐργασία χρειάζεται προσοχήν. Ἀκόμη καὶ εἰς τὰς ὀλιγώτερον σοβαρὰς ἐργασίας, μικρὰ λάθη εἶναι δυνατόν νὰ προκαλοῦν καταστροφὴν.

η) Διαφωτίσατε τὸ παιδί. Κάνετε το νὰ διακρίνῃ ποῦ εἶναι τὸ λάθος εἰς μίαν ἀποτυχίαν. Βοηθήσατέ το μᾶλλον νὰ διορθώῃ ἀντὶ νὰ τιμωρῆτε.

θ) Ἡ ἀποτυχία ἔχει καὶ θετικὴν ἀξίαν, διότι κάνει τὸ παιδί νὰ ἀντιληφθῇ τὰς ἀτελείας τῆς ἐργασίας του. Ἡ ἐπίπληξις, ἡ ἐξουθένωσις εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν, εἶναι μέσα τὰ ὅποια δὲν ἠμποροῦν παρὰ νὰ καταστρέψουν τὸ εὐεργετικὸν ἀποτέλεσμα. Ἀντὶ αὐτῶν, βοηθήσατέ το μᾶλλον νὰ ὑπερπηδῆσῃ τὴν δοκιμασίαν τῆς ἀποτυχίας.

ι) Βοηθήσατε τὸ παιδί, τὸν μαθητὴν, νὰ ἀντιληφθῇ τὴν σημασίαν τῆς ἐργασίας του. Συντελεῖτε ἔτσι εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς εὐθύνης του καὶ τὸ κάνετε νὰ ἐνδιαφέρεται περισσότερο διὰ τὴν ἐπιτυχίαν.

ια) Διαφωτίσατέ το διὰ τὰς δυσκολίας καὶ τοὺς κινδύνους· ἐνθαρρύνάτε το νὰ τοὺς προσέχη, νὰ τοὺς ἀνακαλύπτῃ καὶ νὰ τοὺς ὑπερνικᾷ. Γίνεται ἔτσι προσεκτικώτερον καὶ ἀποφεύγει τὰ λάθη.

ιβ) Δίνετε εἰς τὸ παιδί ὑπεύθυνον δραστηριότητα. Τὸ αἶσθημα τῆς εὐθύνης εἶναι ἀπὸ τὰ πλέον εὐνοϊκὰ στοιχεῖα διὰ τὴν ἐπιτυχίαν.

ιγ) Μικρὰ σφάλματα κάποτε ὀδηγοῦν εἰς μεγάλα ἀτυχήματα. Αὐτὸ ἀναφέρεται κυρίως εἰς τὴν ἐργασίαν τῶν εργατῶν, λάθη τῶν ὁποίων περιλαμβάνουν σοβαροὺς κινδύνους, ἀλλ' ὀρισμένα συμβουλαὶ ἠμπορεῖ νὰ προσαρμοσθοῦν πλήρως εἰς τὴν ἀγωγὴν ὄλων τῶν παιδιῶν τῶν ὁποίων πρέπει, πρὸ πάντων, νὰ ἀναπτύσσεται ἡ προσοχή καὶ ἡ σκέψις. Π. χ.

—Μάθετε καλὰ τὴν ἀξίαν τῶν ἀνθρώ-

πων καὶ τοῦ ὕλικου τὸ ὅποιον χρησιμοποιοῦτε διὰ κάθε ἐργασίαν.

—Εὑρετε κατάλληλον θέσιν διὰ νὰ ἐργασθῆτε.

—Φορεῖτε τὰ κατάλληλα ἐνδύματα.

—Προβλέπετε τοὺς κινδύνους.

—Προσέχετε νὰ κυβερνᾶτε πλήρως τὰς διανοητικὰς καὶ σωματικὰς σας δυνάμεις.

—Σκέπτεσθε πρῶτον, κατόπιν ἐνεργεῖτε⁽²⁾.

—Ὅχι πολλὰ συγχρόνως, ὄχι πολὺ γρήγορα.

—Λαμβάνετε ὅλα τὰ μέσα προστασίας.

—Ἐλέγχετε τὸν ἑαυτὸν σας καὶ τὴν ἐργασίαν σας.

—Μὴν περιφρονεῖτε τὰ μικρὰ ἔργα. Ἀπὸ αὐτὰ συχνὰ ἐξαρτᾶται ἡ ἐπιτυχία τῶν μεγάλων ἐπιχειρήσεων.

★ ★ ★

Διὰ τὴν ὁμαλὴν προσαρμογὴν τοῦ παιδιοῦ εἰς τὸ σχολεῖον δύο πράγματα ἔχουν σημασίαν καὶ ὀφείλομεν νὰ τὰ προσέχωμεν:

α) Ὁ λόγος. Σπουδαία ἀνθρωπίνη λειτουργία. Δὲν ἐννοοῦμεν μόνον τὴν ἱκανότητα νὰ ἀρθρώῃ τὸ παιδί λέξεις—ἀν καὶ εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον εἰς ἀπομεικρωσμένα κυρίως χωρία ὅπου τὸ λεξιλόγιον εἶναι πτωχόν, τὰ παιδιὰ ὑστεροῦν—ἀλλὰ τὴν ἱκανότητα νὰ ἐκφράξῃ διανοήματα, ἰδέας, σκέψεις κατὰ τρόπον ὀργανικόν. Ἀνθρωπος ὁ ὅποιος ἠμπορεῖ νὰ ἐκφράζεται ὀρθῶς ἔχει μεγάλην ἐπιτυχίαν εἰς τὴν ζωὴν. Ἀντιθέτως ἓνα παιδί ποῦ δὲν ἔμαθε νὰ ἐκφράζεται θὰ ὑστερῇ εἰς τὴν ζωὴν του. Πολλοὶ ἄνθρωποι δὲν ἠμποροῦν νὰ ἐκφράσουν ἐκεῖνο ποῦ ἔχουν κατὰ νοῦν καὶ ἀδικοῦνται.

β) Ἡ δραστηριότης. Συνέπεια τῶν σκέψεων, τῶν ἰδεῶν, ἡ δραστηριότης. Πρέπει νὰ προσέχωμεν τὴν πρωτοβουλίαν

(2) Εἰς τὰ θορειότερα κλίματα θὰ ἀκούσετε συχνότερον νὰ λέγουν, «ἄ, θέλω νὰ τὸ σκεφθῶ» ἔδῳ εἰς τὰ μεσογειακώτερα, δὲν τὸ ἀκοῦτε. Πόσοι ἀπερίσκεπτοι ἐνεργεῖται εἰς τὴν ζωὴν μας!

τοῦ παιδιοῦ, τὴν δεξιότητά του, καὶ τὴν συμμετοχὴν του εἰς τὰς δραστηριότητας τῶν ἄλλων παιδιῶν, τὰς συνηθείας του. Αὐτὰ θὰ μᾶς δείξουν (μετὰ τὰ 12 ἔτη) καὶ τὸν δρόμον ποῦ τοῦ ταιριάζει, αὐτὸ ποῦ ὀνομάζομεν σχολικὸν καὶ ἐπαγγελματικὸν προσανατολισμόν.

Ἄλλὰ καὶ γενικώτερον ἔχει σημασίαν ἡ στάσις τῶν γονέων ἀπέναντι τοῦ σχολείου.

Ἄπαιτεῖται πρῶτον ἐκ μέρους των προσανατολισμὸς τοῦ παιδιοῦ καὶ ἀντιμετώπισις τοῦ μέλλοντός του. Πρέπει νὰ λαμβάνουν ὑπ' ὄψιν τὰς ἰκανότητας καὶ τὰ ἐνδιαφέροντα τοῦ παιδιοῦ. "Ἐνα παιδί ἐπιδέξιον εἰς τὰς τεχνικὰς ἐργασίας, μὲ ἀντίληψιν συγκεκριμένην καὶ πρακτικὴν, ἀκολουθεῖ γυμνασιακὰς σπουδὰς κατ' ἀπαίτησιν τῶν γονέων του, οἱ ὅποιοι φυσικὰ ἔχουν καλὴν πρόθεσιν. Ἄποτυγχάνει, ἐνῶ εἰς μίαν τεχνικὴν σχολὴν θὰ ἐπετύγχανε πλήρως.

Πρέπει νὰ ἐξετάσωμεν τὰς προτιμήσεις, τὰς διανοητικὰς, τεχνικὰς καὶ σωματικὰς ἰκανότητάς ἐνὸς παιδιοῦ πρὶν νὰ ἀποφασίσωμεν διὰ τὰς σπουδὰς του.

Μὴ τὸ συνθλίβετε μὲ τὴν σύγκρισιν μὲ τοὺς ἀδελφούς, μὴ τοῦ ὑπενθυμίζετε διαρκῶς πόσον καλὸς μαθητὴς ὑπῆρξατε σεῖς ἢ ποῖον λαμπρὸν μέλλον εἶχατε σχεδιάσει δι' αὐτό. Πολὺ συχνὰ οἱ γονεῖς δείχνουν

τὴν ἀπογοήτευσίν των («θὰ ἤθελα τόσο πολὺ νὰ σ' ἔβλεπα στὸ πολυτεχνεῖον»). Ἄλλὰ τὸ παιδί δημιουργεῖ τὸ ἰδικόν του μέλλον καὶ ὄχι τὸ ἰδικόν σας. Μὴ τοῦ φορτώσετε τὸ βᾶρος τῶν ἐλπίδων σας.

Ἐξ ἄλλου, βοηθήσατέ το νὰ ἀντιμετώπισῃ τὸ μέλλον του διὰ ν' ἀντιληφθῇ ὅτι αἱ προσπάθειά του τείνουν πρὸς ἕνα σκοπόν. Συχνὰ, συνήθως κατὰ τὸ τέλος τῶν σπουδῶν των, οἱ μαθηταὶ ἀποθαρρύνονται διότι δὲν γνωρίζουν τί θὰ κάνουν, ποῖα διεξοδοὶ ἀνοίγονται ἐνώπιόν των. Αὐτὸ τοὺς ἀφαιρεῖ κάθε διάθεσιν πρὸς ἐργασίαν.

Εἶναι ἀνάγκη ἐπίσης τὸ παιδί νὰ πιστεύσῃ εἰς τὸ σχολεῖον. Κάποτε ἡ στάσις τοῦ «ὀκνηροῦ» παιδιοῦ δὲν εἶναι παρὰ ἡ ἀντανάκλασις τῶν λόγων τῶν γονέων του, ὅπως: «Διερωτῶμαι τί χρειάζονται τὰ γράμματα...» «Δὲν χρειάζονται τόσον πολλὰ γιὰ νὰ κερδίξῃ κανεὶς χρήματα!» "Ἦδη ἡ σύγχρονος ζωὴ ἔχει δώσει εἰς τὰ παιδιά τὸ παράδειγμα τοῦ εὐκόλου καὶ γρήγορου κέρδους τὸ ὁποῖον ἀποκτᾶται χωρὶς ἐργασίαν. Ἄλλοίμονον ἂν καὶ ἡ οἰκογένεια φαίνεται νὰ θαυμάζῃ αὐτὸ τὸ εἶδος ἐπιτυχίας περισσότερο ἀπὸ τὴν ἐπιτυχίαν εἰς τὸ σχολεῖον καὶ τὴν μόρφωσιν.

ΑΡ. Α. ΑΣΠΙΩΤΗΣ

ΝΤΑΝΙΕΛ - ΡΟΠΣ

Β. ΤΟ ΜΗΝΥΜΑ ΤΟΥ

Ἡ ἀπογοήτευσίς ἀπὸ τὸ μονοπάτι χω-
ρίς Θεό, πού γιὰ λίγο ἐπεχείρησε νὰ
βαδίση, ἔσπρωξε τὸν Ντανιέλ-Ρόπς νὰ
ἐπανακαλύψῃ τὴν Ὁδὸ καὶ τὴν ἀλή-
θινή Ζωή. Δοκίμασε τὴν ὀδυνηρὴ πεί-
ρα τῆς ἀμφιβολίας καὶ ἔνοιωσε τὴν ἀ-
νάγκη νὰ τὴν ὑπερπηδήσῃ. Σ' αὐτὸ τὸν
ἐβοήθησε ἡ ὄψις πού τοῦ ἔδωσε τὸ
πνευματικὸ του περιβάλλον, πού ποτὲ
δὲν ἀρνήθηκε. Ἔτσι ἐπανεκτίμησε, ὕστε-
ρα ἀπὸ ἐπίπονη προσπάθεια, τὴν Πί-
στι καὶ ἔγινε, οἰκειοθελῶς, ἕνας «ἐπι-
στρατευμένος» συγγραφεὺς στῆς Ἀλή-
θειας τὴν παράταξι. Σὲ πολλὰς σελί-
δες τῶν ἔργων του ἐξιστορεῖ τὴν ἀβε-
βαιότητα καὶ τὴν ἄβυσσο, ἠθικὴ καὶ
ψυχικὴ, τοῦ κόσμου τῆς δικῆς του γε-
νιάς, πού ἔχει χάσει τὸν προσανατολι-
σμό της. Καταγγέλει μὲ παρρησία τὴν
φιλαργυρία, τὴν ἀγάπη τοῦ χρήματος,
τὸν ὕλισμό, τὴν ἠθικὴ κατὰπτωσι τοῦ
ἀνθρώπου, ὑπερασπίζοντας συγχρόνως
μ' ὅλη τὴ δύναμί του, ὅπως τονίζει ὁ Γ.
Πράτσικας, τὸ «πρωτεῖον τοῦ πνεύματος».
Μιλᾷ γιὰ τὴν ψυχικὴ ὀδύνη τοῦ χω-
ρίς Θεὸ ἀνθρώπου, ἀλλὰ ἀφίνει νὰ δια-
φαίνεται μέσα ἀπὸ τὴν ὀδύνη καὶ ἡ ἐλ-
πίδα. Μέσα καὶ στὶς πιὸ δύσκολες στι-
γμὲς τῆς ζωῆς του δὲν τοῦ ἀπέλειπε.
Καὶ στὸ ἔργο του δὲν τὴν παρέλειψε.

Σὰν δημιουργὸς ὁ Ντανιέλ-Ρόπς δὲν
εἶχε παρὰ μιά καὶ μόνη φιλοδοξία: νὰ
ἀγωνίζεται ἐναντίον κάθε σάπιου καὶ
νὰ ἐργάζεται γιὰ τὴν ἀνανέωσι τῶν συ-
νειδηθέντων καὶ τῶν πνευματικῶν ἀξιῶν.
Τὰ πολυάριθμα ἔργα του, ἀλλὰ καὶ ἡ
συλλογὴ «Παρουσίες» καὶ τὸ περιοδικὸ
«Ἐκκλησία», τὰ ὁποῖα διηύθυνε, ἀπο-
τελοῦσαν ὁλόκληρο πρόγραμμα πού ἔ-
τεινε στὴν κατανόησι καὶ στὴν βοήθεια
τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου. Ἦθελε—αὐ-

τὴ ἦταν ἡ λαχτάρα του—νὰ διαφυλάξῃ
τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὴν ἠθικὴ του πτώσι
καὶ νὰ τὸν ὑψώσῃ σ' ἕνα ζηλευτὸ πνευ-
ματικὸ ἐπίπεδο. Ζητοῦσε μιὰ ἰσορροπία
ἀνάμεσα στὶς ἀξίες πνευματικῆς καλ-
λιεργείας καὶ στὶς ἀξίες τοῦ πολιτι-
σμοῦ.

Μιὰ ἰσορροπία ἀνάμεσα στὴν κατὰ-
κτησι τοῦ κόσμου ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο καὶ
στὴν ἄλλη ἐκείνη κατὰκτησι τοῦ ἀνθρώ-
που ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτόν του. Κή-
ρυττε τὸν ἱερό πόλεμο, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὸ
σημερινὸ χάος, θὰ δημιουργήσῃ ἕναν πιὸ
ἄρμονικόν, πιὸ ἀνθρώπινο πολιτισμὸ πά-
σθῃ γῆ, ὅπως θὰ δοῦμε στὴν ἀνέλιξι τοῦ
μηνύματός του, πού ἀκολουθεῖ.

★ ★ ★

Σ' ἕνα τοῦ ἄρθρου, μὲ τὸν τίτλο «Τὸ
μέλλον τοῦ Χριστιανισμοῦ» στὰ χρονι-
κὰ «Gonferencia», μηνιαία ἐπιθεώρησις
τῶν γαλλικῶν γραμμάτων—πού ἀναδη-
μιουργήθηκε πρὸ ἐτῶν σὲ μετάφρασι
στὸ περιοδικὸ αὐτό (*), ἐπισημαίνει τὸ
κῦμα τοῦ ἀθεΐσμοῦ, πού κήρυξε ὁ Νίτσε
μὲ τὴν τρομερὴ φράσι «ὁ Θεὸς πέθα-
νε!» καὶ παρατηρεῖ: «Ἄν ὁ Θεὸς πέθα-
νε, διερωτᾶται κανεὶς, τί ἔμεινε στὸν
ἄνθρωπο; Τοῦ ἔμεινε ὁ ἄνθρωπος, ἕνας
ἄνθρωπος πού χρωστάει στὸν ἑαυτό του
τὴν καταγωγὴ του, τὰ μέσα του καὶ
τὸν σκοπὸ του... ἕνας ἄνθρωπος πού δὲν
ἔχει πιά Δημιουργό, πού δὲν δέχεται ἀ-
πὸ τὸν οὐρανὸ κανένα κατηγορηματι-
κὸ πρόσταγμα, πού βρίσκεται στὸ ἐπί-

(*) Ἄκτινες, 1953 τεύχ. 136, σελ. 97-110.

πεδο τῆς γῆς, τῆς σάρκας, τῆς στοχειώδους ὑπάρξεως, στό ἐπίπεδο τῶν ὀργανικῶν μηχανισμῶν του καί τῶν παθῶν του».

Καί σ' ἄλλες εὐκαιρίες, στά μυθιστορήματά του καί στά δοκίμιά του, κάνει λόγο γιά τόν «ἀποστάτη» πολιτισμό. Καί πάντα μέ πόσο πνεῦμα, μέ ποιᾶ τέχνη, μέ ποιό πόνο μᾶς τᾶ λέει αὐτά, γιὰτί ὁ ἐχθρός εἶναι πιά ἐδῶ, εἶναι μπροστά μας—καί ἀλλοίμονο!—τίς περισσότερες φορές, χωρίς νά τὸ νοιώθουμε καλά-καλά, εἶναι μέσα μας. "Ἐτσι ὄχι μόνο λησμονήσαμε καί λησμονοῦμε τίς ἠθικές προσταγές, ἀλλά, κι' αὐτὸ εἶναι τὸ ἀνήκουστο, τίς σκοτώνουμε.

"Ἄλλοι ὅμως δέν φθάνουν ὡς τὸ σημείο αὐτό. Στέκονται παράμερα μπρὸς στίς κοσμοθεωριακῆς συγκρούσεις, στά μεταφυσικά προβλήματα. Εἶναι οἱ ἀδιάφοροι, γιά τοὺς ὁποίους γράφει: "Ἐνα πλῆθος ἀνθρώπων δέν ἀσχολεῖται παρά στὸ νά κερδίξῃ χρήματα, νά ἔχῃ αὐτοκίνητα, ἠλεκτρικά ψυγεία, λουτρά, εἶναι ἕνα πλῆθος κενωμένο ἀπὸ τὸ ὑπερφυσικὸ στοιχεῖο καί γιά τὸ ὁποῖο πιά ὁ Θεὸς δέν ἔχει ἔννοια. Μεταξὺ αὐτῶν εἶναι καί ἄνθρωποι θαπτισμένοι, πού ὁμως ζοῦν σάν ὁ Χριστὸς νά μὴν εἶχε ποτὲ ἔρθῃ στῆ γῆ, σάν ποτὲ ἡ φωνή του νά μὴν εἶχε ἀντηχήσῃ στοὺς λόφους τῆς Γαλιλαίας, νά διακηρύξῃ ἕνα μῆνυμα Ἀγάπης καί Δικαιοσύνης, σάν νά μὴν πέθανε στὸ Σταυρό. Ἡ «οὐδετερότης» αὐτῆ εἶναι τίποτα ἄλλο, ἐκτός ἀπὸ τῆ ριζικὴ ἐκκένωσι τῆς πνευματικότητος, μιὰ ριζικὴ ἀρνήσις τοῦ Θεοῦ μέ τὸ πρόσχημα νά ἀφεθοῦν ἐλεύθερες οἱ συνειδήσεις;». Καί πῶς κάτω συνοψίζοντας τίς δύο αὐτὲς τάσεις τῆς ἐποχῆς μας σημειώνει: «Γιὰ πρώτη φορά θρισκόμαστε ἀπέναντι συστημάτων πού ἢ ἀρνοῦνται θασικά τὸν Θεὸ καί δηλώνουν ὅτι δέν ἔχει τίποτα κοινὸ μέ τίς δουλειᾶς τῶν ἀνθρώπων ἢ, μέ τὸ πρόσχημα ὅτι σέβονται ἅλες τίς γνώμες, τὸν ἀφίνουν στὸ περιθώριο, πρᾶγμα πού δίνει δικαίωμα στοὺς συμπολίτας τους νά ζοῦν ἕξω ἀπὸ κάθε θεϊκὴ ἀπασχόλησι. Ὁ δογματικὸς μαρξιστικὸς ὕλι-

σμὸς καί ὁ πρακτικὸς μικροαστικὸς ὕλισμὸς εἶναι ἱστορικῶς καινούργια γεγονότα».

Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς κυριαρχίας τους εἶναι τὸ ἀνοιγμα τοῦ δρόμου πρὸς τὴν αὐτοκαταστροφή, πού θαδίζει ἡ σύγχρονη ἀνθρωπότης. Συχνὰ ὁ Ντανιέλ-Ρόπς ἐπανέρχεται στῆ μυθικὴ ἱστορία πού θρίσκειται στὸ 6' μέρος τοῦ διαλόγου τοῦ Κριτία, στὴν ἱστορία τῆς Ἀτλαντίδος, τῆς γῆς πού κατάπιαν τὰ κύματα. Ἡ φυλὴ πού τὴν κατοικοῦσε ὤφειλε τὴν ἐξαιρετικὴ τῆς ἀξία στῆ θεϊκὴ τῆς καταγωγῆ: εἶχε ὑποδουλώσει τίς δυνάμεις τῆς φύσεως, ἐκμεταλλεύετο ὅλα τὰ πλούτη τῆς καί μοῖρα τῆς ἦταν ἡ τελεία ἀρμονία. Μὰ σιγά-σιγά, λέει ὁ Πλάτων, «οἱ Ἀτλαντες ἀφῆσαν νά θαμπώσῃ μέσα τους τὸ θεϊκὸ μόριον καί τὸ ἀνθρώπινο στοιχεῖο ὑπερίσχυσε». Τότε, κάθε τι μέσα τους καί γύρω τους κατέρρευσε: ἡ κοινωνία τους ἐξαθρώθηκε, ἡ ἠθικὴ τους κρημνίσθηκε, ἔγιναν ἄπληστοι, ἄδικοι, κυριαρχημένοι ἀπὸ τὴ μαγία τῆς ἰσχύος. Καί «ὁ Θεός, ὁ Ἀνώτατος Κύριος πού βασιλεύει σύμφωνα μέ τοὺς δίκαιους νόμους καί στὸν ὁποῖο τίποτα δέν εἶναι κρυφόν... ἀποφάσισε νά τοὺς τιμωρήσῃ». Ἡ Ἀτλαντίδα καταποντίσθηκε.

Ἀλλὰ καί σήμερα τὸ ὀλοκαύτωμα τῆς Χιροσίμα καί οἱ ἀπειλὲς γιά μιὰ ὀλοκληρωτικὴ καταστροφή δέν μᾶς μιλάνε γιά ἕνα σκοτεινὸ δρόμο; «Ποτὲ ἄλλοτε, ἀπὸ τότε πού ὁ ἀνθρώπος θεβαιώνει τὸν ἑαυτό του αὐτόνομο, ἐλεύθερο ἀπὸ κάθε ἐξάρτησι ἀπὸ τὸν Θεὸ, ποτὲ ἄλλοτε δέν ὠρθώθηκε τόσο τρομερὰ ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ του καί ἐγκατελήφθη ἄλυσοδεμένος στίς πιὸ σκοτεινὲς δυνάμεις τοῦ εἶναι του... Αὐτὸς ὁ ἀνθρώπος, πού θέλησε τὸν ἑαυτό του, κατὰ τὸ Νίτσε, «δολοφόνου τοῦ Θεοῦ» κτυπήθηκε μόνος του, στὴν καρδιά. «Ἐκεῖ πού δέν ὑπάρχει Θεός, δέν ὑπάρχει πλέον καί ἀνθρώπος», ἔγραφε ὁ μέγας χριστιανὸς καί θαθὺς μελετητῆς Νικόλαος Μπερντιάεφ». Ἀλλὰ ἀπὸ ἕνα μὴ χριστιανὸ συγγραφέα θά ταίριαζε νά δανεισθῆ κανεὶς τὸ συμπέρασμα αὐτῶν τῶν θλιβερῶν παρατηρήσεων, ἀπὸ τὸν

Ἄντρε Μαλρώ, ὁ ὁποῖος σέ μιά διάλεξι στήν Σορβώννη, φώναξε: «Εἶπαν ὅτι πέθανε ὁ Θεός, ἀλλά πιθανόν νά πέθανε καί ὁ ἄνθρωπος ἐπίσης».

Ἐμπρός σ' αὐτές τίς διαπιστώσεις ἡ ἐρώτησις ἔρχεται στά χεῖλη: Ποιός ἦταν καί ποιός εἶναι ὁ ρόλος τῶν χριστιανῶν; Τό ἐρώτημα αὐτό θέτει μέ εἰλικρίνεια μπρός στούς ἀκροατάς του καί στούς ἀναγνώστας του καί ὁ συγγραφεύς μας.

Στό θιβλίο του «Τραγούδια γιά τίς ἀθύσσους» λέει: «Τό θρόνυ τοῦ Μ. Σαββάτου ὁ Ὁρθόδοξος Πατριάρχης Ἱεροσολύμων κατεβαίνει στόν τάφο τοῦ Κυρίου. Ἐκεῖ παίρνει τό Ἅγιο Φῶς καί ἀπό ἐκεῖ μ' ὄλα τά μέσα συγκοινωνίας μεταφέρεται σ' ὄλες τίς ὀρθόδοξες ἐκκλησίες τῆς γῆς. Ὁ συμβολισμός εἶναι ὑπέροχος. Συμβολίζει τήν κάθοδο τοῦ Κυρίου στόν Ἄδη καί τήν μεταφορά τοῦ φωτός στίς ἀπελπισμένες ψυχές. Τό φῶς αὐτό εἶναι τό φῶς τῆς Ἀλήθειας, πού ἐλέγχθη ὅτι δέν πρέπει νά μπη κάτω ἀπό τό μόδιο. Εἶναι ἡ θεία φωτιά, πού ὁ Κύριος ἦρθε νά ανάψη στή γῆ. «Πῦρ ἦλθον βαλεῖν εἰς τήν γῆν, καί τί θέλω εἰ ἦδη ἀνήφθῃ;» (Λουκ. ιθ' 49). Κι' ὅμως πρέπει νά τό ὁμολογήσωμε: ὄλα τά μαθήματα πού μᾶς δίνει τό ἀρχαῖο αὐτό ἔθιμο, μᾶς πονοῦν καί ἴσως καί νά μᾶς ἀπελπίζουν. Αὐτό τό «πῦρ» πού ὁ Κύριος ἀναψε στή γῆ καίει ἀκόμα στόν σημερινό μας κόσμο; Τό φῶς αὐτό πού ἔφερε ὁ Κύριος στίς ψυχές πού ζοῦσαν στόν Ἄδη, τό ἔχουμε στά θάθη τῶν δικῶν μας ψυχῶν; Μποροῦμε νά ποῦμε, ἐν πλήρει συνειδήσει, ὅτι δέν τό ἔχουμε θάλει ὑπό τό μόδιον; Γιά τόν χριστιανό τοῦ 20οῦ αἰῶνος ὑπάρχει μία συνεχῆς αἰτία ντροπῆς: τό ὅτι ἐδῶ καί δυό χιλιάδες χρόνια τό μεγαλειῶδες μήνυμα τοῦ Εὐαγγελίου δέν εἶχε τό ἀποτέλεσμα πού θά περίμενε κανεῖς νά ἔχη. Ἡ σύγχρονη κοινωνία μας εἶναι τόσο σκληρή καί ἄδικη, ὅσο σχεδόν καί ἡ κοινωνία τῆς ρωμαϊκῆς αυτοκρατορίας τήν ἐπο-

χή πού ἦρθε ὁ Χριστός στή γῆ. Αὐτό θά ἔπρεπε νά ἦταν γιά ὄλους μας ἓνα διαρκές θέμα ἐπιπόνου αὐτομελέτης καί αυτοκριτικῆς. Οἱ ἀντίπαλοι τοῦ Χριστιανισμοῦ δέν ἔχουν ἄδικο ὅταν μᾶς θυμίζουν τίς βασικές ἀρχές τῆς πίστεώς μας, πού συχνά παραθλέπουμε, ὅταν παρατηροῦν τίς παραλήψεις τῶν χριστιανῶν, τήν παραίτησί τους ἀπό τόν ἀγῶνα γιά τήν ἐφαρμογή τῆς δικαιοσύνης».

Βλέπει ὁ Ντανιέλ-Ρόπς τήν ἐνοχή τῶν πιστῶν στοῦ σύγχρονο κόσμο μας καί δέν τήν παρασιωπᾷ. Δέν τήν παρατρέχει. Ἔχει τήν ἱερή τόλμη νά τήν ἐπισημαῖν. «Ὅλοι ξέρομε ὅτι ζοῦμε σ' ἓνα κόσμο ἄδικο, τονίζει. Ξέρομε ὅτι ἡ ἀγάπη, ἡ ἀνιδιοτέλεια, ἡ ἀληθινή φιλανθρωπία θά ἀρκοῦσαν γιά νά ἐναρμονισθοῦν οἱ κοινωνικές μας σχέσεις, ἀλλά καί οἱ διεθνεῖς σχέσεις, πού θλέπουμε ἡμέρα μέ τήν ἡμέρα νά παρουσιάζουν ὄλο καί μεγαλύτερη ἀσυμφωνία. Ξέρομε ὅτι δίπλα μας ἡ ἀλήθεια καί ἡ δικαιοσύνη νοθεύονται, ὅτι εἴμεθα περιτριγυρισμένοι ἀπό τήν ἀπάτη. Καί σι ω π ο υ μ ε. Ἄχ! πόσο νοιώθει κανεῖς τόν θυμό ἐνός Λέων Μπλουά, ἐνός Γ. Μπερνανός, πού μαστιγώνουν χωρίς οἶκτο τήν δειλία τῶν χριστιανῶν τοῦ 20οῦ αἰῶνος!».

Καί ὁ ἴδιος ὅμως τήν ἴδια γραμμῆ ἀκολουθεῖ. Στήν ἴδια παράταξι ἀνήκει. Εἶναι κι' αὐτός ἀγωνιστής, στόν ὁποῖο ἡ δειλία προξενεῖ ἀγανάκτησι. Εἶναι Πιστός χωρίς συμβιβασμούς, μέσα σ' ἓνα κόσμο πού ἔχει χάσει τό αἶσθημα τοῦ Θεοῦ καί συμβιβάζεται μέ τό «πνεῦμα τοῦ κόσμου» Γ' αὐτό καί ζητάει ἀπό τοὺς «συστρατιώτας» του νά γίνου «μάρτυρες» στήν ἐποχή μας μέ τή ζωή τους καί τό λόγο τους. «Ὁ ρόλος τῶν χριστιανῶν, τονίζει, ἦταν πάντοτε νά εἶναι τό ἀλάτι τῆς γῆς ἡ ἀκόμα ἡ μαγιά στοῦ ζυμάρυ, δηλαδή ἓνας ρόλος ποιότητος, παρά ποσότητος. Ἐνας πολιτικός, ὁ Κλεμανσώ, εἶπε: «Ἡ ἐπανάστασις τοῦ Σταυροῦ θά γινόταν τήν ἡμέρα πού ὄλοι οἱ χριστιανοί θά ζοῦσαν τόν Χριστιανισμό τους». Αὐτό λέει τό πᾶν: Προτείνει στοὺς χριστιανούς τό σωστό δρόμο τῆς διαταγῆς τους. Δέν εἶναι, φυσι-

κά, με τις θρησκώληπτες ρουτίνες καὶ τις κονφορμιστικὲς εὐλογίες, ποὺ θὰ ξαναδώσουμε στὸν Χριστὸ τις μάζες ποὺ σήμερα ἔγιναν εἰδωλολάτρες. Φυσικὰ ὄντας χλιαροὶ δὲν θὰ μπορέσουμε οἱ χριστιανοὶ νὰ ἀντιμετωπίσουμε τὰ συνταρακτικὰ γεγονότα τῆς ἐποχῆς μας. Θὰ χρειασθῆ κάτι ἄλλο, ἐκτὸς ἀπὸ χριστιανούς τῆς Κυριακῆς: οὔτε λίγο οὔτε πολὺ θὰ χρειασθοῦν ἅγιοι».

Καὶ σ' ἄλλη εὐκαιρία, ἐξηγώντας τὴ βασικὴ του αὐτῆ θέσι, συνοπογράφει τὸ θαρὺ λόγο ἑνὸς ἄλλου διανοητοῦ: «Ἐδῶ καὶ δυὸ χιλιάδες χρόνια ἔχουμε Χριστιανισμό! Μὰ πότε θὰ ἀρχίσουμε νάμαστε χριστιανοί;»: «Πιστεύουμε, ὅτι μόνο ἡ φλόγα τῆς ἀλήθειας, τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἀγάπης μπορεῖ νὰ ἐξαγνίση τὸν θρώμικο κόσμο, ποὺ εἶναι ὁ δικὸς μας. Πιστεύουμε πὼς τὸ φῶς τοῦ Πάσχα μόνο μπορεῖ νὰ δείξη στοὺς ἀνθρώπους τὸν δρόμο τους. Ἀλλὰ χρειάζεται τεράστια προσπάθεια γιὰ νὰ θριαμβεύσῃ τὸ φῶς καὶ ἡ δουλειά μας εἶναι πολὺ μεγάλη. Ὁ Χριστιανὸς δὲν εἶναι τίποτα ἂν δὲν γίνῃ τὸ λυχνάρι, ὁ μάρτυρας τοῦ φωτός. Δὲν ἀρκεῖ νὰ εἶναι κανεὶς χριστιανός, πρέπει νὰ ζῆ σὰν χριστιανός. Πότε ὅμως οἱ χριστιανοί, θὰ τολμήσουν νὰ εἶναι αὐτὸ ποὺ πρέπει νὰ εἶναι;»

Μιλáει ἔτσι γιατί πιστεύει ὅτι ὁποῖος ἔχει πολιτογραφηθῆ στῶν «ιδεῶν τὴν πολι» ἔχει θαρειές εὐθύνες ἀπέναντι στοὺς συνανθρώπους του καὶ στὴν ἐποχὴ του. Ἐχει συνειδησι τῆς θαθειᾶς ἀδυναμίας τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ συγχρόνως πιστεύει καὶ στίς δυνάμεις του, στὴν ὑπέροχη τάσι του νὰ ὑπερβῆ τὸν ἑαυτό του, στὸν τιτάνιο, τὸν προμηθεϊκὸ του ἀγῶνα. Γι' αὐτὸ καλεῖ καθένα ποὺ θέλει νὰ πάρῃ μέρος στὴ μάχη γιὰ τὴν πνευματικὴ ἀναγέννησι νὰ ἀγωνισθῆ με σθένος γιὰ νὰ φύγῃ τὸ μίσος καὶ νὰ ἐπικρατήσουν οἱ πνευματικὲς ἀρχές, ποὺ κάνουν ὁ ἀνθρώπος νὰ εἶναι ἀνθρώπος. Πρόκειται γιὰ τὴν ἀδυσώπητη, τὴν προαιώνια πάλη ποὺ διεξάγεται ἀνάμεσα στὸ καλὸ καὶ τὸ κακὸ με λεία καὶ ἀγωνιστὴ μαζὶ τὸν ἀνθρώπο. «Ἀγὼν μέγιστος καὶ ἔσχατος

ταῖς ψυχαῖς πρόκειται». Ἡ φράσις αὐτῆ τοῦ Πλωτίνου θὰ μπορούσε νὰ τοποθετηθῆ σὰν ἐπικεφαλίδα τοῦ ἔργου τοῦ ἔξοχου αὐτοῦ τεχνίτου, ἐμποτισμένη με τὸ χριστιανικὸ νόημα τοῦ ἀγῶνος, ποὺ εἶναι ἡ πάλη, ὁ κίνδυνος. Μὰ ζῆς χριστιανικὰ σημαίνει γιὰ τὸν συγγραφέα μας, νὰ κονταροκτυπιέσαι με τὸ κακὸ, ἔστω κι' ἂν φαινομενικὰ δὲν ἔχεις ἐπιτυχία. Πάνω ἀπὸ τὴ νίκη θάζει τὴν τιμὴ καὶ τὴ χαρὰ τοῦ χριστιανικοῦ ἀγῶνος!

Στὸ ἔργο του «Τραγοῦδια γιὰ τις ἀθύσσους», ποὺ ἀναφέραμε, τονίζει: «Ὁ πρῶτος ὄρος γιὰ νὰ κάνουμε κάτι ἐδῶ κάτω εἶναι νὰ παραδεχθοῦμε τὸν ἀνθρώπο ὅπως εἶναι, με τὴν κακομοιριά του, τις ἀδυναμίες του, τὰ ἐγκλήματά του, ἀλλὰ καὶ τὸ τεράστιο ἀπόθεμα πλοῦτου ποὺ κρύβει μέσα του. Ὁ πατέρας Θεὸς μᾶς δέχεται ὅπως εἴμεθα. Λέει ὁ Πεγκύ: «Κύριε, Σὺ ποὺ μᾶς ἐπλασες ἀπὸ αὐτὴ τὴ λάσπη, μὴ ἐκπλαγῆς ὅταν μᾶς θρῆς χωματένιους». Θὰ μπορούσαμε καὶ ἐμεῖς νὰ βοηθήσουμε τοὺς συγχρόνους μας ἀπὸ τὰ λάθη νὰ ὀδηγηθοῦν στὴν ἀλήθεια... ἂν πέρα ἀπὸ τὸ σκοτάδι ποὺ βρισκόμαστε τώρα πιστεύαμε μ' ὅλη μας τὴν δύναμι στὸ ΦΩΣ. Ὑπάρχουν στοιχεῖα γύρω μας ποὺ εἶναι αὐταπάτη, ψευτιά, σαπίλα. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ ἄλλα ποὺ κρύβουν τις αἰώνιες ἀξίες τῆς ζωῆς. Τὸ ζήτημα εἶναι νὰ διαλέξουμε ἐγκαίρως τὰ δεύτερα καὶ νὰ ἀγωνισθοῦμε με σθένος γιὰ τὴν διάδοσί τους, ἔστω κι' ἂν φαινομενικὰ δὲν ἔχουμε ἐπιτυχία. Πρέπει με κάθε θυσία νὰ διατηρηθοῦν οἱ ἀρχές ποὺ κάνουν ὅστε ὁ ἀνθρώπος νὰ εἶναι ἀνθρώπος: ὁ σεβασμὸς τοῦ συνανθρώπου, ἡ λαχτάρα τῆς δικαιοσύνης, τὸ ἰδανικὸ τῆς ἀλήθειας καὶ τῆς εὐσπλαχνίας».

Σ' ἕνα τέτοιο δύσκολο, σκληρὸ, ἰδιαίτερα στὴν ἐποχὴ μας, ἀγῶνα καλεῖ με πῶ πολλὴ θερμὴ τοὺς μορφωμένους. Εἶναι οἱ πνευματικοὶ ἡγέται, ποὺ ὠφείλουν νὰ δίνουν τὸ παρὼν, ὅταν τὰ πνευματικὰ θεμέλια κλονίζονται καὶ οἱ ἀνθρώποι ζητοῦν καθοδήγησι. Τότε ση-

μαίνει ή ώρα τους—ή μεγάλη ώρα. Αυτό τονίσε και ό Ντανιέλ-Ρόπς σ' ένα συνέδριο χριστιανών διανοητών και έπιστημόνων στο Παρίσι, που έγινε υπό την προεδρία του Κλωντέλ. «Θά κριθήτε με θάσι την αγάπη», ήταν ό τίτλος της όμιλίας του και τό περιεχόμενό της τό θέτιό μήνυμα της μεγαλύτερας έντολής, «που ήταν ή μουσική δύναμις, που τελικά έδωσε τή νίκη στα πρώτα χρόνια του Χριστιανισμού. Η επανάστασις του Σταυρού ήταν μια Έπανάστασις Άγάπης». Και συνέχισε: «Μ' αυτές τις προοπτικές, ποιός είναι ό δρόμος, που πρέπει νά ακολουθήσουν οι χριστιανοί έπιστήμονες; Ό καθένας, ανάλογα με την ειδικότητά του, θά άναζητήση νά προσδιορίση τό πώς ό μεγάλος νόμος της αγάπης μπορεί νά εφαρμοσθή στην δράσι του... Αυτοί πρέπει νά ξανακάνουν χριστιανικό όσο μπορούν τον κόσμο τον σημερινό, όπου ζούν. Νά δουλέψουν για την πνευματική άνοικοδόμησι της Εύρώπης. Η έντολή του Κυρίου: «ουδέ καίουσι λύχνον και τιθέασιν αυτόν υπό τό μόδιον, άλλ' επί την λυχνία και λάμπει πᾶσι τοίς έν τη οίκία» (Ματθ. ε' 15), ειδικότερα σ' έμάς άπευθύνεται, γιατί περισσότερο από τους άλλους εκτιμούμε τό φώς της αλήθειας και της αγάπης, γιατί άπό μᾶς θά ζητηθῆ «λόγος» για την γνώσι της Άλήθειας».

Ό πόνος της θερμής αυτής προτροπής στηρίζεται στην πίστι του πάνω στην αιώνια, μά και τωρινή αξία της Άλήθειας. Ό Χριστός και ό λόγος του είναι «χθές και σήμερον ό αυτός και εις τους αιώνας». Και ή επικράτησις της θείας Διδαχής στην εποχή μας θά μᾶς «έξαγάγη εις άναψυχήν». Στο μυθιστόρημά του «Τό πυρίνο ξίφος», που δημοσιεύθηκε την παραμονή μεγάλων γεγονότων, την άνοιξι του 1939, κεντρικό μοτίβο είναι ότι ό Χριστιανισμός άποτελεῖ για ένα κόσμο που χάνεται, για ένα πολιτισμό που κλονίζεται, την μόνη πραγματική διαφύλαξι και προσφέρει στο έτομο τό φάρμακο που μπορεί νά θεραπεύση την ψυχή του. Κι' άργότερα,

μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, την ίδια πίστι εξέφρασε, απαντώντας στο μήνυμα της «Χριστιανικής Ένώσεως Έπιστημόνων» της Έλλάδος, που τονίζε την ανάγκη επανασυνδέσεώς μας με τίς Αιώνιες Πηγές. «Βαθειά και πλήρης σύμφωνος με τό περιεχόμενο του θαυμασίου Μηνύματός σας, έγραφε, σᾶς παρακαλώ νά διαβιβάσετε στην «Χριστιανική Ένωσι Έπιστημόνων Έλλάδος» τά αδελφικά μου αισθήματα «έν τη αγάπη» του μόνου Σωτήρος. Δέν υπάρχει άλλο φάρμακο για τά δεινά άπό τά όποία υποφέρει ό κόσμος παρά μόνο ή έπιστροφή στις Άλήθειες, που έσπεφράγισε ή θυσία του «ζώντος» Θεού. Και ή χριστιανική Έλλάς, γῆ του Μεγάλου Βασιλείου, χώρα του Όρους Άθωνος, γνωρίζει τόσο καλά την έννοια τούτων των αληθειών, ώστε ή φωνή σας δέν μπορεί νά μην άκουσθῆ. Ένας φίλος της Έλλάδος σᾶς λέει ότι είναι ολοψύχως μαζί σας».

Τό μήνυμα του Ντανιέλ-Ρόπς δέν καταλήγει σέ άπογοήτευσι και άπελπισία. Η άπελπισία, που κατ' τον Γ. Μπερνάνδος είναι «άληθινή αιμορραγία της ψυχῆς» του ήταν άγνωστη. Η θεαθείά του πίστις, ό σύνδεσμός του με τον Ίησού, του έδινε την ένόρασι, με την όποία έβλεπε τον Ήλιο, έστω και κρυμμένον πίσω από σύννεφα. «Πέρα από τό σκοτάδι που θρискόμαστε τώρα, πρέπει νά πιστεύουμε με όλη μας την δύναμι στο Φώς». Με την ανάπτυξι της ιδέας αυτής κλείνει τά ώραία δοκίμιά του, που άπαρτίζουν τό τόμο «Τραγούδια για τίς άθύσσους»: «Ό σύγχρονος κόσμος, λέει, θρίσκεται όλο και περισσότερο μπροστά σ' ένα δίλημμα. Η άναρχία, ή άσυναρτησία στην όποία θρίσκεται, δέν μπορούν νά διαρκέσουν. Κάποτε θά ξρθη ή τάξις. Ό Θεός ξέρει ύστερα από πόσες καταστροφές. Τό θέμα είναι νά αποφασισθῆ, αν ή τάξις αυτή θά έχη σαν αρχή της την αυταπάρνησι και την αγάπη, την ευαγγελική ήθικη και την άρετη ή θά βασίζεται στο άπάνθρωπο και θάρβαρο ένστικτο που οδηγεί την κοινωνία των

ζών. Τὸ Φῶς εἶναι κιόλας ἐδῶ, ἡ φλόγα λάμπει στὰ σκοτάδια κι' αὐριο μπορεῖ νὰ τὰ διαλύσῃ. Πρέπει τελικὰ νὰ ἀποφασισθῇ ἂν θὰ γίνη ἡ φλόγα, πού ξεπηδᾷ ἀπὸ τὸν τάφο τῆς Ἀναστάσεως ἢ ἡ φλόγα πού ξεπηδᾷ ἀπὸ τὰ θάθη τῆς ἀθύσσου, αἰώνια κι' ἐκείνη, ἀλλὰ πού τροφοδοτεῖται ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ μί-
 σουσ καὶ τῆς ἀρνήσεως».

Ἡ ζωὴ καὶ τὸ μήνυμα τοῦ Ντανιέλ-Ρόπς μᾶς δίνει ἀπάντησι σὲ μιὰ ἐρώτησι πού συχνὰ ἔχετε ὁ συγγραφεὺς μας: Ὑπάρχει ἀκόμα μέλλον γιὰ τὸν Χριστό; Καὶ ἡ ἀπάντησις; Θὰ τὴν δώσουμε μὲ

τὰ ἴδια του τὰ λόγια πού ἔγραψε γιὰ τὴν μέχρι θανάτου αὐταπάρνησι ἐνὸς λιμενεργάτου ἱερέως καὶ τόσο ταιριαστὰ μπορεῖ ν' ἀναφέρωνται καὶ στὸν ἴδιο: «Ὅσο ὑπάρχουν γιὰ νὰ Τὸν ὑπηρετοῦν τέτοιοι μάρτυρες (μάρτυς ἔχει δυὸ σημασίες: α) ὁμολογητῆς καὶ β) σφάγιον, τὸ χριστιανικὸ μήνυμα δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι μάταιο. Εἶναι οἱ προφυλακὲς τῶν κατακτήσεων τοῦ μέλλοντος, τῆς νίκης τοῦ Σταυροῦ!».

Ι. Γ. ΑΛΕΞΙΟΥ

Φωτοτυπία τῆς δηλώσεως συμμετοχῆς τοῦ Ντανιέλ-Ρόπς εἰς μίαν «Δηλώσιν» τῶν «Ἀκτίνων», ὡς ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ πανηγυρικὸν τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ (Ἰανουάριος 1948), ὁμοῦ μετὰ τῶν «Δηλώσεων» τῶν ἄλλων, παγκοσμίου κύρους, ἐπιστημόνων καὶ λογοτεχνῶν.

*Profondement et totalement d'accord
 sur le contenu de votre admirable message, et
 vous me le transmette à "l'Union chrétienne des
 intellectuels de Grèce" ma sympathie fraternelle
 dans l'espoir de seul sauveur, Il n'est aucune autre
 remède aux ~~maux~~ ^{maux} donc souffre le monde que
 le retour aux vérités qui seilla le sacrifice de
 Dieu vivant. Et la Grèce chrétienne toute de s. Basile
 toute de monde Athos soit tout bien le sens de
 ces vérités pour que votre vie n'ay soit toute
 splendide. Un ami de la Grèce vous dit ici
 qu'il est de toute cœur avec vous*

Daniel-Rops

Ο ΚΑΒΑΛΛΑΡΗΣ

‘Ο καθαλλάρης θά ἔρθει φέτος καλπάζοντας!

Τὸ ποδοβολητὸ τοῦ ἀλόγου του θ’ ἀκουστεῖ μέσα στὸν ἀπέραντο κάμπο μὲ τὸ σαπισμένο χορτάρι. Τὰ θατράχια στὶς πρασινισμένες λίμνες, θά σταματήσουν ἀπὸ τὸ φόβο τὰ κοάσματα. Τὰ νερά τοῦ βάλτου θά ταραχτοῦν ἀπὸ τὰ πηδήματα. Ἐκεῖνος, θά φτάσει ὡς τὴ μικρὴ πολιτεία μας καὶ θ’ ἀντικρύσει τὰ καγκελόφρακτα σπίτια μας. Θά γυρίσει παντοῦ τὸ βλέμμα του, ἀλλὰ παντοῦ θά ἰδεῖ κάγκελα καὶ ψηλοὺς μαντρότοιχους. Ἡ ματιά του θά γίνῃ φλόγιη, καθὼς πύρινη γλώσσα κερανοῦ σὲ πρωτοβρόχι. Τότε, θά σπυρουνίσει τὸ ἄλογο. Θά περιδιαθεῖ τοὺς δρόμους, περιμένοντας ν’ ἀνοίξουμε τὶς κάμαρες.

Ἐμεῖς θά κοιμώμαστε βαθιά. Ἡ νύχτα θά μᾶς ἔχει σφαλίσει τὰ βλέφαρα. Δὲν θά τὸν ἀκούσουμε. Οἱ καγκελόπορτες θά μείνουν κλειστές.

✱

Ἡ πολιτεία μας θά θυμίζει μιὰν ἔρημη χώρα, ποὺ οἱ ἄνθρωποι τῆς πεθάνανε δίχως ν’ ἀντικρύσουνε τὸν ἥλιο. Σβύσανε κάτω ἀπὸ τὸ θρώμικο χιόνι τοῦ πιὸ παγεροῦ χειμῶνα. Τὰ σπίτια μας θά μοιάζουμε μὲ ὁμορφοστόλιστους τάφους, ποὺ μέσα τους κλείνουνε τὸν θάνατο. Γιατί θά κλείνουν ἑμᾶς, μὲ τὰ σφαλισμένα βλέφαρα ἀπὸ τὸν ὕπνο τῆς ἀδιαφορίας μας.

Στὴ μικρὴ μας πολιτεία κανεὶς δὲν ἐνδιαφέρεται γιὰ τίποτα. Κανεὶς δὲν φροντίζει γιὰ τίποτα!... Κι’ ἄς λέμε πῶς νοιαζόμαστε γιὰ τὴν σωτηρία τῆς ἀνθρωπότητας. (Γιατί εἴμαστε μιὰ πολιτεία ἀπὸ ἀνθρώπους μὲ πολλὴ ἐπιστημονικὴ καὶ μεταφυσικὴ γνώση). Ἡ σκέψη μας εἶναι ἄδεια, ὅπως τὰ στομάχια τῶν μικρῶν παιδιῶν μὲ τὰ χνουδατὰ πρόσωπα. Ἡ καρδιά μας εἶναι ἄδεια, ὅπως τὰ φιλάρυγχα χέρια μας μπροστὰ στὴν ἀνέχεια. Γιὰ τὸ μόνο ποὺ νοιαζόμαστε, εἶναι ὁ ἑαυτὸς μας καὶ οἱ γιορτές γιὰ τὸν ἐρχομὸ τοῦ καθαλλάρη. Κι’ ἄς λέμε πῶς φροντίζουμε γιὰ τὸν «πάσχοντα συνάνθρωπο». Ἄς λέμε πῶς δουλεύουμε γιὰ τὴ δικαιοσύνη καὶ τὴν ἀλήθεια. Ἐμᾶς, μᾶς ἀρέσουν οἱ γιορτές. Μᾶς ἀρέσουν τὰ θεάματα καὶ τὰ ὠραία λόγια. Μοιάζουμε λίγο στοὺς παληοὺς ἐκεῖνους Ρωμαίους ποὺ πεθαίνανε γιὰ «ἄρτον καὶ θεάματα».

Ἐμεῖς, βέβαια, διασκεδάζουμε μὲ τὸν

δικό μας πολιτισμένο τρόπο: Δὲν καίμε τὴν Ρώμη γιὰ μιὰ φτηνὴ συγκίνηση. Στέλνουμε πυραύλους στὸ διάστημα, νά φτάσουμε τ’ ἀστέρια, ν’ ἀγγίξουμε τὰ φτερά τῶν ἀγγέλων, ὅπως καυχώμαστε. Ρίχνουμε ἀτομοβόμβες (ἔχι στὴ Χιροσίμα καὶ στὸ Ναγκασάκι, νά σκορπίουμε τὸν θάνατο, ἀλλὰ ἀνάμεσα στοὺς ἀπλοὺς ἀνθρώπους ποὺ πιστεύουν στὴν ἐντιμότητά μας) γεμάτες ὑποσχέσεις γιὰ τὸν ἐπουράνιο παράδεισο. Μιλᾶμε γιὰ τὸν ἐρχομὸ τῆς Βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἐπικαλοῦμαστε τὴν ἀγγελικὴ μαρτυρία ἐκείνης τῆς νύχτας...

Ὅμως, ὁ καθαλλάρης, μὲ δίκαιο θυμὸ, θά ξεσκίσει τὸν ἄερα μὲ τὸ μαστίγιο. Γιατί, εἶχε πιστέψει στὶς προετοιμασίες μας γιὰ τὴν ὑποδοχὴ του. Ἀπὸ τὸν τελευταῖο τοῦ ἐρχομοῦ προετοιμάζαμε τὴν καινούργια ὑποδοχὴ. Τοῦτες τὶς μέρες ἀσπρίσαμε τὰ σπίτια μας. Καθαρίσαμε τοὺς δρόμους. Γεμίσαμε φῶτα τὶς ἐκκλησιές. Καὶ ἀρχίσαμε τὶς κωδονοκρουσίες τῆς προσμονῆς. Μόνο ποὺ τὸν περιμένουμε νά ρεῖ σάν τὸ βασιλόπουλο τοῦ παραμυθιοῦ. Ἡ, τουλάχιστο, καθὼς ἱστοροῦν τὸν ἐρχομὸ του τὰ θιβιλία: Νά ρεῖ σάν βρέφος, ὅπως τότε «ἐπὶ Καισαροῦς Αὐγούστου». Ἦταν ὁμορφος ἐκεῖνος ὁ ἐρχομὸς! Τ’ ἀστέρι, ὀλόλαμπρο, φώτιζε τὸ δρόμο τῆς γνώσης. Ὁ λαὸς ἔαγρυπνοῦσε τὴ νύχτα. Καὶ οἱ ἄγγελοι τραγουδοῦσαν τὸ ὕμνο τῆς εἰρήνης.

Σκέφτομαι, πόσο γρήγορα ξεχάσαμε νά μετᾶμε! Νά λογαριάζουμε τὰ χρόνια ποὺ πέρασαν. Τὸ βρέφος ποὺ ἀνδρώθηκε...

✱

Τούτη ἡ νύχτα θά εἶναι θεοσκοτεινὴ. Κανένα ἀστέρι δὲν θά φωτίζει τὸν οὐρανὸ. Γιατί ἔμεῖς θά ἔχουμε γεμίσει καπνοὺς τὴν ἀτμόσφαιρα ἀπὸ τὰ σάπια ἄχυρα τῶν πυρηνικῶν δοκιμῶν μας. Ἀπὸ τοὺς πυραύλους τοῦ ἐγωϊσμοῦ μας καὶ τὶς ἀτομοβόμβες τῶν ὑποσχέσεων.

Τότε, ὁ καθαλλάρης θά περιδιαθεῖ περίλυπος τοὺς παντέρμους δρόμους τῆς νεκρῆς πολιτείας μας. Δὲν θ’ ἀκουστεῖ οὔτε ἓνα τρίξιμο ἀπὸ τὶς σφαλιστές καγκελόπορτες. Δὲν θ’ ἀνοίξει οὔτε ἓνα παράθυρο ἀπὸ τὰ πεθαμένα σπίτια μας.

Κι’ ὁ καθαλλάρης θά φύγει καλπάζοντας. Ἴσως, στὶς ἴδιες χώρες, ποὺ πῆγε διαγμένος σάν ἦτανε Βρέφος. Ἐκεῖ ποὺ οἱ ἄνθρωποι πεθαίνουνε γιὰ ψωμί καὶ ἐλπίδα...

ΝΙΚΟΣ ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ

'Α Π Ο Ψ Ε Ι Σ

ΩΡΑΙ ΤΡΑΓΙΚΑΙ

Εἶναι ἀδύνατον νὰ χαρακτηρισθοῦν τὰ κατ' αὐτὰς συμβαίνοντα εἰς τοὺς κόλπους τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας. Παρ' ὄλην τὴν μετριοπάθειαν, καὶ θὰ ἐλέγομεν καὶ τὴν ἐπιείκειαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν διαπνέεται ἡ ὑπὸ τῶν «Ἄκτινων» ἀσκουμένη ἀνέκαθεν κριτική, ὁμολογοῦμεν ὅτι ἐπὶ τοῦ προκειμένου εὐρισκόμεθα εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ὑπογραμμίσωμεν τὰς τραγικὰς συνεπειὰς τὰς ὁποίας εἶχε διὰ τὸ κύρος τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν ἱεραρχῶν ἢ ὑπὸ τῆς πλειοψηφίας αὐτῶν ἐπιχειρηθεῖσα παραθιάσις τῆς ἀρχῆς τῆς νομιμοφροσύνης καὶ ἡ ἐπιδειχθεῖσα περιφρόνησις πρὸς τὰ ποικιλοτρόπως ἐκφρασθέντα ἀντίθετα αἰσθήματα τῆς κοινῆς γνώμης, ἀπὸ τοῦ πρωθυπουργοῦ τῆς χώρας μέχρι καὶ τοῦ τελευταίου πολίτου.

Κατὰ τὴν ὥραν ποὺ συντάσσονται αἱ γραμμαὶ αὐταὶ δὲν εἶναι εἰσέτι γνωστὴ ἡ τελικὴ ἔκβασις τοῦ ὅλου θέματος οὔτε τὸ κατὰ πόσον θὰ διευθετηθῇ ἡ κρίσις κατὰ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλον τρόπον. Αἱ συνέπειαι παραμένουν συνέπειαι καὶ ἡ πλεόν ἐμφανῆς ἐξ αὐτῶν, ἡ δικαιολογημένη ἀγανάκτησις τῶν Ἑλλήνων πολιτῶν καὶ μία διάχυτος ἀγωνία διὰ τὸ «ποῦ πᾶμε» καὶ «τί θὰ γίνῃ τώρα». Ἀκόμη καὶ ὅσοι κατὰ τὰς ἐπὶ ἔτη ἀναβολὰς τῆς πληρώσεως τῶν μητροπολιτικῶν ἑδρῶν ἀνέμενον, μεθ' ὑπομονῆς καὶ μετ' ἐλπίδων, ὅτι ἐπὶ τέλους κάποτε θὰ τακτοποιηθῇ τὸ σοβαρώτατον θέμα, ἔχασαν πλεόν κάθε ἐλπίδα.

Καὶ πάντα ταῦτα εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν λύκοι βαρεῖς ἔχουν ἐπιπέσει ἐπὶ τοῦ ποιμνίου τῆς Ἐκκλησίας. Δὲν ἐννοοῦμεν δὲ μόνον τὰς αἰρετικὰς διδασκαλίας καὶ τὰς ἐξ αὐτῶν ἐκπορευομένας διαφόρους προπαγάνδας. Λύ-

κους βαρύτερους ἄς μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ θεωρῶμεν τὴν ἀδιαφορίαν τῆς νέας γενεᾶς διὰ τὰ θρησκευτικὰ καὶ πνευματικὰ ζητήματα τῆς ζωῆς, τὴν ἔλλειψιν ἰδεῶν εἰς τὴν ἐθνικὴν μας πορείαν, τὸ ὕλιστικὸν καὶ τεχνοκρατικὸν πνεῦμα ποὺ τείνει νὰ εἰσέλθῃ μέχρι μυελοῦ ὀστέων εἰς τὴν νοστοπίαν τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου. Εἰς ἄλλας περιόδους τῆς ἐθνικῆς μας ἱστορίας, ἢ Ἐκκλησία παρεστάθη καὶ ὠδήγησε τὸν λαόν. Σήμερον ποῖος θὰ παρασταθῇ καὶ ποῖος θὰ ὀδηγήσῃ;

ΚΑΙ ἌΛΛΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΙΚΑ

Τὸ ἐρώτημα καθίσταται ἀκόμη περισσότερο ἐπιτακτικὸν ἂν ὑπολογίσῃ κανεὶς ὅτι σύγχυσις ἐπικρατεῖ καὶ εἰς ἄλλους τομεῖς, οἱ ὁποῖοι ὡς ἐκ τῆς φύσεώς των ἔχουν ἀποστολὴν ἐξ ἴσου ἡγετικὴν μετὰ τὴν τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ ἐννοοῦμεν τὴν Ἐκπαίδευσιν.

Πολὺς λόγος γίνεται τελευταίως διὰ τὴν ἐκπαιδευτικὴν μεταρρύθμισιν καὶ διὰ τὰς ἀναγκαίας μεταβολὰς αἱ ὁποῖαι πρέπει νὰ γίνουιν προκειμένου νὰ προσαρμοσθῇ τὸ ἔργον τῆς ἀγωγῆς εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῶν νέων καιρῶν ποὺ ἔργονται. Ἐπὶ τῆς ἀνάγκης μιᾶς τοιαύτης προσαρμογῆς οὐδαμόθεν νομιζόμεν ὑπάρχει ἀντίρρησις. Τὸ θέμα ὁμῶς τῆς κριτικῆς τῶν ὑπὸ τῆς προηγουμένης κυβερνήσεως ληφθέντων μέτρων ἔχει περιπλεχθῆ τὸσον πολὺ εἰς τοὺς ἐπικινδύνους δρόμους τῶν πολιτικῶν διενέξεων, ὥστε ἡ παρούσα στήλη νὰ μὴ δύναται νὰ ἀναμιχθῇ ἐπὶ αὐτοῦ τοῦ ἐπιπέδου εἰς τὴν σχετικὴν συζήτησιν, τηροῦσα ἀρχὴν μετ' εὐλαθείας ἀκολουθεῖσαν ἐπὶ τριακονταετίαν περιπύου, θάσει τῆς ὁποίας δὲν ἀναμιγνύεται εἰς πολιτικὰς ἀντιθέσεις οὔτε θεωρεῖ πνευματικὰ προβλήματα ἀπὸ τὴν σκοπιὰν τῆς πολιτικῆς.

Ἐν τούτοις καὶ μέχρις ὅτου καὶ τὰ πράγματα ἐπιβεβαιώσουν ἢ διαψεύσουν ὠρισμένους φόβους τοὺς ὁποῖους διατηροῦμεν ὡς πρὸς τὴν ὀρθό-

τητα τῆς γενικῶς ἀκολουθουμένης πορείας, δὲν διστάζομεν πλέον νὰ διατυπώσωμεν ὠρισμένας γενικὰς παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ ἐπιμάχου θέματος. Διερωτώμεθα, λοιπόν, ἐὰν πράγματι αἱ ἐκπαιδευτικαὶ μεταρρυθμίσεις γίνονται ἐν τοσαύτῃ σπουδῇ καὶ ἂν λαμβάνουν τὸ χρῖσμα τῆς μεταρρυθμίσεως ὑπὸ τῶν ἰδίων ἐκείνων προσώπων τὰ ὁποῖα τὰς ἐπιχειροῦν καὶ μάλιστα πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς των. Ὑπάρχει ἄραγε ἀντίστοιχον εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἐκπαιδευτικῶν μεταρρυθμίσεων ἢ αἱ σχετικαὶ προσπάθειαι ἐλάμβανον τὸν τίτλον τῆς μεταρρυθμίσεως, ἀφοῦ εἶχον ἐπὶ ἔτη μοχθήσει καὶ εἶχον παρουσιάσει τοὺς πρώτους καρπούς; Ὑστερα αἱ ἐκπαιδευτικαὶ ματαρρυθμίσεις γίνονται ἄνευ τοῦ ἀνθρωπίνου δυναμικοῦ; Καὶ εἰς τὴν ἰδικήν μας περιπτωσιν ἔχει γίνεαι ἡ ἀνάλογος προετοιμασία τοῦ δυναμικοῦ αὐτοῦ; Δὲν εἶναι ἄραγε ἀπολύτως ἀπαραίτητος προϋπόθεσις εἰς μίαν δημοκρατικὴν χώραν, ὡς ἡ Ἑλλάς, ὁ Ἕλληνας ἐκπαιδευτικὸς καὶ μαζί με αὐτὸν ὁ Ἕλληνας γονεὺς νὰ γνωρίζῃ σαφῶς ποῖαι εἶναι αἱ νέαι ἰδέαι τῆς μεταρρυθμίσεως, ποῖαι εἶναι ἡ ἱστορικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ τῶν θεμελιώσεων καὶ ἐὰν καὶ πῶς αὗται τοποθετοῦνται εἰς τὰ πλαίσια τῆς μορφωτικῆς καὶ πνευματικῆς πορείας τοῦ Ἕθνους;

Καὶ ὅταν τὴν στιγμὴν αὐτὴν τὰ περισσότερα δημοτικὰ σχολεῖα τῆς ἑλληνικῆς υπαίθρου λειτουργοῦν ὡς μονοτάξια ἢ διτάξια καὶ ὅταν εἰς αὐτὰς τὰς παρυφὰς τῶν Ἀθηνῶν τὰ γυμνάσια καὶ τὰ λύκεια λειτουργοῦν ὅπως λειτουργοῦν, ἔχει γίνεαι ἐκπαιδευτικὴ μεταρρύθμισις, ἢ ὁποῖα ἐγυῶνται τὴν πρόδον τῶν παιδιῶν;

Αἱ «Ἀκτίνες» ἐξεδόθησαν διὰ νὰ ὑπηρετοῦν τὴν ἀλήθειαν. Εἰς τὰ παραπάνω ἐρωτήματα καὶ εἰς ἄλλα πολλὰ θὰ ἐπιχειρήσουν νὰ δώσουν ἀπαντήσεις ἐν καιρῷ καὶ ἐν τῇ συναισθήσει τῆς εὐθύνης των. Ἐν τούτοις ἔρχονται ἐνίστε καὶ τὰ γεγονότα ποῦ

πιέζουν καὶ καθιστοῦν τὰς κρίσεις ἀναποφεύκτους, ὅπως εἰς τὴν περιπτωσιν τοῦ βιβλίου τῆς ἱστορίας τῆς β' γυμνασίου.

ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΟΙ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑΙ

Θὰ εἶναι γνωστὰ πλέον εἰς τοὺς ἀναγνώστας τὰ πραγματικὰ περιστατικά, ὡς καὶ ὠρισμένα ἀποσπάσματα τοῦ βιβλίου τὸ ὁποῖον ἀρχικῶς ἐνεκρίθη καὶ ἐκυκλοφόρησεν εἰς τὰ σχολεῖα. Δὲν πρόκειται ἐπομένως νὰ ἐπεκταθῶμεν καὶ ἐδῶ εἰς τὰ πειστήρια τῆς θαρυτάτης ἀμελείας ἢ ὁποῖα ἐπεδείχθη ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων εἰδικῶς διὰ τὸ βιβλίον αὐτό. Ἐπιθυμοῦμεν ὅμως νὰ ὑπογραμμίσωμεν δύο τινα: Πρῶτον ὅτι ὑπῆρξεν ἀπολύτως ὀρθὸν τὸ μέτρον νὰ ἀποσυρθῇ τὸ βιβλίον καὶ δεύτερον ὅτι πρέπει πλέον νὰ γίνῃ σεβαστὴ ἀπὸ ὅλας τὰς πλευρὰς ἡ ἀρχὴ ὅτι τόσον σοβαρὰ θέματα, ὡς ἡ συγγραφὴ ἐνὸς μαθητικοῦ ἐγχειριδίου καὶ δὴ ἱστορικοῦ δὲν πρέπει νὰ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν πρωτοβουλίαν ὑπηρεσιακῶν παραγόντων ὁσονδήποτε καὶ ἂν οὔτοι εἶναι καλοπροαίρετοι, ὅσον δῆποτε καὶ ἂν οὔτοι ἴστανται ὑψηλὰ καὶ περιβάλλονται τὴν ιδιότητα τοῦ ὑπευθύνου καὶ τοῦ ἀρμοδίου.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ θέμα τῆς οὐσίας, τῆς σαφοῦς δηλαδὴ προθέσεως τοῦ συγγραφέως νὰ ἐρμηνεύσῃ γεγονότα καὶ φαινόμενα τῆς ἐθνικῆς μας ἱστορίας μεθόδους ἀναγομένας εἰς τὰς προεκτάσεις τῆς διαλεκτικῆς τοῦ ἱστορικοῦ ὕλισμου, καὶ νὰ παραγνωρίσῃ περιόδους τῆς ἱστορίας μας ὡς ἡ Βυζαντινὴ, μὴ θέλων οὐδὲ τὸ διεθνῶς πλέον καθιερωμένον ὄνομά της νὰ ἀναφέρῃ, νομίζομεν ὅτι ὅλη ἡ σχετικὴ διαδικασία καὶ ἡ πρωτοβουλία ὑπερέβη πᾶν ἐσκαμμένον ὄριον. Διότι ὁ μὲν συγγραφεὺς δικαιούται ὄντως νὰ γράψῃ καὶ νὰ λέγῃ ὅ,τι θέλει. Ἐκεῖνοι ὅμως οἱ ἀρμοδίιοι εἰς τοὺς ὁποίους ὑπεβλήθη τὸ βιβλίον δὲν ἐσκέφθησαν ὅτι ἐκτός

του ύφισταμένου νόμου περί κρίσεως τῶν σχολικῶν βιβλίων, ὁ ὁποῖος χάριν τοῦ ἐπείγοντος τοῦ πράγματος ὡς λέγουν παρεκάμφθη, ὑπάρχει καὶ ἓνα Σύνταγμα—περὶ τηρήσεως τοῦ ὁποῖου τόσα λέγονται τελευταίως—τὸ ὁποῖον κατὰ τέλος πάντων δυσμετικὸν καθορίζει περὶ τοῦ περιεχομένου τῆς ἀγωγῆς τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ λαμβάνουν οἱ Ἕλληνες μαθηταί;

ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ Νο 2

Λέγεται καὶ εἶναι ἀληθές ὅτι εἰς τὰς ἡμέρας μας ὑπάρχει κρίσις ἡγεσίας. Εἶναι ὅμως ἐξ ἴσου ἀληθές ὅτι ὑπάρχει κρίσις καὶ εἰς τὴν δευτέραν καὶ εἰς τὴν τρίτην γραμμὴν. Ἐννοοῦμεν μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων οἱ ὁποῖοι, χωρὶς νὰ εὐρίσκωνται εἰς τὴν κορυφὴν κάποιας πυραμίδος, θὰ ἤμποροῦσε νὰ ἦσαν σωστοὶ εἰς τὴν θέσιν των καὶ μὲ τὸν τρόπον καὶ τὴν στάσιν των νὰ ἐπηρεάζουν τοὺς ἄλλους.

«Μίαν ἡμέραν, ὅταν ἤμουν πρόεδρος εἰς τὸν Λευκὸν Οἶκον, διηγεῖται ὁ Ἀἰζενχάουερ, ἐκάλεσα ἓνα ὑπάλληλον—ἓνα ἐξαιρετικῶς ἱκανὸν ὑπάλληλον καὶ μὲ περίφημον προσωπικότητα—καὶ τὸν ἠρώτησα ἐὰν θὰ ἐπεθύμει νὰ εἶχε μίαν ἀνωτέραν καὶ περισσότερον προσοδοφόρον θέσιν ἢ ὁποία ἦτο τότε κενή. Τοῦ ἐξήγησα ὅτι ἐκεῖ θὰ ἦτο μᾶλλον ἀνεξάρτητος καὶ ἀρκετὰ ὑπεύθυνος διὰ τὰς ἀποφάσεις του. Ἐσκέφθη ὀλίγον καὶ ἀπάντησεν: "Ὁχι, δὲν θὰ ἤμουν κατ'ἀλληλος δι' αὐτὴν τὴν θέσιν. Ἐγὼ εἶμαι ἓνας ἄνθρωπος Νο 2—πολὺ καλός, πιστεύω—ἀλλὰ δὲν εἶμαι ἄνθρωπος Νο 1. Δὲν εἶμαι κατ'ἀλληλος δι' αὐτὴν τὴν ἐργασίαν καὶ δὲν τὴν ἐπιθυμῶ! " Ἄν καὶ μὲ κατέπληξεν ἡ ἀ-

πάντησις, συνεχίζει ὁ Ἀἰζενχάουερ, ἐξετίμησα τὴν τιμιότητά του».

Ἀσφαλῶς ὁ κόσμος χρειάζεται πάντοτε ἱκανοὺς ἀνθρώπους Νο 2, καθὼς καὶ καλοὺς ἀνθρώπους Νο 3, Νο 4 ἢ καὶ Νο 5. Καθένας εἰς τὸν τομέα του ἤμπορεῖ νὰ εἶναι περίφημος. Ἄλλωστε κάθε ἄνθρωπος ποῦ ἐκτελεῖ καλὰ τὴν δουλειάν του, ὁ ὁποῖος ἔχει δικαιολογημένη ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν ἑαυτόν του, καθένας ὁ ὁποῖος μένει πιστὸς εἰς τίμια καὶ ὀρθὰ κίνητρα καὶ ὑπολογίζει τοὺς ἄλλους, εἶναι εἰς τὴν οὐσίαν ἡγέτης.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΓΕΙΑΣ

Μιά πρακτικὴ ἐκδήλωσις τῆς ἀνωτέρω ἀρχῆς ἤμπορεῖ κάλλιστα νὰ ἐλεγχθῆ εἰς γεγονὸς τῆς καθημερινῆς μας ζωῆς τὸ ὁποῖον κατετάραξε τελευταίως τὴν κοινὴν γνώμην. Πρόκειται διὰ τὴν ἀνακάλυψιν νοθευμένων φαρμακευτικῶν παρασκευασμάτων τὰ ὁποῖα ἐπωλοῦντο ἐλευθέρως καὶ ἠγοράζοντο ἀνυπόπτως ἀπὸ τὸν κοσμάκην. Ἐχρειάζετο ἐν προκειμένῳ τὸ κύρος τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 1 ὑπευθύνου διὰ νὰ προληφθῆ τὸ κακὸν ἢ θὰ ἤρκει ἡ εὐσυνειδησία καὶ ἡ προσήλωσις εἰς τὸ καθήκον μικροτέρων διοικητικῶν στελεχῶν διὰ νὰ προστατευθοῦν τὰ τόσα ἀθῶα θύματα ἀσυνειδήτων ἐγκληματιῶν; Νομίζομεν ὅτι δὲν χωρεῖ καμμία ἀμφιβολία καὶ εἰς τὴν προκειμένην καὶ εἰς ἄλλας παρομοίας περιπτώσεις, πῶς ἢ μετ' ἐπιμονῆς καὶ σθένους προσήλωσις ὅσων πιστεύουν ἀκόμη εἰς τὰς ἠθικὰς ἀρχὰς καὶ διαπνέονται ἀπὸ χριστιανικὰ αἰσθήματα πολλὰ δεινὰ ἤμπορεῖ νὰ προλάβῃ καὶ πολλὰς θετικὰς ὑπηρεσίας ἤμπορεῖ νὰ προσφέρῃ εἰς τὴν σύγχρονον κοινωνίαν.

ΤΟ Γ' ΠΑΝΙΟΝΙΟΝ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ

Τὸν περασμένο Σεπτέμβριο, ἀπὸ τὶς 22 μέχρι τὶς 29 τοῦ μηνός, στὰ τρία μεγαλύτερα καὶ σπουδαιότερα, γιὰ τὴν πνευματικὴ τους παράδοσι καὶ τὴν σύγχρονη πνευματικὴ τους κίνησι, νησιά τοῦ Ἰονίου, στὴν Κέρκυρα, στὴν Κεφαλληνία καὶ στὴν Ζάκυνθο συνήλθε τὸ Γ' Πανιόνιον Συνέδριον. Πρόεδρος τῆς ὀργανωτικῆς καὶ ἐκτελεστικῆς ἐπιτροπῆς, ἀλλὰ ἐπάνω ἀπ' ὅλα μιὰ δεσποζούσα πνευματικὴ παρουσία καθ' ὅλη τὴ διάρκειά τοῦ Συνεδρίου, ἦταν ὁ καθηγητὴς τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας σὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν κ. Διον. Ζακυθινός.

Ἀρκετὰ ἔγραψε ἐκεῖνες τὶς ἡμέρας καὶ ἔπειτα ὁ καθημερινὸς ἑλληνικὸς καὶ ξένος τύπος, γιὰ τὶς ἐργασίας καὶ τὶς ἄλλες ἐκδηλώσεις τοῦ Συνεδρίου, γιὰ τοὺς Ἑλληνας καὶ ξένους συνέδρους ποὺ συμμετεῖχαν, γιὰ τὶς ἐπιστημονικὰ ἀνακοινώσεις καὶ ὁμιλίαι, ἀπὸ τὶς ὁποῖες σημαντικὸς ἀριθμὸς ἦταν ἀξιολογώτατες καὶ πολὺ ἐνδιαφέρουσες.

Μὲ τὸ σύντομο τοῦτο δημοσίευμα ἐπιθυμῶ νὰ ἐπισημάνω μιὰ ἄλλη πλευρὰ τοῦ Συνεδρίου, ἡ ὁποία παρ' ὄλο ποῦ δὲν ἐσχολιάσθη ἀπὸ κανένα ἐν τούτοις δὲν ἦταν ἢ λιγώτερο ἀξιοπρόσεκτη καὶ σπουδαία.

Μὲ μιὰ γενικὴ φράσι θὰ μπορούσε νὰ εἰπῆ κανένας, ὅτι τὸ Συνέδριον αὐτὸ ἦταν διαποτισμένο μὲ πολλὰ πνευματικότητα, μὲ τὴ βαθύτερη σημασία τῆς λέξεως. Ὁ καθηγ. κ. Ζακυθινός καὶ οἱ ἄλλοι ὑπεύθυνοι, ἀπέδειξαν ἐμπράκτως καὶ μὲ τὸν πιὸ ζωντανὸ τρόπο, ὅτι πίστευαν πὼς ἕνα Συνέδριον ποὺ συνέρχεται γιὰ νὰ ἀνακοινώσῃ καὶ συζητήσῃ θέματα ἀναγόμενα στὰ ἐπιτεύγματα τοῦ πνευματικοῦ ἑπτανησιακοῦ πολιτισμοῦ καὶ ποὺ συγκέντρωσε ἐπὶ τὸ αὐτὸ τόσους ἀνθρώπους, ποὺ ὑπηρετοῦν πνευματικὰς ἐπιστῆμες, ἔπρεπε καὶ εἶχε ἀνάγκη νὰ ἐπικαλεσθῆ ὅπωςδήποτε τὸν φωτισμὸ τοῦ

ἀγίου Πνεύματος καὶ νὰ ζητήσῃ τὴν οὐρανόθεν βοήθεια, γιὰ τὴν εὐόδωσι τῶν ἐργασιῶν του.

Ἐκανε βαθύτατη ἐντύπωσι στοὺς συνέδρους, Ἑλληνας καὶ ξένους, ὅτι δὲν περιωρίσθησαν μόνον στὴν συνήθη, τυπικὴ Δοξολογία στὸν Μητροπολιτικὸ Ναὸ Κερκύρας, παρ' ὄλο ποῦ κι' αὐτὴ δὲν ἦταν τυπικὴ. Οἱ ἐπίσημες ἐναρκτήριες συνεδριάσεις καὶ στὰ τρία νησιά, τὸ ἐπίσημο δείπνο στὸ Καστέλλο τῆς Κερκύρας, ἄρχισαν καὶ τελείωσαν μὲ δέησι καὶ προσευχῇ, ὀλιγόλεπτες μὰ πολὺ διαλεγμένες καὶ ἐπίκαιρες, ἀπὸ τὸν σεβάσμιον Μητροπολίτη Κερκύρας, ποὺ παρακολούθησε ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τὸ Συνέδριον. Τὴν βαθεῖα αὐτῆ ἐντύπωσι συνεπλήρωσαν εὐμενῶς καὶ οἱ δύο δεήσεις ποὺ ἀνατέμφθησαν μέσα στοὺς ναοὺς τοῦ ἀγίου Γερασίμου στὴν Κεφαλληνίαν καὶ τοῦ ἀγίου Διονυσίου στὴν Ζάκυνθο ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Κύπρου καὶ τῆς Β. Ἠπείρου, ὑπὲρ τοῦ Ἔθνους μας καὶ τῆς εἰρήνης τοῦ κόσμου καὶ ὑπὲρ τῶν μελῶν τοῦ Συνεδρίου καὶ τῆς πραγματοποιήσεως τῶν ἀποφάσεών του.

Καὶ ἀπὸ αὐτῆς τῆς πλευρᾶς, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, τὸ Γ' Πανιόνιον Συνέδριον ἦταν μιὰ ζωντανὴ πνευματικὴ παρουσία. Ἡ εἰλικρινὴς δὲ καὶ ὀλοπρόθυμη συμμετοχὴ τῶν Συνέδρων σ' αὐτὰς τὶς πνευματικὰς ἐκδηλώσεις ἦταν μιὰ ἐλπιδοφόρος διαπιστώσις, γιὰ τὴν ἐποχὴ μας.

Κρίμα ποὺ δὲν εἶναι αὐτοῦ τοῦ εἴδους οἱ ἐκδηλώσεις κανὼν γιὰ ὅλα τὰ Συνέδρια, ὥστε νὰ μὴν ὑπῆρχε λόγος νὰ ὑπογραμμισθῆ ὡς γεγονός ἀξίον ἰδιαιτέρας προσοχῆς ἡ ἐκδήλωσις αὐτῆ τοῦ Γ' Πανιόνιου Συνεδρίου. Οἱ ὀργανωταὶ καὶ ἐμπνευσταὶ του εἶναι ἀξιοὶ πολλῶν εὐχῶν καὶ συγχαρητηρίων.

ΕΝΑΣ ΣΥΝΕΔΡΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΕΙΚΟΣΤΟΥ ΟΓΔΟΥ ΤΟΜΟΥ 1965

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ: Β α σ. Σ τ α θ ά κ η: «Πνεῦμα καὶ τεχνικὴ, σελ. 49-57— Paul Tournier: Θέλω νὰ κάνω κάτι ἀξιόλογο, σελ. 153-159 — Α. Ν. Ζ ο ὁ μ π ο υ: Ἐπιστῆμη καὶ Τέχνη, σελ. 186-187 — Paul Tournier: Ἡ ἐκλογὴ τοῦ δρόμου, σελ. 233-239 — Α. Ν. Ζ ο ὁ μ π ο υ: Ἡ ἔννοια τοῦ δικαίου κατὰ τὸν Ἰωάννην Θεόφιλον Fichte: (1762-1814) σελ. 266 — Paul Tournier: Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, σελ. 281-288— Α. Δ ω ρ ι κ ο ὁ υ: Ἡ φυσικὴ τῆς στοιχειωδῶν

σωματιδίων καὶ ὁ ἄνθρωπος, σελ. 289-292, 318-322 — Harvey Scifert: Ψευδεῖς ὄψεις τῆς ἐλευθερίας, σελ. 293-296—Paul-E mile R o y: Οἱ διανοούμενοι στὴν σημερινὴ κοινωνία, σελ. 313-317, 372-374—Paul W. Brand: Τιμότης ἔναντι τοῦ ἑαυτοῦ μας, σελ. 330-351 — Ἄ ρ. Α. Ἄ σ π ι ὶ ῶ τ η: Ἐνας σύντομος κώδις συμπεριφορᾶς τῶν γονέων, σελ. 212-213 — Ἄ ρ. Ἄ. Ἄ σ π ι ὶ ῶ τ η: Διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἠθικῆς συνειδήσεως εἰς τὸ παιδί, σελ. 180-185 — Ἄ ρ. Α. Ἄ σ π ι ὶ ῶ

τη: Οί νευρικοί γονείς, σελ. 240-241 — Α. Ν. Ζούμπου: 'Ο σκεπτικισμός του Έρβάρτου (1776-1841), σελ. 342-343. Ρ. Τουρνιέρ: «Τὸ νόημα τῆς ζωῆς» σελ. 316-367.

ΘΕΟΛΟΓΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ: Jean-Guy Dubac: 'Αποστολική συνεργασία ιερέων καὶ λαϊκῶν στὶς ἀπαρχές τοῦ Χριστιανισμοῦ, σελ. 1-7 καὶ 69-73 — Παν. Γ. Νικολόπουλος: Τὸ ἔργον τοῦ Χρυσοστόμου κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἐξορίας καὶ τὰ ἀνθρωπιστικὰ στοιχεῖα του, σελ. 58-63 — Σόλωνος Γ. Νινίκα: 'Ο νέος ἀντιθηρησκευτικὸς διωγμὸς εἰς τὴν Σοβιετικὴν Ἔνωσιν, σελ. 160-171 — Jean Colson: 'Ο ἐπίσκοπος συνδεσμός τῆς ἀγάπης, σελ. 176-179, 214-216 — Δ. Γεωργίου: "Ενα διβλίο-σημεῖο, σελ. 201-206 — Γ. Σ.: 'Απὸ ἕνα διάλογον Καθολικῶν καὶ Διαμαρτυρομένων ἐπὶ τοῦ γάμου, σελ. 332-334 — George Anderson: "Ενα ἀξιόλογον ἔργον διὰ τὸν κληρὸν, σελ. 339-341.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ: Β. Λαζανά: Οἱ κωφάλαοι κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ τοὺς χρόνους τοῦ μεσαίωνα, σελ. 24-28 — Παν. Γ. Νικολόπουλος: Τὸ ἔργον τοῦ Χρυσοστόμου κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἐξορίας καὶ τὰ ἀνθρωπιστικὰ στοιχεῖα του, σελ. 58-63 — Β. Έραστου: Αἱ πνευματικαὶ ρίζαι μας, σελ. 81-85 — Β. Γ. Βασιλειάδης: Προσκύνημα εἰς τοὺς τάφους τῶν πρώτων Ἑλλήνων μεταναστῶν Sain Augustine, Florida, σελ. 107-111.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ: Ἰσμήνης Εὐθ. Παπαδημητρίου: Οἱ Ἕλληνας ἐργαζόμενοι εἰς τὴν Δυτικὴν Γερμανίαν, σελ. 8-12 — 20 χρόνια εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ἀγάπης ('Ἰστορικὴ ἀνασκόπησις ἀπὸ τὸ ἔργον τῆς Προνοίας τοῦ «Ἀπ. Παύλου»), σελ. 29-32 — Dr. Yves Roumajon: 'Η κρίσις τῆς ἐφηβείας εἰς τὸν σύγχρονον κόσμον..., σελ. 17-23 — Δ. Γεωργίου: 'Η γυναίκα καὶ ἡ σωτηρία τοῦ κόσμου, σελ. 13-16 — Τὸ συμβόλιον ἐπιβλέμενος γάμος στὸ Λονδίον, σελ. 188 — Raymond Wilson: Παίρνομεν εἰς τὰ σοδάρὰ τὴν κοινωνικὴν δράσιν; σελ. 251-265 — Λ. Λιβερίου: 'Η στρογγυλὴ τράπεζα, σελ. 256-257 — 'Απὸ τὴν Πρόνοιαν τῶν Σ. Χ. Σ. 'Αγαπήσεις τὸν πλησίον σου... σελ. 258-265 — Δρ. Ἄντ. Ἄλεβιζοπούλου: Τὸ συνέδριον τοῦ Bossey διὰ τὰ προβλήματα τῶν ξένων ἐργατῶν εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην, σελ. 304-308 — 'Απὸ ἕνα διάλογον Καθολικῶν καὶ Διαμαρτυρομένων ἐπὶ τοῦ γάμου, σελ. 332-334 — George Anderson: "Ενα ἀξιόλογον ἔργον διὰ τὸν κληρὸν, σελ. 339-341 — Paul W. Brand: Γιμνότης ἔναντι τοῦ ἑαυτοῦ μας, σελ. 349-351 — Λ. Λιβερίου: 'Ο V. Franke στὸ στρατόπεδο συγκεντρώσεως, σελ. 121-128 — Paul Tournier: Θέλω νὰ κάνω κάτι ἀξιόλογο, σελ. 153-159 — Paul Tournier: 'Η ἐκλογή τοῦ δρόμου, σελ. 233-239 — Fron-

diert: 'Η πρόκλησις τῶν ἀξίων στὴν σημερινὴ νεότητα, σελ. 242-246. —

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ: Α. Ν. Ζούμπου: 'Ο ἱατροφιλόσοφος Νικόλαος Πίκκολος καὶ αἱ ἐπ' αὐτοῦ ἐπιδράσεις τῆς Σκωτικῆς Σχολῆς, σελ. 33-34 — L. J. Lebrét: Στρογγυλὴ Τράπεζα ἐπὶ θεμάτων πολιτισμοῦ, σελ. 86-90 — Patrick Corbert: Νεότης καὶ πρόδος, σελ. 103-106 — Α. Ν. Ζούμπου: 'Η ἔννοια τοῦ δικαίου κατὰ τὸν Ἰωάννην Θεόφιλον Fichte, σελ. 266 — Α. Ν. Ζούμπου: 'Ο σκεπτικισμὸς τοῦ Έρβάρτου, σελ. 342-343.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ: Ἄρ. Α. Ἄσπιώτης: 'Απὸ τὸ ἔργον τοῦ σχολικοῦ ψυχολόγου, σελ. 99-102 — Ἄρ. Α. Ἄσπιώτης: Οἱ γονεῖς πρέπει νὰ εἶναι παρόντες, σελ. 134-137 — Mark Gibbs: Οἱ γενικὲς σπουδές, σελ. 172-175 — M. Whitcombless: Φέβελον, ὁ χριστιανὸς παιδαγωγός, σελ. 217-220 — Ἄρ. Α. Ἄσπιώτης: Αἱ συγκρούσεις τοῦ παιδιοῦ εἰς τὸ σχολεῖον, σελ. 335-338 — Ἄλ. Κοσμοπούλου: Don Bosco (1815-1888) σελ. 368-371 — Ἄρ. Α. Ἄσπιώτης: Τὰ λάθη τοῦ παιδιοῦ εἰς τὸ σχολεῖον, σελ. 375-379.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ - ΤΕΧΝΗ: Ἰω. Ἄλεξίου: 'Η μαρτυρία τοῦ Καρυωτάκη, σελ. 64-68 — Ε. Ν. Μόσχου: 'Η ποίηση καὶ τὸ μήνυμα τοῦ Τ. Σ. Ἐλιοτ, σελ. 91-98 — Ν. Ἀρβανίτης: Μερικὰ γιὰ τὴν χριστιανικὴν ποίηση καὶ ἄλλ., σελ. 196-200.

ΜΟΡΦΑΙ: Α. Ν. Ζούμπου: 'Ο ἱατροφιλόσοφος Νικόλαος Πίκκολος (1792-1866) καὶ αἱ ἐπ' αὐτοῦ ἐπιδράσεις τῆς Σκωτικῆς Σχολῆς, σελ. 33-34 — Marg. T. Rudd: 'Η πείνα τοῦ Οὐναμούνο γιὰ τὴν Ἄθανασία, σελ. 129-133 — Ἰ. Κοσμίδη: Λέων Ζάντερ, σελ. 138-140 — Ἰ. Γ. Ἄλεξίου: Jacques Riviere «Στὰ ἴχνη τοῦ Θεοῦ» σελ. 207-211, 247-250 — M. Whitcombless: Fénelon, 'Ο χριστιανὸς παιδαγωγός, σελ. 217-220 — Σ. Νινίκα: Σεραφεῖμ τοῦ Σαρῶβ (1759-1833), σελ. 267-274 — Ἰ. Γ. Ἄλεξίου: Ντανιέλ Ρόπς, σελ. 334-348.

ΠΟΙΗΜΑΤΑ: Νίκου Β. Καμβύση: Βασιλικὴ ρίζα, σελ. 23 — Πρ. Ματζαρίδης: ... Χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς... εἰς ψυχὴν ζώσαν..., σελ. 41 — Β. Π. Μήττου: Ἐωθινὸ, σελ. 41 — Β. Μάργαρη: Σημεῖα τῶν καιρῶν, σελ. 41 — Στ. Μπολέτση: Ἰώδεον, σελ. 63 — Στ. Μπολέτση: Ἰερουσαλήμ - Ἰερουσαλήμ, σελ. 85 — Ν. Μ. Καμβύση: Σημεῖον Μηδέν, σελ. 106 — Ν. Τυπάλδου: Ζωῆς ἀπόλογος, σελ. 106 — Γ. Δ. Κακριμάνης: Μὴ στήσης ἡμῖν..., σελ. 137 — Ἄπόδοσις Σ.: Σὲ τὸν τῆς Παρθένου υἱόν..., σελ. 140 — Τ. Σ. Ἐλιοτ: Χορικό ἀπὸ τὸ Βράχο, σελ. 141 — Στ. Μπολέτση: Ἐν τῷ κόσμῳ, σελ. 175 — Ν. Τυπάλδου: Ἡρῶθ' ὁ Καιρός..., σελ. 185 — Robert Browning: Ἄπ' τὴν ἀπολογία τοῦ ἐπισκόπου Blougra,

σελ. 211 — Σ τ. Μπολέτση: Ἐκ θαθέων, σελ. 292 — Γ. Βερίτη: Ὅσοι τῆς νίκης τῆ χαρὰ ζητᾶτε... σελ. 314 — Σ τ. Μπολέτση: Ὅχι, σελ. 343.

ΑΠΟΨΕΙΣ: σελ. 35-37, 74-76, 142-144, 189-192, 352-363, 387-389.

Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ: σελ. 42-

34, 79-80, 118-120, 221-225.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ: σελ. 38, 77-78, 114, 145-148, 193-195, 275-276, 309-312, 354.

ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΡΙΤΙΚΗ: σελ. 39-40, 115, 117, 148-150, 226-227, 277 355-356.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ: σελ. 44-47, 80-80, 151-152, 228-232' 288-280, 357-360.

Ἄλφαβητικὸν εὔρετήριον 1965 εἰκοστοῦ ὀγδοῦ τόμου.

Ἄγάπη	Α΄.	77,244	Λάθη παιδιοῦ	375-379
Ἀνθρωπισμός		112-113	Λόγος	378
Ἀνθρωπολογία		202-203		Μ΄.
Ἀγωγή		99, 134,335	Μάρτιν Λούθερ Κίγκ	221
	Β΄.		Μέση ἐκπαίδευσις	323-331
Bossey συνέδριον		404-308	Μεταρρύθμισις ἐκπαιδευτική	388
Bosco Don		368-371		Ν΄.
	Γ΄.		Νεότης καὶ πρόοδος	103-106
Γάμος		332-334	Νευρικοὶ γονεῖς	240-241
Γονεῖς		134-137	Ντανιὲλ Ρόπς	344-348
Γυναίκα		13-16	Ντοστογιέφσκυ	248
Γῆρας		364		Ο΄.
	Δ΄.		Ὁρθοδοξία	202
Διδάσκαλοι τοῦ Γένους		81	Οὐναμούνο	129-133
Διανοούμενοι		313-317, 372-374		Π΄.
Διαγωγός		160-171	Πίκκολος Ν.	33-34
	Ε΄.		Πρόνοια	29-32,258-265
Ἐκκλησία		387	Προσωπικότης	285
Ἐλευθερία		125,293-296		Ρ΄.
Ἑλληνες Ἀμερικής		107-111	Ραδιενέργεια	79
Ἑλληνες ἐργάται		8-12		Σ΄.
Ἐλιστ Τ. Σ.		91-98	Σβάϊτσερ Ἀλ.	194,221,352
Ἐπίσκοποι		176-179, 214-216	Σεραφεῖμ τοῦ Σαρῶβ	267-274
Ἐπιστήμη-Τέχνη		186-187	Σταυροφορίαί	191-192
Ἐρβάρτος		342-343	Στρατευμένοι	145-146
Εὐδοκίμωφ		201		Τ΄.
Εὐεργέται		83	Τιμιότς	349-351
	Ζ΄.		Τιμωρία	182-183
Ζὰκ Ριβιέρ		207-211,247-250	Τῶδτ	239
Ζαντέρ. Λ.		138-140	Thomassen Rolt	80
Ζορμπάς		145,194		Υ΄.
	Η΄.		Ἵγεία	36
Ἵγέται		192		Φ΄.
Ἰδανικά		35	Φενελόν	217-220
Ἰεραποστολή		1-7	Φίχτε Θεόφ.	266
	Κ΄.		Φλέμινγκ Ἀλ.	223
Κάρλσεν		37		Φ΄.
Caruso		142	Frankl Vicfor	121, 144
Καριωτάκης		64-68		Χ΄.
Κένεντυ Τζών		223	Χαμερσκελντ Ντάγκ	353
Κλήρος		339-341	Χ. Ε. Ν.	256-257
Κλωντέλ		247	Χρυσόστομος Ἰ.	58-63
Κολλυβάδες		81		Ψ΄.
Κυπριανὸς Ἅγιος		176	Ψυχαγωγία	144
Κωφάλαλοι		24-28	Ψυχολογία αἰχμαλώτου	121-128
			Ψυχολόγος σχολικός	99-102

Μηνιαῖον Περιοδικὸν «ΑΚΤΙΝΕΣ». Ἔκδοσις Χριστιανικῆς Ἐνώσεως «Ἀκτίνες». Γραφεῖα: ὁδὸς Ἀκαδημίας 45, Ἀθῆναι 135 (Τηλ. 624-233). — Θεσσαλονίκης: Ἁγίας Σοφίας 39. — Ὑπεύθυνος: Γ. Δ. Ἰατριδῆς, κατοικία Ἀριστοφάνους 10 Ἀθῆναι (114). Ἔτησίᾳ συνδρομὴ δεχ. 70, ἔξωτ. \$ 5. Χειρόγραφα, δημοσιεύματα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται.